12. Omatunto vaikenee.

Pilkallinen hymy katosi kreivi Bertelsköldin huulilta. — Suo minulle anteeksi — sanoi hän — minulla ei nyt ole aikaa. Puhukaamme asiasta toiste, jos niin haluat. Kuinka suuri on kruunun saaminen Falkbyn tilalta?

Kreivitär jatkoi, vastaamatta kysymykseen: — Jos sinua elähyttäisi sama oikeuden ja jalomielisyyden tunne, mikä johti isäämme kaiken hänen elinaikansa, niin vetoisin minä vaan siihen, ja sinä kuuntelisit minua. Nyt täytyy sinun tietää, että minäkin tiedän tarkoituksesi, — ja minua et saata vihata, se on mahdotonta. Luulet, ett'ei mikään pysty sinun vehkeilevään ja tunnottomaan valtioviisauteesi, ja yhtäkaikki on eräs heikko kohta, johon sinua helposti käy haavoittaminen. Saatuasi sormuksen takaisin, sinä joka päivä sanoit itsellesi: tämä sormus on tekevä minut vastustamattomaksi; tämä sormus on kohottava minut vihamiesteni juonten ja vieläpä inhimillisten olojen pysymättömyydenkin yli. Minä olen ylenevä, alati ylenevä, huolimatta siitä, kenenkä siinä tallaan jalkaini alle, eikä kukaan ole minua kukistava. — Niin, elä sentään noin synkästi katsele minua; se on sisin ajatuksesi, ja tähän saakka on todellisuus sen todeksi näyttänyt. Mutta ajatteles — jos vielä kerran kadottaisit sormuksen?

Kreivi Torsten hymyili väkinäisesti. — Kyllä minä katson, ett'ei jalomielinen Ebbani toista kertaa myy sitä konvehtitötteröön, — sanoi hän.

— Muistelen sormuksen olleen useampia kertoja kateissa, ja joka kerta väärän valan tähden. Itse olet kadottanut sen kerran, kun ilvehtien vannoit vanhaa neiti Possea rakastavasi. Oletko varma siitä, ett'et koskaan tee väärää valaa?

— Ebba — sinä väärinkäytät kärsivällisyyttäni.

— Koko valtioviisautesi on uskottomuutta! Koko elämäsi on väärä vala! Varo, Torsten, noita sallimuksen salaisia valtoja, joita yhtä haavaa ylenkatsot ja pelkäät! Kun

ei mikään muu saa sinua taipumaan, niin ajattele kukistumistasi! Menettele jalosti, Torsten, ja jos et tee sitä periaatteen vuoksi, niin tee pelosta! Sinä, joka et usko Jumalaan, vaan luotat kuparisormukseen — vapise epäjumalaasi, ett'ei hän ivaisi ja pettäisi sinua!

Kreivi astui kiivaasti edes takaisin huoneessa. Hänen mielenmalttinsa oli kadonnut. Hän, joka oli mestari senaikaisessa vilpillisessä valtiotaidossa, ja joka nauroi kaikille inhimmillisille tunteille, hän oli hetken ajaksi kadottanut tasapainonsa. Kreivitär koetti nopeasti, mutta kenties kovin malttamattomasti käyttää edukseen tätä harvinaista liikutusta jäisessä sydämmessä.

— No niin, — sanoi hän, — sinun vallassasi on, että kruunun saaminen Falkbystä epuutetaan ja julistetaan mitättömäksi, niinkuin se onkin, koska se veronvaatimus, johonka se perustuu, oli kokonaan laiton. Te olette kutsuneet parooni Görtziä »rautasu'aksi«; teidän ei sovi vahvistaa hänen toimenpiteitään, annettuanne mestata hänet.

Ennenkun kreivitär oli loppuun puhunut, oli aika kotkansiivillä lentänyt ohitse, ja kylmä hymyily oli jälleen palannut tavalliselle paikalleen valtiomiehen huulilla. — Tunnusta, ystäväiseni, — sanoi hän hymysuin, — että sittenkin olemme kaksi isoa lasta. Me inttelemme tuulen tuvista ja unohdamme, että todellisuudellakin on omat vaatimuksensa. Minä tahdon miettiä esitystäsi. Kaikki asiat ovat mahdollisuuden mukaan asetettavat.

Kreivitär Liewen näki kyllä, ett'ei hänen yrityksensä ollut onnistunut. Mutta hän tunsi sukunsa kaiken rohkeuden ja uljuuden leimahtavan ilmituleen, ajatellessaan sitä vääryyttä, joka uhkasi hänen lapsuuden-ystäväänsä ja hänen rakastetun veljensä, Kustaan, poikaa. — Minä ehdotan välikeinon, joka ehkä sopii sinulle paremmin — sanoi hän.

— Hyvä. Heittäkäämme opetukset ja saarnat ja palatkaamme todellisuuteen.

— Eurooppa seisoo kahdessa leirissä. Sanotaan ranskalaisia rahoja näinä päivinä jaetun — apuvaroina muka — — että saataisiin Ruotsi yhteen tuumaan. Jos sattumalta joku vähänen tätä ulkomaista kultaa olisi sinunkin jalkaisi eteen pirahtanut, niin sinä, niinkuin kunnian mies ainakin, annat sen olla ottamatta. Olenko sinut ymmärtänyt?

— Apuvarojako? Se on mahdotonta. Niistä en tiedä mitään.

— Kukaan Bertelsköld ei myö isänmaatansa. Mutta — ell'en erehdy, on apuvaroja tullut Venäjältäkin? Ruotsi on onnellinen, sitä tarjotaan huutokaupalla myytäväksi, se joutuu enimmän tarjonneen omaksi. Siitäkään veljeni ei tiedä mitään?

— Rahvas houreksii. Sano suoraan: tahdotko ostaa Falkbyn takaisin noilla luulotelluilla ulkomaisilla rahoilla?

— En Falkbytä, en omaa onneani, vaikka minun täytyisi kadulla leipäni kerjätä. Ennen kuolisin nälkään. Mutta kummin tahansa, joko peruutat huutokaupan Falkbyssä, taikka minä paljastan kuningattarelle kaiken kaksipuolisuutesi. Hän on uskova minua, sillä hän tietää — ja Jumala tietää — mitä se tunnustus maksaa minulle. Nyt olen sanonut sinulle kaikki, nyt saat katsoa minutkin viholliseksesi, ell'et tahdo katsoa minua uskollisimmaksi ystäväksesi. Valitse.

Ja kreivitär Liewen lähti tiehensä mieli kuohuen ja vapisten, pää pystyssä, mutta kasvot tulipunaisina. Olisi vaan tarvinnut kuulua yksi ainoa sana, ja hän olisi itkien heittäynyt veljensä syliin. Mutta tätä sanaa ei kuulunut ja veli ja sisar olivat iäksi päiväksi eronneet.

Kreivi Torsten seisoi vähän aikaa hämmästyneenä tästä tuon leppeän ja hennon olennon noin tavattomasta kiivaudesta. Hän mietti sisarensa rakkauden hintaa. Hänen tarvitsi vaan antaa viittaus ja Falkby olisi ollut pelastettu, hänen sisarensa lepytetty. Mutta hänkö, valtioviisas, tutkimaton mies, tunnustaisi itsensä voitetuksi ja punastuisi naisen edessä? Ei — kylmä hymyily palasi vielä kerran hänen huulilleen. Hän helisti kelloa. Sihteeri tuli.

— Ehrenbrand — sanoi kreivi, armollisesti hymyillen — olen ajatellut teidän ylentämistänne. Huomenna menee eräs lähetystö Pietariin. Ystäväni, valmistautukaa lähtemään, teidän diplomaattinen uranne alkaa nyt. Olkaa varma minun suojeluksestani.

Nuori mies seisoi hämmästyneenä ja epävarmana siitä, miten hänen tulisi selittää tämä odottamaton ylennys.

— Teidän ylhäisyytenne . . . — änkytti hän.

— Ymmärrän. Te tarvitsette matkarahoja. Kas tässä! Näyttäkää, että minulla on teistä kunniaa. Hyvästi!

Ja konemaiseen kuuliaisuuteen tottunut nuori vastaalkavainen diplomaatti huomasi hetken kuluttua olevansa ulkona tietämättä, kuinka kaikki oli tapahtunut. Mutta kreivin katsanto synkistyi, kun hän taas oli yksin.

— Minun täytyy puhdistaa ympäristöni — sanoi hän itsekseen; — minun palveluksessani olevain ei tule tietää kovin paljoa. Kuinka on Ebba saanut vihiä . . . ? Saattaako hän todellakin tulla minulle vaaralliseksi? Lapsen loruja! Naisella on omat hellätuntoiset oikkunsa. Mutta oikeassa hän on. Minä ehkä voisin joutua epäluulon alaiseksi hovissa. Minun on tarpeen yletä kuninkaan suosiossa. Mitenkä? Uskotellako hänelle mahdolliseksi tuota yksinvaltaa, jota hän niin halukkaasti pyytelee? Taikka —? »Noihin herroihin« vaikuttavat vähäiset välikappaleet usein paremmin kuin suuret. Mistä saan nyt käsiini rihman, joka nukkea tanssittaa? Jos minä . . . ?

Kreivi soitti ja kammaripalvelija tuli sisään.

— Jacques, käske kutsua ratsumestari parooni Sparrfelt tänne.

— Hän on jo odottanut tunnin ajan vierashuoneessa päästäkseen teidän ylhäisyytenne puheille.

— Hyvä. Laske hänet sisään.

Sparrfelt tuli, — komea nuori sotilas, mutta jonka pää nähtävästikään ei ollut kuin partaveitsi.

— Hyvä herra ratsumestarini — sanoi kreivi ystävällisesti ja kohteliaasti — olen pahoillani, ett'ei ole pidetty huolta niin ansiollisen miehen ylennyksestä. Jos asia olisi ollut minun vallassani, olisitte te aikoja sitten majuurina. Ei kukaan ole siihen oikeutettu paremmin kuin te. Mutta kreivi Horn — ymmärrätte. Vaan toisesta toiseen, minulle on kerrottu, että teidän veljenne yhä vielä turhaan tiedustelee tuota kreivi Hornin perheestä paennutta kyyhkystä. Elkää kieltäkökään, että olette jollain lailla ollut osallisena tuon kesytömän suomalaisen linnun katoamiseen.

— Teidän ylhäisyytenne näkee hyväksi laskea leikkiä.

— En laske leikkiä, en toden totta. Te juuri olette hänet vienyt, ja nyt haetatte häntä veljellänne Suomen erämaista. Myöntäkää, että tämä kepponen on teidän keksimänne. Olettepa oikea Don Juan. Te vaan yhä teette valloituksia, ja pikku Maria on ihastuttava.

Hyvillään näin paljosta kohteliaisuudesta väitti ratsumestari yhä edelleen asiaa perättömäksi, mutta tavalla, jota kävi selittäminen miten tahtoi.

Samassa astui kutsumatonna sisään kookas vanhanpuoleinen mies, siviilimiehen vaatteissa. Ulkomuodoltaan oli hän ankaran, milt'ei karkean näköinen. Tämä mies ei ollut kukaan muu kuin Lauri Larsson, kauppias Vaasasta.

Kreivin otsa, joka oli rypistynyt tästä kursailemattomasta esiintymisestä, silisi hetikohta, kun hän oli tuntenut

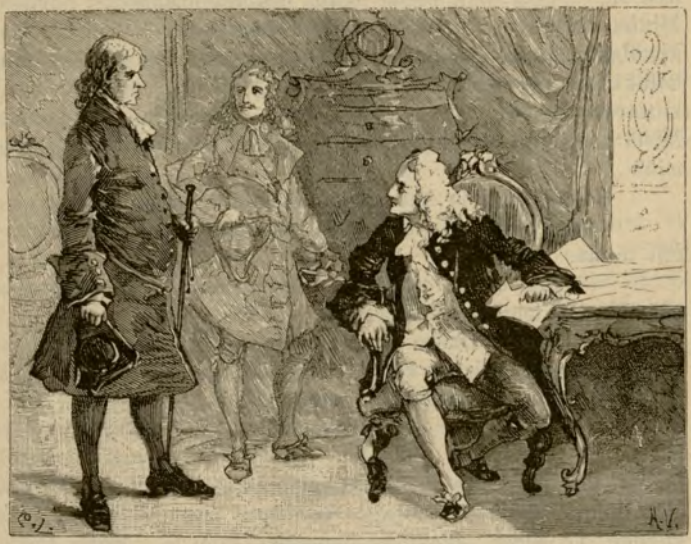

miehen Larssoniksi, kaikkein kirkkaimmaksi päiväpaisteeksi. Hänestä oli, sanoi hän, yhtä mieluista kuin oli odottamatonta saada tähän aikaan vuodesta nähdä niin arvokas tuttava Suomesta.

Kauppias kumarsi juuri sen verran kuin velvollisuus vaati ja selitti, että maan puutteen-alainen tila ei sallinut viivyttelemistä. Hän oli tullut jäätä myöten Uumajaan ja sieltä tänne, Vaasan kaupungin porvariston asiamiehenä alamaisuudessa anomaan lisää vapaavuosia ja tullimaksujen helpotuksia, johonka hän nyt nöyrimmästi rohkeni pyytää hänen ylhäisyytensä suosiollista puolustusta. Syyt olivat ne ja ne —

ja nyt alkoi Larsson, huolimatta ratsumestarin läsnäolosta, laajasti esittää syitä tänne tuloonsa: kuinka tarpeellista oli saada ensi avovedellä Suomeen suoloja, rautaa, humaloita, köysiä, ja — ehtoollisviiniä, jonka puute oli pakoittanut monen kirkon tässä suuressa köyhyydessä käyttämään paloviinaa tähän tarpeesen.

Kreivi Torsten näytti kuuntelevan suurella mielenkiinnolla ja osanottavaisuudella tätä esitystä, mutta keskeytti viimein puhujan sillä vastauksella, että hän oli täydellisesti vakuutettu Waasan porvariston anomuksen kohtuullisuudesta ja oli hän puolestaan kaiken vointinsa mukaan koettava saada siihen suostumusta. Valtakunnalla oli nyt leppeä ja armollinen kuningas, joka kaikin keinoin tahtoi edistää alamaisten menestystä y. m. y. m.

Ankara kansan mies Waasasta vastasi tähän kopeammin kuin anojain on tapana, ett'ei hän armoa rukoillut, vaan oikeutta, ja koska nyt oli olemassa lakisiteinen vapaus, niin toivoi hän, ett'ei sitä kiellettäisi. Se oli ollut kreivi Horninkin mielipide, lisäsi hän.

— Epäilemättä, — vastasi kreivi kohteliaasti. — Jos Larsson on jättänyt anomuskirjansa kreivi Hornille ja hänen ylhäisyytensä on katsonut sen mahdolliseksi, niin saatan edeltäkäsin onnitella teitä menestykseenne.

— Minä en ole antanut mitään anomuskirjaa kreivi Hornille, — vastasi Larsson nyreästi. — Minä vein vaan veljeni tyttären takaisin kreivin perheesen, ja puhelin samalla kreivin kanssa asioistamme.

— Veljenne tyttären, pikku Marianko?

— Niin, herra kreivi — ja Larssonin ahavoittuneet kasvot kävivät tummanpunaisiksi.

— Sepä on iloista kuulla. Hyvästi, Larsson, olkaa varma puoltolauseestani. Ja te, majuuri Sparrfelt, kuulettehan, teidän valloittajamaineenne on vaarassa. On vaan yksi keino, jolla voitte korjata maineenne.

— Voinko tehdä jotain teidän ylhäisyytenne hyväksi?

— Minunko? Mitä ajattelette? Mutta kyllä omaksi hyväksenne! Karatkaa kaunottarenne kanssa!

13. „Lapinmaa on löydetty".

Järnan seudulla Sörmlannissa oli huhtikuussa 1722 kuninkaallinen metsästysretki. Kuningas Fredrik rakasti näitä huvituksia melkein yhtä intohimoisesti kuin hänen kaksi edeltäjäänsä ja oli melkein yhtä taitava ja kokenut metsästäjä kuin hekin. Hän oli ollut reipas ja taitava ratsastaja, mutta alkoi vuosi vuodelta yhä enemmän rakastaa mukavuuksia. Eroitus hänen ja Kaarlein metsästysten välillä oli se, että ne nyt harvoin enää olivat hengenvaarallisia, vaan supistui kaikki pieniin retkiin joko ratsain tai jalkaisin, josta seurasi hyvä ruokahalu; eikä kuningas suinkaan halveksinut hyvää ruokapöytää. Vieläkin oli hän, vaikka oli lihava ja kömpelö, varsin taitava ratsastaja. Tuskin oli koko Ruotsin valtakunnassa parempaa ampujaa kuin kuningas, ja usein ampui hän huvikseen korvat täyttä vauhtia juoksevalta jänikseltä, jättäen koirilleen ja metsämiehilleen tuon halvemman tehtävän, otuksen tappamisen. Sillä välin tyytyi kuningas, samoin kuin suuret Kaarletkin, tuoreesen voihin ja keltaiseen kermaan pappiloissa käydessään, kuitenkin niin, että hänen ranskalainen kokkinsa suosiollisesti auttoi papin rouvaa ruokaa laitettaissa; tapahtuipa niinkin, ett'ei kuningas halveksinut viilipyttyäkään, jonka joku kaunis talonpoikastyttö hänelle tarjosi, mutta siihen piti riputella kanelia ja sokeria, joita aina tuli olla mukana siinä pienessä hopeakiskoilla varustetussa lippaassa, jota hovimestari aina kuljetti mukana maustaakseen maaseudun karkeita ruokia hänen armonsa mieleisiksi.

Kevät oli pitkälle kulunut ja lumi isoksi osaksi jo sulanut. Näillä tiheämmin asutuilla tienoilla ei oltu saatu enempää kuin yksi karhu kierretyksi, ja sittenkun tämä oli kaikkien taiteen sääntöjen mukaan kuninkaan omasta luodista saanut surmansa, käytiin ajamaan kettuja ja muita otuksia, joita oli yltä kyllin. Nyt oli metsästys siksi päiväksi päättynyt, ja kuningas oli laitattanut oivan illallisen pappilassa. Ei siellä puuttunut Espanjan viinejä eikä voima-

kasta olutta, ja kun kuningas Fredrik oli kansanmielinen kuningas, oli muutamia seudun arvokkaimmista talonpojistakin kutsuttu pitoihin.

Kuningas oli tavallisesti hyvin lempeä ja armollinen, päästyään työläistä hallitustoimista erilleen. Hän näki armossa hyväksi mennä eräisin hääpitoihinkin, jotka samaksi illaksi oli hankittu isoon väentupaan. Varmaankin olivat häät asetetut tuoksi päiväksi siinä toivossa, että kuningas niitä läsnäolollaan kunnioittaisi ja kuninkaallisella lahjalla muistaisi. Eikä tässä toivossa petyttykään. Hänen majesteettinsa näki hyväksi nipistää morsianta poskeen ja panna neljä tukaattia morsiuslautaselle, jonka tehtyä hän tuntijan silmällä tarkasteli tämmöisestä kuninkaallisesta armosta kovin hämmästyneitä tyttöjä hääjoukossa. Tarkastus ei kuitenkaan näyttänyt tuottavan suurta tyydytystä, koska kuningas kohta sen jälkeen kääntyi kahta harmaapäistä talonpoikaa puhuttelemaan ja alkoi kysellä maan tilaa, mikä suuresti kummastutti miehiä, jotka tiesivät, kuinka vastenmielisesti hänen majesteettinsä näin iloisissa tiloissa tavallisesti otti valtakunnan asioita puhuakseen.

Talonpojat eivät suinkaan laiminlyöneet tilaisuutta avomielisin, vaikkakin nöyrin sanoin selittämästä kansan suurta ahdistusta ja valtakunnan voipumusta pitkällisen sodan jälkeen, ja oli heillä samassa koko joukko anomuskirjoja käsillä, jotka pappi oli heille kirjoittanut, hankkiakseen tämän korkean vieraan käynnistä edes jotain hyötyä paikkakunnalle. Kuningas otti anomuskirjat armollisesti vastaan ja lupasi, häistä lähtiessään, tehdä mitä hänen vallassaan oli, mutta lisäsi kuitenkin hiukan olkaansa kohauttaen, että »hän voi vähän valtakunnan menestymiseksi tehdä, heidän tulisi neuvoskunnan puoleen kääntyä; jos hän toiste saisi enemmän *mahdollisuutta*, niin kyllä kaikki kävisi rehellisten talonpoikain mielihyväksi ja tyytyväisyydeksi.«

Talonpojat, jotka eivät oikein tienneet, kuinka heidän tulisi selittää nämä kuninkaan ongelmoiset sanat, olivat yhtähyvin ihastuksissaan korkean vieraan erinomaisesta alavuudesta, ja muutamat heistä alkoivat oluthaarikan ääressä suuresti ylistää nykyistä hallitusta edellistä paremmaksi. — Kauvan on siitä kuin ruotsalainen talonpoika on nähnyt her-

ransa ja kuninkaansa silmästä silmään, — huudahti eräs häävieras.

— Ja jos hän saa asetella niinkuin tahtoo, on meidän hyvä olla, — sanoi toinen. — Mutta isot herrat ovat panneet hänelle päitset päähän ja tekevät kuninkaalle ja talonpojille mitä tahtovat.

— Ovatpa päitset saattaneet tarpeesen ollakin kaiken sen jälkeen, mitä näimme tapahtuvan kuningas Kaarle vainajan aikana, — vastasi toinen.

— Kuka rohkenee herjata Kaarle kuningasta ja hänen sinisiä poikiaan! karjasi eräs vanha, arpinen, tuvan loukossa istuva puujalka karoliini. — Ei tarvittu muuta kuin kuulla Kaarle kuninkaan nimi, niin jo heti kuningas Fredrikin osakkeiden hinta aleni.

— Vanha Hannu on oikeassa, siinä oli kuningas, joka johonkin kelpasi, ja että kävi hullusti, se oli Görtzin ja herrain syy — huusivat useat äänet.

— Laki ja vapaus ovat nyt meidän herramme, — muistutti sävyisästi eräs valtiopäivämies vuodelta 1719.

— Laki ja vapaus! matki karoliini polkien puujalallaan lattiaan, niin että tupa kajahti; — tahdotteko, pojat, kuulla uuden laulun, tänä vuonna painetun? Se kuuluu näin:

»Kun kaikk' oli korkeimmillaan, se maahan vyörähti;
Kun kellomme oli kaksitoista, se yhteen pyörähti.«

Äänekäs ihastuksenhuuto palkitsi tämän yleisesti tunnetun viittauksen hallitsijain numeroihin, ja kuningas Fredrikin osakkeet laskivat yhä edelleen tämän kummallisen kansan silmissä, joka enemmin tahtoi kärsiä sankarin hirmuvaltaa kuin elää vapaana vauvakuninkaan hallitessa. Turhaan väitti ensimmäinen puhuja, että Fredrikkikin oli tunnettu urhoolliseksi sotilaaksi ja että hänellä ruumiissaan oli useampia luodin ja piikin arpia kuin Kaarle kuninkaallakaan. Tämän jälkimäisen nimen varjo himmenti jo nyt, kun kaikki karoliinisen ajan haavat vielä vereksinä vuosivat verta, siihen määrin kaikki muut nimet, että seuraaja kokonaan unohtui niitä tarumaisia urotekoja ja seikkailuja kuunnellessa, joilla puujalka mies nyt alkoi huvitella tovereitaan oluthaarikan ääressä.

Sill' aikaa istui kuningas Fredrik herkullisen pöydän ääreen pappilan salissa ja söi hyvällä ruokahalulla, kuunnellen pilapuheita ja iloisia metsästysjuttuja, kun muuan hänen metsästäjistään astui sisään ja jätti kuninkaan lemmikille, Bromanille, kirjeen. Hetken kuluttua otti Broman, joka silloin erinäisenä sihteerinä alkoi rataansa vastaista presidentinvirkaa kohti, lautasen kuninkaan edestä ja pudotti kenenkään huomaamatta kirjeen pöytäliinalle. Kuningas laski leikkiä ja jutteli yhä edelleen, mutta pisti kirjeen poveensa. — Was giebts? — kysyi hän sitten sihteeriltään, ikäänkuin sivumennen.

— Lapinmaa on löydetty, — vastasi Broman matalalla äänellä.

Kuningas nousi heti pöydästä. — Hyvät herrat, — sanoi hän kohteliaasti, — mieleni on paha, ett'en enää voi viipyä hupaisessa seurassanne. Tärkeät valtioasiat vaativat minua hetikohta Tukholmaan; mutta minä pyydän teitä, jatkakaa, elkää olko tästä lähdöstäni millännekään! Adjö meine Herrn! Auf Wiedersehen!

Kuningas lähti! Keveän, yhden istuttavan reen eteen, jota hänen henkikuskinsa ajoi, oli paras juoksija valjastettu, ja heti jälessä seurasi Broman ja kammaripalvelija kuomireessä. Rinnalla ratsasti tavallinen vartijajoukko, yksi ajutantti ja neljä henkirakuunaa.

Kuningas Fredrik sääli hevosia yhtä vähän kuin kukaan Kaarleistakaan ja ajoi »kuninkaan kyytiä« niinkuin hekin. Muuten oli hevosia jo edeltäkäsin tilattu ja Söderteljen ohi ajettiin siihen seisahtumatta hyvään aikaan illalla. Sitten hiljennettiin kovaa kulkua tuntuvasti. Broman, jota kaksi rakuunaa saatteli, sai käskyn ajaa edelle, »katsomaan, oliko jäihin luottamista«, ja kuninkaan reki muiden vartijain kanssa seurasi hiljaista juoksua kappaleen matkaa jälessä.

— Mikä paikka tämä on? — kysyi kuningas, osoittaen isoa, rapistunutta huonetta oikealla puolen tietä.

— Se on Gärdinge, Sparrfeltien omaisuutta, — vastasi kupeella ratsastava ajutantti.

— Se näyttää olevan autio.

— Siinä ei ole asunut moneen vuoteen muita kuin tilanhoitaja väkensä kanssa.

— Voiko Strömberg nähdä, onko ylikerrassa valkeata?

— Ei vähintäkään, teidän majesteettinne. Siellä on pimeä.

— Nuoret miehet tekisivät paremmin, jos maatansa viljelisivät, eivätkä lähettiläinä laiskottelisi . . . Aber was ist da am Ufer? Broman lamentirt ja wie ein verryckter. Kör på, zum Teufel! *)

Kova meteli, jossa voi eroittaa Bromanin äänen, kuu-

luikin kappaleen matkan päässä läpi kylmän yöilman. Kun kuningas ja ajutantti olivat paikalle saapuneet, näkivät he Bromanin reen ajautuneen kiinni eräässen toiseen vastaan tulleesen rekeen siinä, missä talvitie laskeutui niittymäkeä alas Mälarin jäälle. Tora oli jo muuttunut tappeluksi ja Broman

*) Mutta mitä on tuolla rannalla? Niinhän Broman huutaa kuin vimmattu. Aja päälle, hiidessä!

molempine rakuunoineen oli jo joutumaisillaan alakynteen taistellessaan erään upseerin ja kahden tahi kolmen sotamiehen kanssa, jotka kaikki olivat paljastaneet miekkansa ja mistään huolimatta huimivat niillä vastustajiansa. Rauha oli vielä niin veres asia; ei tahdottu oikein päästä vanhoista tavoista.

— Aja roistot hiiteen ja hanki meille tilaa! — komensi kuningas, eikä ajutanttia tarvinnut kahdesti käskeä. Vilahduksessa oli hän siellä rakuunoineen, ja taistelu kääntyi nyt toisaalle. Nähden tappiolle joutuvansa, juoksi vastapuolue metsään; outo upseeri vaan taisteli vielä kuin riivattu puoleksi kaatuneen reen luona.

— Antautukaa, parooni Sparrfelt! — huusi Strömberg, joka nyt tunsi vastustajansa. — Kuninkaan nimessä minä vangitsen teidät tierauhan rikkomisesta.

— Ja naisrauhan rikkomisesta! — säesti Broman närkästyksellä, joka näytti vallan ritarilliselta. — Tässä reessä on nainen, joka sanoo olevansa väkisin Tukholmasta ryöstetty.

Miekka putosi tyrmistyneen ratsumestarin kädestä.

Kuningas astui reestään ulos. — Me emme olleet odottaneet, — sanoi hän sillä ylpeällä ankaruudella, jota hän tämmöisissä tiloissa osasi niin taitavasti käyttää, — me emme olleet odottaneet että kohtaisimme upseerimme asemassa, joka paremmin sopii maantierosvoille. Näinkö te, hyvät herrat, lakia ja säädyllisyyttä noudatatte? Parooni Sparrfelt menee tuossa paikassa Gärdingeen ja jääpi sinne, kunnes ehdimme hänen käytöksensä tarkemmin tutkia. Mitä naiseen tulee, käskemme me teidän, Broman, viedä hänet terveenä ja eheänä takaisin sukulaistensa luo Tukholmaan. Jokaisella viattomalla on oikeus kuninkaallista suojelustamme nauttia. Te vastaatte minulle hengellänne siitä, ett'ei tälle naiselle vääryyttä eikä vahinkoa tapahdu.

Kuninkaan käskyä toteltiin, ja hetken kuluttua oli Sparrfelt matkalla Gärdingeen, jota vastoin kuninkaallinen seura jatkoi kulkuaan Tukholmaan, mukanaan äänetön, vapiseva nainen.

14. Jatkoa sissin seikkailuihin.

Viimeksi kuin kerroimme nuoresta miehuullisesta maantieritaristamme Elias Pietarinpojasta, jäi hän meistä jotenkin vaaralliseen asemaan Raahen kaupungissa, ja on nyt aika ottaa selkoa siitä, minne hän on joutunut. Vimmoissaan rakastetun Mariansa menettämisestä, ollen ilman rahaa, ilman tuttavia ja tohtimatta edes anoa virkakuntainkaan apua, kun palkinto yhä edelleen oli hänen hengestään luvassa, harhaili hän nyt kaukana pohjolassa, sill'aikaa kuin selittämätön sallimus väkisin oli temmannut Marian takaisin Tukholmaan, jota tämä niin käsittämättömistä syistä pelkäsi. Elias luuli jo koko yrityksensä menneen hukkaan. Hänestä tuntui niinkuin maa olisi vajonnut hänen allansa.

Silloin pudisti häntä kova käsi kauluksesta, ja eräs talonpoika, joka oli juossut majatalosta hänen jälkeensä, vaati hevostaan takaisin. Sissin päähän pälkähti eräs rohkea tuuma ja kypsyi se pikemmin kuin tapana on tässä maassa valmiiksi päätökseksi.

— Kyyditse minua nyt hetikohta pohjoiseen päin, kunnes saavutamme upseerin, joka lähti tästä vastikään, niin saat hevoseni kyytirahasta!

Talonpoika katseli miestä suurin silmin. — Mies on joko hupsu tai on hän varastanut hevosen, — ajatteli hän itsekseen. Mutta Elias veti hänet muassaan majataloon, ja miten lieneekin asiasta sovittu, molemmat olivat kohta sen jälkeen matkalla Ouluun. Kaikeksi onneksi oli matkustajain

iso venäläinen reki mennyt rikki Siikajoella, ja tällä kertaa saavutti Elias heidät helposti.

Reippaasti astui hän Kerttulan majatalon tupaan ja tapasi siellä samat ihmiset, joita hän muutamia tuntia sitten oli niin ajattelemattomasti hätyyttänyt Raahen tullin luona. Entinen pormestari Burchard nousi juuri nauriskupin äärestä, jonka sisällyksen hän juuri oli tilavaan mahalaukkuunsa tyhjentänyt, ja yritti tukkimaan tietä sisääntulevalta. — Den tusan perkele kivekäs will durchaus hängen! — huusi hän.

Elias sysäsi hänet syrjään ja meni suoraan upseeria kohti, joka oli keski-ikäinen, jalon ja rehellisen näköinen mies. — Antakaa minulle anteeksi, — sanoi hän, — että vielä kerran teitä häiritsen; mutta en minä, Jumal'auta, tee sitä pahassa tarkoituksessa.

— Kuka olette? Mitä tahdotte? — kysyi upseeri otsaansa rypistäen.

— Olenpahan vaan muuan kuningasvainajan ja Löfvingin halvimpia palvelijoita, ammatiltani kivekäs, niinkuin he kutsuvat meitä, kuninkaan vapaita miehiä tässä maassa, — vastasi Elias. Sadan taalerin palkinto on hengestäni luvattu sentähden, että poltin erään venäläisen kaleerin Paraisten saaristossa, ja teidän vapaasukuisuutenne saattaa helposti päästä minusta antamalla minut ilmi paikkakunnan nimismiehelle. Mutta karoliiniahan puhuttelen; häntä en tarvitse pelätä.

— Etpä tosiaankaan; jos niin on kuin sanot, poikani, niin et tarvitse katuaksesi, että olet kääntynyt puoleeni. Minä olen majuuri Düker Uplantilaista väkeä ja palaan Venäjältä, oltuani siellä lähes 13 vuotta vankeudessa. Vaimoni seuraa minua pohjoista tietä Tukholmaan.

— Tukholmaan! — toisti Elias. — Herra majuuri, — ottakaa minut mukaanne! Minä olen palveleva teitä kengänpuhdistajana, minä ajan kaikki hevoset kuoliaiksi teidän edessänne — minä tappelen teidän puolestanne — mutta sitähän ei nyt enää tarvitakaan — sanalla sanoen, herra majuuri, minä tahdon kuolla teidän edestänne, kun vaan otatte minut mukaanne!

— Nuori mies, — sanoi Düker hymysuin, — jos ajat niinkuin ratsastat, uskon kyllä sinun pitävän sanasi. Mutta mikä on sinulla semmoinen kiire Tukholmaan?

Elias teki lyhyesti selkoa Marian katoamisesta.

— Se on arveluttava juttu, — sanoi majuuri; — meillä on nyt rauha, poikaseni, ja niin reipas kuin oletkin, pelkään, ett'et pääse pitkälle tytön holhoojan kanssa. Mutta sama se; olla maanpakolaisena sentähden, että on tehnyt vahinhoa vihollisille, se ei minun mielestäni ole mikään vika. Eräs vanha sotamieheni, joka on seurannut minua vankeudestani, jääpi Ouluun, ja Burchard koettaa siellä saada jonkun nimismiehenpaikan. Sinä saat istua heidän sijalleen. Mutta elä ratsastakaan hevosiani kuoliaiksi, sen ehdon panen.

— Eläköön Kaarle kuningas! — huudahti Elias hattuaan pyöräyttäen.

— Wollte sagen den grossmächtigen Friederich, — oikasi Burchard. — Nur immer den rechten Potentaten, durchaus!

Matkue lähti taas liikkeelle. Nyt kuljettiin kauheasti hävitettyjen seutujen kautta. Koko Limingan lakeus oli erämaana, jossa ei ollut kiveä kiven päällä tähteinä ihmisten asunnoista. Vasta Oulun läheisyydessä nähtiin siellä täällä jokin hökkeli tien varrella. Kaupunkia itseään oli pahoin kohdeltu. Sen historian kirjoittaja Johannes Snellman (1736) puhuu vihollisen tulosta tähän turvattomaan kaupunkiin Antinpäivänä v. 1714, ja kuinka kaikki sodan aikana ryöstettiin ja 143 asukasta vietiin vankeuteen ja kuinka useat muut paetessaan hukkuivat merellä. Talvella oli nyt monta pakolaista palannut Torniosta; mutta kaupunki oli vielä puoleksi asumatonna, ja sen huoneet olivat rapistuneita hökkeleitä, jotka tuskin oli saatu rakennetuiksi palon jälkeen 1705, kun rutto 1710 ja vihollisen maahankarkaus saattoivat Oulunkin varallisuuden melkein kokonaan katoamaan.

Matkustajat eivät viipyneet Oulussa sen kauvemmin kuin että tarpeeksi asti levähtivät. Kulkua jatkettiin vaivoissa ja vaaroissa, joita nyt tuskin käy ajatteleminenkaan, yhä edemmä pohjoiseen päin. Aina vähäiseen rapistuneesen Tornioon asti ulottuivat sodan hävitykset. Sieltä alkaen oli toki suojaa pään päällä, mutta Ruotsinkin puolella, vaikka vähemmissä määrin, oli väestö kuollut, köyhyys oli suuri ja maa metsittynyt. Monta kertaa saivat matkustajat kiittää ainoastaan sissin neuvokkuutta ja tottumusta suoriutumaan pahimmastakin pulasta siitä, että terveinä ja eheinä pääsivät kaikista näistä vastuksista.

Jo viimeinkin, kahdeksan viikkoa kelirikossa kulettuaan näkivät matkamiehet Tukholman torninhuippujen kiiluvan kevät-auringon paisteessa. Tämä näkö pusersi kyynelet rehellisen Dükerin silmistä. Nyt oltiin alkupuolella Toukokuuta. Elias sanoi hellät hyvästit matkatovereilleen ja lähti omin päinsä astumaan ahtaasen ja sokkeloiseen pääkaupunkiin, jossa valmistumaisillaan oleva, mutta vielä asumaton Tessinin tekemä uusi kuninkaallinen hovilinna jo silloin, korskeana kuin leijonanluola, silmäili sitä paikkaa, missä Mälari vuodattaa vetensä Itämeren aaltoihin.

Tottuneena, samoin kuin mestarinsa Löfvingkin, esiintymään jos minkälaisessa valhepuvussa meni neuvokas sissi hetikohta kreivi Hornin taloon ja sanoi olevansa erään suomalaisen herran kammaripalvelija, joka tahtoi kreivi Hornille jättää sievillä sanoilla ja hyväntekijäisillä höystetyn anomuksen viran ylennyksestä. Kohta oli hän houkutellut palvelusväen kertomaan kaikki, mitä he tiesivät kreivistä, kreivittärestä ja tämän ottotyttärestä. Valitettavasti eivät tiedot olleet ilahduttavia. Larsson oli tuonut Marian takaisin kreivin perheesen; Maria oli paljon itkenyt ja enimmiten ollut lukon takana, mutta eräänä iltana oli hän mennyt tervehtimään sisartaan, joka oli Tukholmassa käymässä, ja sieltä palatessaan oli hän kadonnut. Turhaan oli Larsson, turhaan kreivi itse pannut puolen kaupunkia liikkeelle kadonnutta löytääkseen; siitä oli nyt kolme viikkoa, eikä Mariasta oltu saatu vähintäkään vihiä. Kreivitär oli epätoivoissaan, Larsson koetti turhaan salata katumustaan ja levottomuuttaan siitä, että oli tuonut tytön Tukholmaan. Lyhyesti sanoen, kaiken tämän alla piili jotain outoa, arvelivat viisaat palvelijain joukossa. Tytöllä oli sydämmen suru, se näkyi kyllä hänen kasvoistaan, ja lopulta saataisiin kuulla, että hän on mereen hypännyt.

— Mitäpä se auttaisi? — sanoi vanha portinvartija, joka luuli itseään muita viisaammaksi. — Jos hän olisi mereen hypännytkin, niin hän olisi jäänyt veden päälle, se on varma se; sen verran on hän toki Suomessa oppinut. Hän karkasi kotiin varastamaan taitoa joltain vanhalta noita-akalta Lapinmaassa, mutta sitäpä hänen setänsä toki häpesi ja toi hänet tänne takaisin, tehdäkseen hänestä uudelleen kristityn, joka ei taida olla niinkään helppoa saada Suomessa aikaan.

Parooni Sparrfeltin paras mies, arpiotsa Nuutti, vannoi ja vakuutti, että kreivittären Maria oli lumonnut hänen herransa ja vielä jonakin päivänä veisi hänet Hiiteen.

— Tiedetäänkö niin varmaan, ett'ei Maria ole sitä jo tehnyt? — kysyi Elias rauhallisesti, vaikka mielensä teki hakata tuo vanha lörpöttelijä palasiksi.

— Ei se niin varmaa ole, — sanoi eräs nenäkäs kam-

marineitsyt, joka ei koskaan ollut voinut antaa Marialle anteeksi kreivittären suosiota. — Samana päivänä kuin hän katosi, näin minä Sparrfeltin ratsastavan tästä ohitse ja siitä päivästä asti ei ole kukaan nähnyt Sparrfeltiä.

— Soita sinä sokerisuutasi! — sanoi kreivin ylpeä kammaripalvelija, joka aina tiesi enemmän kuin kaikki muut. — Parooni Sparrfelt on syössyt miekan erään rakuunan läpi

ja istuu nyt putkassa maatilallaan Gärdingessä, kolmen peninkulman päässä Tukholmasta.

Elias oli kuullut tarpeekseen. Puolen tunnin perästä oli hän jo tiellä Gärdingeen, ja tällä kertaa tilanhoitajana, joka kulki ostamassa hevosia Suomeen. Eikä viipynytkään kauvan, ennenkun hänellä oli selvillä Gärdingen asiat. Sparrfelt oli siellä, ikävästä ja mielikarvaudesta puolikuolleena, mutta pakoitettuna pysymään kotiarestissa, »sentähden, että hän ja hänen väkensä olivat ajaneet kuninkaan yli jäällä ja lyöneet kuoliaaksi neljä rakuunaa, jossa tilassa hänen majesteettinsa töin tuskin pääsi hengissä heistä erilleen, josta kaikesta armollinen parooni arvattavasti mestattaisiin.» Syynä kaikkeen tähän oli ollut eräs suomalainen noita-akka, jonka armollinen parooni oli tahtonut viedä Gärdingeen parantamaan talon hevosten patteja, mutta kun luutnantti Strömberg näki noita-akan, hakkauttikin hän reiän jäähän ja pisti hänet sinne kiväärin perällä, sillä noita pysyi tietysti veden päällä.

Tämän tiedon saatuaan palasi Elias Tukholmaan, eikä saanut hän lepoa, ennenkun sai tavata luutnantti Strömbergin. Täällä sanoi hän olevansa Larssonin asialla, jättämässä erästä anomuskirjaa kuninkaalle, ja virkkoi tämän ohessa jonkun sanan Sparrfeltista ja noita-akasta. — »Larsson oli aikonut ostaa hevosia Gärdingestä, mutta oli saanut kuulla, että Sparrfeltin oli tapana parantaa hevosiaan taikatempuilla.»

Strömberg nauroi täyttä kurkkua. — Se olisi kyllä Sparrfeltin tapaista, mutta siinä tapauksessa oli Broman tehnyt hänelle aika tepposen, kun oli vienyt hänen noitansa. Kenties Bromaninkin hevoset ovat pattijalkoja.

Näin sanottuaan käänsi luutnantti anojalle selkänsä, ja Elias lähti raivoissaan hammasta purren hakemaan Bromania käsiinsä.

15. Jupiter ja Juno.

Tavoissa ja mielenlaadussa oli Ruotsin hovissa tapahtunut Kaarle XII:nnen kuoleman jälkeen kummallinen muutos, joka meidän on muistettava, voidaksemme uskoa tätä kertomusta todenmukaiseksi, tai ainakin mahdolliseksi. Kaarle XI:nnen aikana olivat tavat varsin ankarat, ja hovi, samoin kuin kuningaskin, käytti päivänsä osittain työhön ja osittain hartaudenharjoituksiin. Paljon tämän ajan vakaamielisyydestä haihtui Kaarle XII:nnen hurjissa nuoruuden huvituksissa; mutta sittemmin kohottivat ensin voitot ja sitten tappiot kansan takaisin vakavampaan mielentilaan. Kuohuva sisällinen eripuraisuus, puolue-viha, juonet, riidat valtaistuimesta ja taistelu joko yksinvallan puolesta tahi sitä vastaan, kaikki tämä karkaisi alussa mielet sitä tapain turmelusta vastaan, joka jo enemmän kuin miespolven ajan oli levinnyt kevytmielisestä Ranskan hovista muuhun Eurooppaan. Ruotsi pysyi ylimalkaan ankaroita tapoja noudattavana maana, ja

vielä täytyi kulua 50 vuotta heikkoudessa ja sisällisissä riitaisuuksissa, ennenkun Kustaa III:nnen aikana toinen mieli pääsi ylhäisempiin yhteiskunnan luokkiin juurtumaan. Mutta Fredrik I oli käynyt toista koulua kuin kahdestoista Kaarle. Hän oli kasvanut samain kevytmielisten hovitapojen keskellä kuin aikakauden kuuluisimmat irstailijat, August II ja Orleansin herttua, ja hän taisteli peräti toisia valloituksia varten kuin hänen juro edeltäjänsä. Onneksi hänen vaikutusvoimansa ei ulottunut kauvas hovin loistavasta piiristä, ja puolueet, jotka elämöivät hänen ympärillään, hänen allaan ja hänen päällänsä, pelottivat hänet noudattamaan ulkonaista säädyllisyyttä, joka näytti kovin naurettavalta niiden silmissä, jotka hänet tarkemmin tunsivat.

Suurten tapausten pohjalla kulkee aina vahva lanka, joka niitä yhdistää, mutta pinnalla tämä lanka hupenee heikoiksi, sattumusten ja inhimillisten intohimojen kutomaksi hämähäkinverkoiksi, jotka silloin tulevat näyttämään tapausten varsinaisilta johtolangoilta. Tämän kertomuksen aikana sekausi muihin puolueriitoihin katkera vihoillisuus voittaneen hessiläisen ja voitetun holsteinilaisen puolueen välillä Ruotsissa. Kreivi Horn oli nyt se mies, joka valtakuntaa hallitsi. Mutta omavaltainen Ulriika Eleonoora ei voinut antaa anteeksi hänelle sitä, että hän, joka oli ollut hänen sisarensa pojan ja kilpailijan, Holsteinin prinssin opettajana, yhä edelleen piti entistä oppilastaan niin rakkaana kuin valtakunnan menestys ja uusi vallanperimys sallivat. Kreivi Horn teki ja toimi kuin mies, mutta hänen kuningattarensa vihasi kuin nainen. Hänen kukistuksensa oli päätetty; ja jos hän olisi kaatunut sillä hetkellä, jolloin vapaus vielä oli vallaton lapsi, niin olisi ehkä yksinvalta, joka yksinään oikein tiesi, mitä tahtoi, jälleen kohottanut kruunatun otsansa Ruotsissa.

Kuningas Fredrik vapisi sitä hetkeä yhtä paljon kuin hän sitä toivoi tulevaksi. Hän ei rakastanut kreivi Hornia, mutta hän pelkäsi häntä. Väkinäisesti myöntyi hän kuningattaren yhä uudistettuihin vaatimuksiin, että uuden järjestyksen pylväs oli kukistettava. Viimein kumminkin antoi hän siihen suostumuksensa.

Näiden hovijuonien takana seisoi näkymättömänä ja mahtavana eräs näissä kertomuksissa hyvin tunnettu mies, kreivi Torsten Bertelsköld. Hänen neuvojaan kuningatar

kuunteli. Hänet oli hän määrännyt astumaan Hornin sijaan. Ei kukaan muu siihen kyennyt.

Kaikki oli valmistettua. Päivä ja tunti olivat määrätyt. Ei muuta tarvittu kuin kuninkaan allekirjoitus kaikkivoivan Hornin virkaeroon ja karkoittamiseen, jonka tehtyä jälkeläisen nimitys hetikohta oli seuraava.

Kuningas odotti kuningatarta työhuoneessaan, astuen levottomana edes takaisin lattiata pitkin. Hän oli käskenyt kaikki suosikkinsa ja uskottunsa poistumaan, sihteeri Broman vaan istui kirjoituspöydän ääressä, kuninkaan sanelun mukaan pannen paperille erästä kirjoitusta neuvoskunnalle, jolla tuota itsevaltaista ja rohkeaa toimenpidettä oli puolustettava.

Kuinka ikäviksi nuo valtiolliset asiat kuitenkin ajan pitkään kävivät! Kuningas muutteli ja taas muutteli tämän arveluttavan kirjoituksen lauseita, mutta ei saanut sitä sittenkään oikein mielensä mukaiseksi. Viimein heittäysi hän suutuksissaan sohvalle, keskeyttäen sanelunsa tällä odottamattomalla kysymyksellä: — noch nichts von Lappland? Eikö mitään uutta vielä suomalaisesta noidasta?

— Teidän majesteettinne . . . sanoi Broman, alamaisella hämmästyksellä katsahtaen kokonaan toista ainetta koskevasta, tärkeästä kirjoituksesta kuninkaasen.

— Nun was? Sinun täytyy hankkia hänet minulle takaisin. Enemmän kuin puolen vuotta on hän minulta alinomaa päässyt menemään. Sinä olet taitamaton pöllö, Broman; kelpaat tuskin harakan varpaita töhrimään. Eselsjunge!

— Teidän majesteettinne käskystä vein minä hänet luotettavaan talteen hoviräätärinmestari Gerhardin vaimon luo, joka sai käskyn tarkasti sulkea ovet ja ikkunat eikä päästää ketään ihmistä sisään, ennenkun teidän majesteettinne saisi tilaisuuden tuntemattomana kunnioittaa heitä käynnillään. Valitettavasti . . .

— Geh zum Teufel! Seuraavana aamuna oli hän tipotiessään.

— Gerhardin muori näytti minulle ikkunan, josta tyttö oli laskeutunut maahan. Sen teki hän toisesta kerroksesta, 24:n jalan korkeudelta. Käsittämätöntä!

— Käsittämätön seuraus niistä tukaateista, mitkä se kielikello on sinulta peijannut. Kenties olet ne omaan avaraan taskuusi pistänyt?

— Teidän majesteettinne, minun alamainen intoni . . .

— Bah, Zuckerwasser! Mitä olet tehnyt, saadaksesi hänet käsiisi? Geschwindt!

— Ensin menin kysymään kreivi Bertelsköldiltä, joka houkutteli Sparrfeltiä ryöstämään tytön, toimittaakseen hänet oikeihin käsiin. Hän ei tiennyt mitään.

— Eikö mitään? Liukkahin konna Tukholmassa ei tiennyt mitään? Weiter fort!

— Kreivi Hornin perheessä, jossa kammaripalvelija on minun kätyrini, ei myöskään tiedetty mitään. Siellä luultiin tytön hypänneen mereen.

— Ruotsia hallitaan eikä sittenkään mitään tiedetä. Weiter fort!

— Sittenkun minä, yhtä turhaan kuin kreivi Horn, olin tutkituttanut koko Tukholman, tuli luokseni mies, joka ensin sanoi tahtovansa jättää sisään anomuskirjan. Mutta kun hän näki olevansa kahden kesken kanssani, tarttui hän minua kaulustaan ja pakotti minut, pitäen pistoolia rintani edessä, sanomaan, mitä tiesin Maria Larssonin katoamisesta.

— Ja sinä sanoit hänelle kaikki mitä tiesit, und noch was dazu?

— Ennen kuolisin tuhat kertaa, kuin pettäisin suuren kuninkaani luottamuksen, — jatkoi suosikki samaan tapaan, alamaisesti luikerrellen ja samalla tekeytyen hävyttömän tuttavalliseksi. — Huomasin hänen tietävän, miten Sparrfeltin oli käynyt ja sepitin hänelle jutun semmoisen, että tyttö muka oli kätkössä erään hoviparturin luona eteläisessä osassa kaupunkia. Vaan se lemmon mies ei ollut niinkään petettävissä. Minun täytyi saattaa häntä sanotun parturin luo. Onneksi kohtasin poliisikomisarius Frifaltin portailla. Hän ymmärtää silmäniskunkin ja mies istuu nyt kaupungin vankilassa, syytettynä kotirauhan rikkomisesta ja ryöstöstä.

— Gut, Broman, gut! Laita mies hirteen, ja pian! Hän voi tehdä tyhmyyksiä ja tulla vaaralliseksi. Roskaväen siveyttä on kunnioitettava.

— Teidän majesteettinne suvaitkoon olla rauhassa. Selville on saatu, että mies, joka sanoo olevansa nimeltään Elias Pietarinpoika, on ilkeä sissi Suomesta ja että viime syksynä on luvattu palkinto hänen hengestään jonkunlaisen ryöväyksen tähden. Onpa kyllin syytä hirttää kymmenenkin hänen laistaan miestä.

— Geschwindt, junge, geschwindt! Hän elköön huomiseen enää eläkö. On syitä olemassa, — hovilla on kissankorvat — kuningatar on olevinaan niin kovin siveellinen, — luulevainen, ymmärretäänkö?

— Teidän majesteettinne tahto täytetään.

— Kukin ajattelee omaa kaulaansa. Kissan leikki — hiiren kuolema, Maria tuodaan viikon kuluttua takaisin, taikka on virkaero valmis. Ymmärretäänkö? Tiehenne! Kuningatar tulee.

Sihteeri katosi alamaisimmasti kumarrellen, herransa epäsuosio tiedossa ja harmi sydämmessä. — Semmoiset aseet kuluvat pian ja särkyvät ennen pitkää, — sanoo eräs kuuluisa kirjailija.

Kreivi Bertelsköld ilmoitettiin ja otettiin armollisesti vastaan. Ei ainoakaan kasvonjuonne ilmaissut hänen sisällistä levottomuuttaan tällä ratkaisevalla hetkellä, joka oli saattava hänet vallan kukkuloille. Hän oli, niinkuin ainakin, kylmä ja rauhallinen. Vaihdettiin vaan muutamia välinpitämättömiä sanoja. Fredrik I ei suosinut niitä, jotka tiesivät hänen tarkoituksensa.

Kuningatar astui sisään; hovinaiset jäivät ulkopuolelle. Kuka ei muista Ulriikka Eleonoora nuoremman kookasta ja kankeata vartaloa, ylös pantuine hiuksineen, avorintaisine hameineen ja luonnottoman pitkine liiveineen, jotka olivat kuin liisteröidyt pullottavan pönkkähameen päälle, sekä korkeakantaisine kenkineen. Vartalo oli kokonaisuudessaan hyvin pronssisen käsikellon näköinen. Pfaltzilaisen suvun suuria silmiä ja paksuja huulia lievensi Kaarle XII:nnen vanhemmassa sisaressa naisellinen hempeys, mutta Ulriikka Eleonoorassa ne muuttuivat jonkunlaiseksi miesmäisyydeksi, joka, yhdessä ison nenän ja paksujen käsivarsien kanssa, ei oikein tahtonut sointua niihin ylistyksiin kauneudesta, joilla sen-aikaiset runoilijat häntä mielittelivät. Myöskin oli hän perinyt kaiken veljensä itsevaltaisuuden, perimättä hänen lujuuttaan, jonka tähden hän usein oli horjuva päätöksissään ja lausui loukkaavia sanoja kiivaudessaan, johon Kaarle XII:nnen tuskin milloinkaan nähtiin hairahtuvan. Tänä iltana hän ei ollut hyvällä tuulella. Kuningas huomasi heti hänen sisäänastuessaan ukonpilven hänen korkealla otsallaan ja kiiruhti heti estämään sitä salamoimasta.

— Aina ihana kuin Juno ja vastustamaton kuin rakkauden jumalatar! — huudahti hän suudellen kuningattaren kättä. Keskustelu kävi saksaksi.

— Vertaus on tavallaan sattuva, — vastasi kuningatar terävästi. -- Ainakin on minun korkea puolisoni ihmeellisesti Jofurin kalttainen, — majesteetillinen ja uskollinen! Olympolaisten sopisi meitä kadehtia; — me näyttelemme joka päivä Ovidion metamorfooseja; — onhan teidän majesteettinne lukenut Ovidiota? Käytännössä kenties? Niissä tapaa ihastuttavia opetuksia. Kas, siinähän on Mercurio — jumalien sanansaattaja! Te teette tehtävänne pelotta ja moitteetta!

Kreivi Bertelsköld kumarsi tyvenesti ja hymyssä suin. Kuninkaan oli vaikeampi salata hämmästystään. Jotain oli epäkunnossa, sen hän selvästi huomasi. Hänen puolisonsa, jota hän sai kruunustaan kiittää, tiesi enemmän kuin hänen olisi pitänyt tietää. Mutta mikä noista monista seikkailuista oli nyt joutunut hänen korviinsa ja herättänyt hänen vihansa?

Hän pyysi kuningatarta istumaan tänne siirrettyyn purppurasamettiseen nojatuoliin. — Näkeekö teidän majesteettinne hyväksi kunnioittaa minua käskyillänsä? — sanoi hän. — Kun Kaarle XII oli vihoissaan Demotikassa, silloin oli suurvisiirin pää löyhässä turbaanin alla. Kun Ulriika Eleonoora oli suutuksissaan, silloin täytyi Fredrik I:sen tehdä uskollisimman alamaisen tehtäviä.

Kuningatar istui; tumma puna nousi yhä ylemmä hänen kasvoilleen ja otsalleen. Rakastettava ei hän silloin ollut, mutta oli hänessä kumminkin jotain, joka muistutti kalabaliikia Benderissä. Hän ei vielä virkkanut mitään.

— Toivon teidän majesteettinne voivan hyvin? — kysyi kuningas, kenties itsekään huomaamatta äänessään olevaa ivaa. — Kylpyretki Medevisiin ensi kesänä on palauttava teidän majesteettinne kalliin terveyden.

Ei mitään vastausta. Ukonpilvi ei ollut vielä valmis salamoimaan.

— Mutta tullaksemme valtakunnan asioihin, — jatkoi kuningas, nähtävästi hämillään ja tahtoen asettaa myrskyä millä myönnytyksillä hyvänsä, — niin olen aivan samaa mieltä kuin teidän majesteettinne, että kreivi Hornia ei käy

kauvemmin suvaitseminen. Meidän täytyy puhdistaa hallituksemme epäluulonalaisten tarkoitusten ajajista.

— Rhadamantus on eroitettava jumalien neuvostosta, että Mercurio — varkaiden jumala — astuisi sijaan! Viisas Jofur, sehän on tarkoituksenne? — tiuskasi loukkautunut puoliso.

---

16. Junon kosto.

Hämilleen joutunut kuningas katsahti Bertelsköldiin, joka seisoi yhtä kylmänä ja levollisena kuin jos olisi tullut kuuntelemaan jotakin sen ajan pitkäpiimäisiä paimenrunoelmia. Mutta kuningatar jatkoi vaan, odottamatta vastausta ja voimatta enää kauvemmin hillitä kuohuvaa vihaansa.

— Niinpä niin, sen Jumala tietäköön, että minä vihaan tuota suomalaista sarvikuonoa, tuota pöyhkeätä ylimystä, joka nyt on olevinaan kruunattujenkin herra, ja se päivä on tuleva, jolloin minä tallaan hänet jalkaini alla. Mutta uhrata hänet — miehen, jolla on kykyä, jossa on jaloutta — katalan juonittelijan, teeskentelijän, halpamielisen petturin vuoksi — niin syvälle, teidän majesteettinne, ei ole vielä perimämme kruunu vajonnut! Viipykää täällä, herra kreivi; kuningattarenne käskee sen. Te hymyilette vieläkin, te olette ihastuksissanne, kun näette kohtauksen meidän kuninkaallisessa kodissamme, mutta kreivi Hornin jälkeläiseksi ette pääse sinä ilmoisna ikänä! Kas tässä, lukekaa ja päättäkää, kuinka syvästi Ruotsin kuningatar teitä ylenkatsoo.

Näin puhuen ojensi kuningatar hänelle nimettömän, kreivi Bertelsköldin tunnetulla käsialalla kirjoitetun paperilipun, joka vaan sisälsi nämä sanat:

»Tänään klo 6 tahi 7 aikaan j. pp. ryöstää Sparrfelt Lapinmaan ja viepi sen Gärdingeen. Pitäkää varanne!»

Bertelsköld luki lipun aivan tyynen näköisenä, ja antoi sen takaisin kylmästi kumartaen kuningattarelle. — Teidän

majesteettinne suvaitkoon armollisimmasti suoda minulle anteeksi, — sanoi hän, — tämä lippu on tosiaankin minulta. Sattumalta kuulin, että erästä nuorta, kreivi Hornin perheessä olevaa tyttöä eräs narri ajeli takaa, ja minä katsoin olevani velvollinen varoittamaan hänen holhoojaansa, erästä kauppiasta Waasasta, nimeltä Larsson.

— Joutavia! Palatkaamme valtakunnan asioihin, — puuttui puheesen kuningas, joka viimeisen selityksen kuultuaan alkoi toivoa parempaa loppua kalabaliikista kuin hän alussa oli uskonut mahdolliseksi.

Ulriika Eleonoora repi lipun rikki ja heitti sen lattialle. — Keskinkertaisesti tehty jumalien sanansaattajalta! — huusi hän. — Odottakaa: minä teen teidän majesteetillenne ja herra kreiville sen kunnian, että vähän virkistän huonoa muistianne. Kreivi Hornin perheessä oli vuosi sitten eräs suomalainen tyttö porvarillista syntyperää; hänen nimensä olen unohtanut, mutta eräät ylhäiset herrat, jotka ovat kunnioittaneet häntä huomaavaisuudellaan, kutsuivat häntä Lapinmaaksi. Tosiaankin huonolla aistilla valittu lempinimi, hyvät herrat. Tämä tyttö oli kaunis, niin sanottiin, — se on minulle yhdentekevää, — ja hän oli saanut jonkunlaisen kasvatuksenkin. Kovaksi onneksi ei hän ollut mikään Danaë. Jofur ei saanutkaan armoa hänen silmissään ja minä soisin, että eräällä toisella henkilöllä, joka on arvoltaan ylempi kuin tuo tyttö, olisi ollut yhtä hyvä aisti. Kerrottiinpa niinkin, että hän oli aivan viaton ja hänen kunniansa tahraton. Se on mahdollista; ainakin hän pakeni kreivi Hornin perheestä, välttääkseen mahtavan ihailijansa vainoa. Kuitenkin salasi hän tämän vainon niin tunnollisesti, niin pyhästi kuin on tapana peittää isän hairahduksia. Hän kärsi kaikki häpäisevät selitykset teoistaan kernaammin kuin ilmaisi ruhtinaan heikkoudet, jotka — jos ne olisi ilmaistu tälle kansalle, joka ei osaa kunniansa kanssa leikkiä laskea — olisivat kovin halventaneet kruunun loistoa ja sen miehen arvoa, joka sitä kantaa. Mitä teidän majesteettinne arvelee? Eikö tämä tyttö olisi ansainnut parempaa kohtaloa?

Kuningas koki nauraa. — Esopus, — sanoi hän, — kadehtisi teidän majesteetiltanne tuota lahjaa, jolla kerrotte siveyttä opettavia satuja noin erinomaisen nerokkaasti ja huvittavasti.

— Malttakaa, sire! Tulemme opettavaiseenkin osaan. Tyttö ei välittänyt minkäänlaisista vaaroista päästäkseen kotiseudulleen ja kadotetun isänsä luo. Kovaksi onneksi oli hänellä setä, joka luuli vanhan ajan rehellisyydellä ja kunnialla vielä olevan arvoa Tukholmassa. Vihoissaan tytön karkaamisesta hyväntekijänsä, kreivitär Hornin luota, ja tuntematta syitä siihen, joita ei tyttö sanallakaan ilmaissut, pakotti hän tytön palaamaan kanssansa Tukholmaan ja anomaan kreivittäreltä anteeksi. Tyttö teki sen ja hän teki sen, sire, ilmoittamatta silloinkaan salaisuutta, joka olisi voinut saattaa välikäteen henkilöitä niin ylhäisiä, ettei vähintäkään varjoa pitäisi heidän päällensä langeta.

Kuningas vastasi vaan olkaansa kohauttamalla. Kuinka saattoikaan kuningatar, ylhäinen, 34:n vuotias nainen, sekaantua mokomiin pikku asioihin? Fredrik I unohti, että 34:n vuotias nainen kaikista vähimmin voi antaa anteeksi sen, että hänellä on nuorempi kilpailija.

Kuningatar jatkoi yhä enemmän kiivastuen puhettaan, katsoen suurilla jäykillä silmillään terävästi Bertelsköldiin: — Viimein tyttö pakotettiin puhumaan. Eräs henkilö hovissa oli niin hävytön, että toimitti ryöväyksen, luultavasti korottaakseen hänet — tuon halvan porvarintytön — Diana de Poitiers'in tai herttuatar de la Valliéren arvoon, en tiedä; se vaan, että tämä henkilö antoi erälle palvelijalleen, Leporellolle, viittauksen, ja tyttö ryöstettiin toistamiseen Gil Blas'ilta joutuakseen Don Juanin omaksi. Onneksi antoi hänen epätoivoinen tilansa hänelle rohkeutta pelastamaan itseänsä siten, että hän solmisi uutimia toisiinsa ja laskeutui niitä myöten maahan toisen huonekerroksen ikkunasta. Vielä kerran vältti hän vainoojansa. Yösydännä ja vilusta väristen etsi hän turvaa erään hovinaiseni, kreivitär Liewenin, luona. Täällä, vasta täällä, sire, ilmaisi hän, puhdistaakseen itsensä, kaikki nuo häväistykset ja juonet, joiden uhrina hän niin kauvan oli ollut; ja te, kreivi Bertelsköld, te voitte nyt kieltäytyä tunnustamasta sisartanne sisareksenne, jos teillä on siihen rohkeutta. Mutta sitäpä teillä ei ole. Te olette pettänyt minut, kreivi, hävyttömästi pettänyt minut! Minä pidin teitä aatelismiehenä, valtiomiehenä; minä olin vähällä uskoa hoitoonne kruunun korkeimmat edut, ja te olette pakoittanut oman sisarenne paljastamaan teidät. Katala teeskentelijä,

luuletteko Ulriika Eleonooran antavan menetellä kanssansa Orleansin herttuattaren tavoin? Ettekö pelkää, kaksikielinen onnenonkija, että vihani vielä kerta on musertava teidät? Ah, Hessenin herra, ja te, Tyhjälän kreivi — sentähden, ett'ei *häntä* enää ole, jota te ja maailma vapisitte, luulette te saavanne polkea jalkainne alle naisen ja puolison pyhimpiä oikeuksia; mutta te olette unohtaneet, molemmat herraseni, että se nainen vielä tänäkin päivänä on Ruotsinmaan kuningatar!

Ulriika Eleonoora peitti vähäksi ajaksi kasvonsa hienolla pitsi-nenäliinallaan ja lykkäsi pois kuninkaan käden, kun tämä tarttui hänen käteensä, painaakseen sitä huulilleen. Sitten jatkoi hän vähän mieltänsä malttaen:

— Tällä tytöllä, tällä »Lapinmaalla», niinkuin häntä kutsuitte, oli rakastaja, alhainen, mutta kunniallinen ihminen niinkuin tyttö itsekin. Hän tuli tytön jälessä tänne, pelastamaan häntä teidän kynsistänne, ja teidän kätyrinne heitättivät hänet vankeuteen, päästäksensä hänestä erilleen. Eikö niin?

— Teidän majesteettinne, joka on kaikkitietävä, — vastasi kuningas kärkevästi, — tietänee myöskin, että tuo mies on suomalainen sissi, joka on tehnyt itsensä syypääksi kotirauhan rikkomiseen Tukholmassa, ja että on luvattu palkinto hänen hengestään.

— Tiedän, sire, että siihen aikaan jolloin teidän suuri sotataitonne ei voinut estää vihollista polttamasta ja ryöstämästä Ruotsin rannikoita, tämä nuori mies oli yksi niitä suomalaisia sissejä, jotka häiritsivät vihollista hänen omalla alueellaan. Hänen rikoksensa, sire, on se, että aselevon aikana on polttanut yhden venäläisen kaleerin ja että hän Tukholmassa on koettanut suojella turvatonta tyttöä. Minä olen vastikään päästättänyt hänet vapaaksi.

Kuninkaalta jo loppui kärsivällisyys. — Teidän majesteetillanne on käskyn valta, — sanoi hän, — mutta sallikaa minun muistuttaa, että tämmöinen perhekohtaus paremmin olisi sopinut kahden kesken suoritettavaksi . . .

— Että teidän, sire, sitten sopisi irstaissa jahtiseuroissanne pitää pilkkananne naista, jolla oli se heikkous, että hankki teille kruunun! Ja että teidän mateleva virka-aatelistonne yhä edelleen saisi rankaisematta tehdä pilkkaa kunin-

gattarensa kunniasta! Kreivi Bertelsköld arvannee paremminkin kuin teidän majesteettinne, minkätähden hänellä on ollut kunnia olla tässä kahakassa läsnä. Muuten, — jatkoi nyt kuningatar suurellista ylenkatsetta osoittaen, — on meille aivan yhdentekevää, mitä tämä herra näkee hyväksi ajatella meidän kuninkaallisesta persoonastamme.

— — Alamainen ajatukseni, — vastasi kreivi ivallisesti, — on aina nöyryydessä ihmettelevä teidän majesteettinne yleviä ominaisuuksia silloinkin, kun olen niin onneton, että näen intoani ja uskollisuuttani epäiltävän . . .

— Emme halua kuulla teidän ajatustanne, herra kreivi. Onhan teillä maatiloja, eikö niin? Jossakin paikassa kuussa? Olette aina pyrkineet kukkuloille. Me toivomme maaseudun ilman tekevän teille hyvää. Odottakaa, jääkää tänne vielä hetkisen ajaksi! Saatte olla todistajana läsnä vielä toisessa kohtauksessa.

— Käskeekö teidän majesteettinne vielä jotain? — puuttui puheesen kuningas, pyyhkien hikeä otsaltaan.

— Sallitteko, sire, minun puhua muutamia sanoja teidän nimessänne, niinkuin te vielä kaksi vuotta sitten puhuitte minun nimessäni?

— Ell'en erehdy, on teidän majesteetillanne ollut sanavuoro kaiken aikaa. Voinko muuta kuin olla ääneti?

— Voitte, sire, te voitte antaa suostumuksenne. No niin!

Ja kuningatar helisti kelloa. Ovet aukenivat, ja sisään astui Maria Larsson, vavisten, ja Elias Pietarinpoika, joka vähän hämmästyi nähdessään itsensä näin ylhäisessa seurassa. Kuningatarta palvelevat naiset ja herrat jäivät edelleen ulkopuolelle ja ovet suljettiin taas.

Ulriika Eleonoora katseli hetkisen aikaa nuorta tyttöä tuimasti. Kenties tunsi hän halun musertaa ja nöyryyttää tämän viattoman kilpailijan; mutta voitonvarmuus tukahdutti sen vihan, minkä mustasukkaisuus taas oli vähällä sytyttää hänen rinnassaan. Hän koetti nyt sanoihinsa sovittaa armollisen kuningattaren ylevyyttä ja lempeyttä.

— Lapsukaiseni, — sanoi hän Marialle, — hänen majesteettinsa, joka mielipahakseen on kuullut kelvottomain ihmisten ajelleen sinua takaa ja joka ei mitään sen hartaammin suo, kuin että kaikki hänen rehelliset alamaisensa nauttisivat täyttä oikeutta, on nähnyt hyväksi käskeä minun

Junon kosto.

ottaa sinut erityiseen armolliseen suojelukseeni. Ja ett'ei sinulta, kotiseutuusi kohta palatessasi, puuttuisi suojelijata, joka tästälähin voi puolustaa sinua kaikkia loukkauksia vastaan, on hänen majesteettinsa armollinen tahto, — ell'ei sinulla itselläsi ole mitään sitä vastaan — että sinut tulevana sunnuntaina meidän hovikappelissamme vihitään yhteen tämän nuoren miehen kanssa, joka rakastaa sinua ja jota on vainottu yhtä syyttömästi kuin sinuakin. Onhan se teidän majesteettinne oma korkea käsky, ell'en erehdy?

— Aivan niin! Hänen majesteettinsa kuningatar on armollisimmasti nähnyt hyväksi noudattaa mieltäni, — vastasi kuningas, huultansa purren.

— Muuten jää minun asiakseni hankkia holhoojasi suostumus ja pitää myötäjäisistäsi huolta. Sinulla on kotiin palattuasi lupa valita paras kaupunkikartano, tai paras maatila Waasan läänissä, kumman vaan tahdot, ja kantaa makso käsirahastostani. Että sitten vielä kuninkaallisella suosiollamme korvaisimme sen häväistyksen, jota sinä, lapseni, olet niin syyttömästi kärsinyt, tahdomme me, hänen majesteettinsa ja minä, yhdessä hovimme kanssa, kunnioittaa teidän häitänne kuninkaallisella läsnäolollamme. Eikö niin, teidän majesteettinne? Ja te, kreivi Bertelsköld, joka niin jalomielisesti olette tämän tytön kohtaloihin osaa ottaneet, ette suinkaan ole laiminlyövä siihen iloiseen seuraan saapumasta?

Kuningas nyökäytti päätään, Bertelsköld kumarsi — molemmat äänettöminä, kiukustuneina ja nöyryytettyinä.

— Minä kiitän teitä, sire! Minä kiitän teitä, herra kreivi! — jatkoi kuningatar, pistin joka sanassa. — Mikä onni, lapseni, kun jalomielinen kuningas ja uskollinen aatelisto yhtyvät suojelemaan halvimpainkin alamaistensa viattomuutta ja oikeutta! Jääkää hyvästi, ystäväni, me näemme vielä toisemme! Hyvästi, sire; elkää kovin panko itseänne alttiiksi tulevalla metsästysretkellä! Hyvästi, herra kreivi! sanokaa kreivi Hornille terveisiä, kun tapaatte hänet, ja vakuuttakaa häntä meidän armollisesta suosiostamme.

17. Kevät 1722.

i, jos poltetut asunnot, hävitetyt vainiot, köyhyys, kuoliaaksi lyödyt, kidutetut tai vankeuteen ja orjuuteen viedyt ihmiset, jos valtiolliset onnettomuudet, niinkuin menetetyt maat, rappeutuneet raha-asiat ja yleinen voipumus, olisivat ainoat seuraukset pitkällisestä ja hävittävästä sodasta, niin ei se näky likimainkaan olisi kamalinta, mikä ihmisen silmää kohtaa tämän maailman veljes-sodissa. Noita asunnoita käy jälleen rakentaminen, noita vainioita käy jälleen kylväminen, nuo asukkaat voivat jälleen lisääntyä luonnon viisaan järjestelmän mukaan, joka suurten hävitysten jälkeen tekee kansat kahta hedelmällisemmiksi. Niinikään käy valtakuntiakin voipumuksestaan kohottaminen ja menetettyjä maita takasin voittaminen, viljelemällä niitä omain rajainsa sisällä. Mutta suurin kaikista onnettomuuksista, joka täyttää katselijan mielen haikeimmalla surulla, on se suuri siveellinen rappiotila, joka tavallisesti seuraa sodan hävityksiä ja joka Suomessakin seurasi isoa vihaa. Sinä, jota ehkä tässä kertomuksessa silloin tällöin on kammottanut nähdessäsi senaikuista siveellistä turmelusta, ole varma siitä, että vaan olet saanut aavistaa siitä sangen vähäisen osan. Se on ollut kertomuksen todenmukaisuuden vuoksi välttämätöntä, mutta sinua on säästetty tutustumasta törkeimpiin ja kauhistuttavimpiin rikoksiin yhteiskunnan alemmissa kerroksissa, missä ei sivistynyt pinta peitä tuota hillitöntä ja iljettävää

itsekkäisyyttä, jonka siemenet ovat kylvetyt itsekunkin ihmisen sydämmeen. Se, joka kerran tahtoo kuvata ison vihan kaiken hirvittävän todellisuuden, hänen täytyy kuvata nainen, joka yksinään talvisena yönä jäätä kulkiessaan syö kuolleen lapsensa, taikka — kenties on se kuva vielä sattuvampi — se nainen, joka, verisen tappion jälkeisenä päivänä kurjan hopeapenningin palkasta Judaksen tavoin suutelee miehensä murhaajaa ja maansa vihollista.

Onnellisiksi saamme lukea itsemme, että tämän syvän turmeluksen aikana tämä kuolluksiin asti ruhjottu Suomen kansa toki ylimalkaan nääntyi kunniallisesti ja miehuullisesti. Kaikkien synkimpäin tapausten rinnalla, joista historia kertoo, esiintyy lieventäviä ja sovittavia muistoja jaloista uhrauksista, uskollisuudesta ja kieltäymyksistä hädän katkerimpina hetkinä, joita nähdessään sydän hyppii ilosta ja ihastuksesta, samalla kun synkimmät varjot useinkin ainoastaan kirkastavat hyveen ja kunnollisuuden luomia valokohtia. Paha vaan, että kohta puolentoista vuosisadan yö on kätkenyt useimmat näistä jaloista teoista unholan peittoon; — jälelle jääneet riittävät kumminkin jälkimaailman silmissä puhdistamaan isien muistoa.

Ja nyt, hyvä lukija, viemme me sinut seikkailuista, vaaroista, suruista ja hädästä ihailemaan erästä kaunista kevätiltaa Suomen pohjoisella rannalla alkupuolella kesäkuuta 1722. Kevät oli myöhäinen, mutta tuli äkkiä, niin että puut muutamissa päivissä puhkesivat lehteen. Ei milloinkaan ole mitään kevättä Suomessa niin kummallisin tuntein vastaanotettu. Palaavista pakolaisista tuntui niinkuin he nyt lähtisivät uutta elämää elämään. Kaikki heidän ympärillään näytti niin oudolta. Alussa, lumen sulaessa, he surullisin tuntein katselivat entisten kotiensa soraläjiä, metsittyneitä vainioitaan ja metsää, joka oli kasvanut tiheäksi kyläin entisille paikoille, umpeen vieryneitä kaivoja, lahoneita aitoja ja ovettomia, ikkunattomia kirkkoja. Mutta kun ruoho alkoi vihannoida ja puut lehteä tehdä ja järvien sinisten aaltojen loiske taas alkoi kuulua heidän ympärillään, näytti heistä maa kaikessa jylhyydessään niin sanomattoman ihanalta, ett'eivät he ikänä ennen olleet sen vertaista missään nähneet. Olihan tämä kumminkin heidän oma armas maansa, heidän lapsuutensa rakastettu seutu, eikä heidän enää tarvinnut,

niinkuin muinoin Babylonin juutalaisten, ripustaa harppujaan pajupuihin tuntemattomalle rannalle ja kyynelillään kostuttaa muukalaisen armoleipää. Vähätpä siitä, että paljon puutetta ja monia murheita vielä oli edessä, ennenkun he voivat saada uuden asuinpaikkansa kuntoon ja elonsaalista odottaa, jonka kylvö vielä oli tekemättä! He tekivät nyt ilolla ja innolla työtä, sillä he tekivät sitä uutta kotia ja parempaa aikaa varten; sillä olihan heillä taas isänmaa ja tulevaisuus, joita varten kannatti elää.

Eräänä iltana kesäkuussa, kun koivut äsken auvenneine viheriäisine hiirenkorvineen katselivat kuvaansa kirkkaan Lohilahden pinnassa, nähtiin erään ennen muinoin kookkaan, mutta nyt suruista ja vanhuudesta kumarruksissa olevan harmaapään verkalleen vaeltavan maantietä, joka Uudesta Kaarlepyystä vie etelään päin Waasaan. Tultuaan talon uuden ja valkoisen aidan niinikään uudelle veräjälle, istahti hän kivelle levähtämään. Vasemmalla puolen tietä oli vastarakennettu talo, jonka haassa kaksi lehmää ahnaasti jyrsi vielä lyhyttä nurmea. Mies ja nainen kuokkivat ahkerasti pientä peltotilkkua. Oikealla puolen tietä oli lahti, ja sen rannalla rakensi toinen mies pienoista alusta, sill'aikaa kuin nuori nainen vähän matkan päässä hänestä keritsi muutamia uhkeita tuuheaturkkisia lampaita. Ilta oli kirkas, tyyni ja lauhkea; koko luonto näytti rauhaa myhäilevän, niinkuin olisivat ihmisten uudet toiveet kahta ihanampina kuvastuneet hänen armaihin äidinkasvoihinsa. Vanhus näkyi olevan kahdella päällä oliko hänen mentävä edemmä vaiko asetuttava tähän yöksi, sillä vaellus oli nähtävästi häntä väsyttänyt.

Ennenkun hän vielä oli tehnyt päätöksensä, olivat mies ja nainen rannalla lopettaneet työnsä ja palasivat nyt tien poikki taloon. Nähtyään ukon kivellä lepäävän, he pyysivät häntä ystävällisesti yöksi taloon. Jäykästi päätään nyökäytettyään ja kiittämättä näin ystävällisestä vieraanvaraisuudesta seurasi hän sitten heitä taloon.

Heidän sisään astuessaan olivat vanhat tuttavamme, Heikki ja Riitta, myöskin palanneet kuokkamaalta ja yksinkertainen illallinen oli pian valmiina pöydällä. Elias Pietarinpojalla ja hänen nuorella vaimollaan Marialla — sillä nämäthän ne olivat rannalla työssä olleet — oli muuten jonkunlainen kunniasija pöydässä lähinnä Heikin setää; Heikki ja

hänen vaimonsa olivat pakottaneet hänet siihen, sittenkun Elias nyt oli ostanut koko tilan. Mutta tällä kertaa annettiin kunniasija maantieltä tulleelle harmaapäälle, joka kursailematta sen omistikin. Aikakauden kaunis tapa vaati, että vanhuksia tällä tavoin kunnioitettiin.

Kun vanhus pöytälukua luettaissa otti karvaisen talvilakin päästään, samassa paljastaen kaljun otsan ja aaveentapaiset, harmaapartaiset kasvot, kalpeni Maria yhtäkkiä, mutta tointui jälleen ja kuunteli nyt kiinteällä tarkkuudella miesten puhetta.

— Tänään olemme tehneet koko paljon työtä, — sanoi Elias Heikille. Sinulla ja Riitalla on hernemaa valmiina, ja minä olen pannut kaaripuut pieneen purteeni, joka ennen syksyä on tuova meille mitä tarvitsemme Tukholmasta. Purren nimeksi pannaan Maija; kaikilla Maijoilla on hyvä onni, — lisäsi hän, ihastunein silmin katsahtaen kauniisen vaimoonsa.

— Ja kaikilla Riitoilla samaten, — vastasi Heikki myhäillen. — Kyllä täällä, vaariseni, on raatamista syksyyn mennessä. Ohrapellon olen nyt saanut kylvetyksi, ja hernemaan kylvämme huomenna, mutta ruispelto antaa meille työtä koko kesäksi, ja sitten saamme odottaa viljaa syksystä vielä vuoden. Tänä talvena olemme enimmäkseen syöneet pettua, mutta Eliaksen ja Marian tultua Tukholmasta kotiin, armollisen kuningattaremme antamilla apurahoilla varustettuina, on meillä ollut selvä leipä, niinkuin näette. Hän on nyt isäntä, näettekö, ja minä vaan lampuoti, mutta kun hänellä vielä on vanhat tapansa ja mielensä palaa ulapoille aukeoille, niin minä hoidan maanviljelystä, kunnes saan toisen tilan. Eikä ole Mariakaan kovin ylpeä istuakseen pöydässä meidän kanssamme, vaikka on käynyt oppia kreivittären luona ja pitänyt häitänsä kuninkaan ja kuningattarien armollisesti läsnäollessa. Meillä on kauhean armollinen kuningas tätä nykyä, ja kuningatar, se kuuluu loistavan kuin messinkiviulu juhannuskokolla.

— Kyllä tässä nyt eteenpäin mennään, jos Herra on niin armollinen, että antaa kasvua maalla ja tuulta merellä, — sanoi Elias, keskeyttäen ystävänsä ylistykset. — Kyllähän minun laisestani maankulkijasta tuntuu hiukan oudolta ruveta yhdessä kohden asumaan, niinkuin muutkin ihmiset; mutta kun

minulle käy ahtaaksi maalla, otan minä pikku Maijani mukaan ja lähden Tukh — niin no; ei Maija tahdokaan merelle, hän neuloo ennemmin sukkaa ja kutoo sarkaa täällä kotona. Hän se täällä vallitsee, tiedättekö; muuten olin ajatellut hakea porvarioikeutta Uudessa Kaarlepyyssä, koska merenkulku ja maanviljelys eivät oikein tahdo sopia yhteen, mutta Maijalla ei ole halua kaupungin elämään, ja mitä hän tahtoo, sitä tahdon minäkin. Nyt voitte maistaa kotipanoista oluttamme, ukkoseni; olemmehan toki saaneet maltaita tänä vuonna. Saatte uskoa minua, kun sen sanon, minä, joka tähän asti olen elänyt sodasta ja vainosta: Jumala rauhaa siunatkoon! Ell'ei rauhaa olisi, saisimme kaikki elää puolella muonalla.

— Rauhaa? — jupisi maantieltä tullut äijä, synkästi pudistaen harmaata päätänsä; — mitä hyvää on kuolleilla rauhasta?

— Kuuluu niinkuin olisitte paljon menettäneet sodan kautta, vaariseni, — sanoi Elias. Vaan elkää antako murheelle ikuista valtaa; kyllä Jumala vielä ohjaa kaikki parhainpäin.

— Yksitoista lasta! Yksitoista lasta! — jatkoi vanhus, niinkuin näytti, yhteen ainoaan ajatukseen vajonneena. — Kahdeksan poikaa! Pitkiä, reippaita, vahvoja, kaikki kuutta jalkaa ja kolmea tuumaa, paitse nuorinta! Benjamin raukkani — vanhuuteni ilo — oli kolmea tuumaa lyhempi. Seitsemän on kaatunut; kuusi otti Bertelsköld; olette kenties kuullut? — Ilmajoella — talvella — suksilla — kaikki kuusi yhtenä aamuna; se on jo vanha asia. Seitsemännen otti kuningas mukaansa Norjaan; senkin olette kai kuulleet; se oli jouluyönä; yksin vuoretkin värisivät vilusta; poika parka ei ollut kiveä kovempi. Entä Benjamin sitten; olisittepa nähneet Benjaminin, hän oli niin leppeä silmiltään kuin tuo nuori nainen tuossa. Me korjasimme eräänä päivänä maahan tallattua ruistamme; silloin tulivat kasakat ja nostivat pienen Benjaminin hevosen selkään . . . Siitä päivästä alkaen en enää uskonut Jumalaan.

— Mutta, — sanoi Elias yhtäkkiä, kun näki Marian painavan kätensä kasvojensa eteen, — kuka te olette, vanhus, joka olette niin paljon menettäneet ja syytätte siitä laupiasta Jumalata?

Vanhus jatkoi kuulematta kysymystä: — minä juoksin ratsastajain perässä niin kauvan kuin jaksoin, — päivän — kaksi päivää — viikoittain — kuukausittain: en tiennyt viimein, missä olinkaan. Venäjällä minä jo olin, jossa ei kukaan minua ymmärtänyt. He näkivät minun menehtyvän, ja he antoivat minulle leipää. Minä sanoin heille: antakaa minulle viimeinen, ainoa poikani takaisin! Jaakopilla oli vielä yksitoista poikaa, kun nämä veivät hänelle Joosepin verisen paidan, ja kuitenkin raastoi hän vaatteensa rikki ja ripotti tuhkaa päänsä päälle. Minulla ei ole yhtään, ei yhtään! Mutta he eivät ymmärtäneet minua. Sitten en osannut takaisin — kerjäten pääsin eteenpäin, yksinäni köyhänä kuljeksien . . . ja kuitenkin oli minulla neljä isoa maatilaa . . . olihan minulla yksitoista lasta. Mutta eipä Jumalata olekaan! Jos Jumala olisi, olisi hän jo ammoin minua armahtanut.

— Tiedättekö niin varmaan, ett'ei hän tee sitä nyt, vaikka sokeudessanne ja murheessanne kiellätte hänet? Olihan teillä kolme tytärtäkin?

— Kolme tytärtä . . . kaikki kauniita kuin päivän valo . . . ja nuorin niistä oli, lähinnä Benjaminiani, kaunein ja armahin heistä kaikista. Mutta he ovat kaikki jättäneet minut, kaikki unohtaneet minut; ja enhän tiedä, onko heistä enää yhtään näillä ilmoilla?

Ukon näin puhuessa oli Maria hiljaa hiipinyt hänen lavitsansa ta'a ja halasi häntä nyt kuumin kyynelin. — Ettekö enää tunnekaan minua, isä kulta? kuiskasi hän nyyhkien hänen rinnoillaan. — Minähän olin teidän oma pikku Marianne, joka vielä olin lapsi, kun lähetitte meidät Ruotsiin, ja sentähden en heti tuntenut teitä isäkseni. Voi, kuinka olen teitä etsinyt, isä parka! Mutta nyt ette saakaan enää lähteä luotamme, nyt tulette meille asumaan; nyt tulette taas uskomaan, että on Jumala!

Vanhus katseli häntä jäykkänä ja liikkumatonna. Hän oli kokenut niin kovia kohtaloita, että oli milt'ei unohtanut, mitä ilo onkaan. Mutta nyt suli hänen sydämmensä. Hän ummisti silmänsä ja avasi ne jälleen katsellakseen tuota ihanaa kukoistavaa tytärtä, ikäänkuin varmistuakseen siitä, ett'ei koko tämä kohtaus ollut vaan unelma muinoisilta ajoilta. Kenties oli hän usein ennen, vaeltaessaan yksinäisenä ja köyhänä tuolla vieraassa maassa, nähnyt tämän

kohtauksen unissaan, ja se oli kadonnut, jättääkseen hänet kahta yksinäisemmäksi köyhyyteen ja murheisiin. Nyt ei se enää kadonnut, nyt oli hän yhtäkkiä rikas jälleen, ja vavisten nousi hän lavitsalta, samalla sekä onnellisena että nöyryytettynä, polvistuakseen ja kunnioittaakseen Jumalaa, jonka hän vastikään oli kieltänyt.

— Jaakopin Jumala siunatkoon sinua, lapseni, ja häntä, jota rakastat! — kuiskasi hän. — Niinkuin minä nyt tässä seison, niin seisoo koko Suomenmaa tänä kevännä, ja on menettänyt kymmenen lasta yhdestätoista, mutta löydettyänsä yhdennentoista, tuntee se taas olevansa onnellinen ja rikas, niinkuin ei koskaan olisi iloaan kadottanut. Tule, lapseni, täällä on liian ahdasta täällä tuvassa. Katselkaamme, kuinka Jumalan armon aurinko laskee valossa ja nousee laupeudessa!

Ja he menivät kummallisin tuntein ulos keväisen illan ilmaan — tuon keväisen illan, jolloin niin monet itkettyneet silmät Suomessa turhaan etsivät omaisia, mutta jolloin myöskin niin monet eroitetut sydämmet jälleen sykkivät voimakkaasti toisiaan vasten. Aurinko meni mailleen niemen kuusien taa, kullaten lahden tyyntä pintaa; ruislintu narisi vainiolla; rauhallisten tervahautain ja kytömaiden savu kietoi vaippaansa taivaanrannan; etäältä kuului taas paimentytön laulu ja ha'asta kellojen kalke; — kaikki uhkui rauhaa, valoa, luottamusta ja toivoa, ja näin koitti taas rauhan ensimmäinen vihanta kevät Suomen erämaille.

VÄLSKÄRIN KERTOMUKSIA.

XI.

PORVARIKUNINGAS.

Välskärin yhdestoista kertomus.

Porvarikuningas.

Mihinkä viimeksi lopetimme? — kysyi vanha isoäiti, kun tavallinen seura taas oli koolla eräänä iltana joulun ja uudenvuoden välillä. Juhla oli tuonut niin paljon huolia, että toimeliaalle talonemännälle on suotava anteeksi, jos hän oli unohtanut menneet asiat nykyisten tähden.

— Kun kivekäs poltti venäläisen kaleerin, — vastasi pikku Jonathan nopeasti, mutta vaan puoliääneen ja ikäänkuin itsekseen, sillä kuri oli ankara, ja lapset tohtivat harvoin avata suutaan vanhempain ihmisten läsnäollessa, ell'ei heiltä suorastaan jotain kysytty.

— Muistelen kertomuksen loppuneen Uudenkaupungin rauhaan, jolloin ihmiset tulivat taas järkiinsä, — vastasi koulumestari, vetäen omituisella arvokkuudellaan siniraitaisen nuuskanenäliinansa taskustaan.

— Suokaa anteeksi, se loppui sotaretkeen Rihtiniemellä ja tappeluun Gärdingen luona, — puuttui puheesen postimestari kapteeni Svanholm, joka kernaasti muisteli kaikkea, mikä vaan vähänkin sodalle vivahti.

Mutta Anna Sofian huomio oli kiintynyt lempeämpiin tapahtumiin. — Eikö isoäiti muista erämaiden kevättä? — huudahti hän. — Olivathan kuningas ja kuningatar Elias Pietarinpojan ja Maria Larssonin häissä, ja sitten näimme nämä eräänä iltana Lohilahden talossa, kun vanha Tuomas palasi vaelluksiltaan Wenäjällä.

— Nyt muistan sen, — vastasi isoäiti. — Olipa hyvä, että kerrankin toki tuli oikeat häät. Paha vaan, että niin harvinaisesta tilaisuudesta noin vaillinaisesti mainittiin. Minä odotin perinpohjaista kertomusta häistä: kuinka siellä kaikki kävi, miten morsian oli puettu, mitä vierailla oli päällään ja mitä siellä oli ruokana. Se on toki jotain, jota voi ymmärtää ja johon käy käsin koskeminen. Mutta jos tuo tai tämä korkea herra, presidentti tai kuningas, on harjoittanut sitä tai tätä konnuutta pettääkseen kunniallisia ihmisiä, niin se liikuttaa meitä kauhean vähän, varsinkin kun asia kerrotaan vaan kautta rantain. Täytyy tunnustaa, ett'en koskaan ole menestynyt Torsten Bertelsköldin parissa; viekas oli hän jo poikana, ja yhä pahempi tuli hänestä vanhempana. Mutta presidentiksi päästyään hän on vallan sietämätön. Hyi, mokomaa tunnotonta miestä!

— Kun kaikki punnitaan oikealla mitallaan, ei hän kenties ollut parempi eikä pahempi kuin koko sen ajan valtiotaito, — vastasi välskäri sävyisästi. — Minkätähden maailma ällisteli Kaarle XII:tta? Eipä suinkaan ainoastaan hänen urotekojensa, vaan yhtä paljon hänen rehellisyytensä tähden, joka sai hänet hyökkäämään suin päin seinään. Sillä valtioiden kesken hyväksyttiin muuten aina se periaate, että kavalin petturi oli suurin mestari; eikä ollut yhtään petosta, mikä ei silloin saanut valtiollisen viisauden nimeä, kun vaan naapurilta oli jotain anastettava. Myönnän kyllä, että meidänkin aikamme valtiotaito hiljaisuudessa voi olla samaa mieltä; — niin, siltäpä tosiaankin näyttää: kaksisataa vuotta on oppi kansainvälisestä oikeudesta ollut paperille kirjoitettuna, ja yhtäkaikki valtiot vieläkin elävät luonnontilassa, niin että mies se, joka voi kaapata runsaimman saaliin joko kavaluudella tai väkivallalla. Mutta eroitus on siinä, että nyt on olemassa yleinen mielipide, oikeuden tunto, joka kiroo petollisuuden ja usein yhdellä henkäyksellä pyyhkäisee hämähäkinverkot pois. Ja sentähden petollisuus ei nyt enää julkene koristelemattomana esiintyä: se ei rohkene enää käydä periaatteena; se ei tohdi enää saarnata sitä oppia, jota Kaarle Kustaa Tessin tahtoi istuttaa Kustaa III:nteen, tämän vielä ollessa lapsi, että näet »hyve on sekoitus hyvää ja pahaa«, aina sitä myöten, miten asianhaarat vaativat. Muistettava on, että Tessin oli Ruotsin suurin valtiomies Arvid Hornin jäl-

keen ja loistavaksi neroksi arvattu, mikä hän kyllä olikin, eikä muutenkaan mikään huono mies.

— Katinkultaa — väärää kultausta — miekaton tuppi! — jupisi kapteeni riemuiten. Svanholm vihasi koko sydämmensä pohjasta kaikkea valtioviisautta.

— Kutakin asiaa arvosteltakoon ansionsa mukaan, — tarttui koulumestari puheesen, vähän kiivastuneena. — Ilman älykkäitä miehiä me kaikki olisimme taivasalla. Muistelenpa että 17:nkin sataluvun valtiomiesten tapana oli vedota yleiseen mielipiteesen.

— Oli kyllä, — vastasi välskäri. — Kun Pietari I, August II ja Fredrik IV tekivät liiton Kaarle XII:tta vastaan, koettivat he puhdistaa asiansa kiertokirjeissä kaikkiin isompiin Euroopan hoveihin. Kaarle XII, tai oikeammin Piper, kumosi ne kynällä yhtä ripeästi kuin miekalla. Tämä kävi sekä tavalliseksi että tarpeelliseksi kuta enemmän tasapainojärjestelmä kehittyi ja sotia alettiin käydä liittojen avulla. Yksi esimerkki useiden joukossa oli Sinclairin murha v. 1739, jonka seurauksena oli vilkas kirjeenvaihto kaiken Euroopan nähden. Mutta taistelu tapahtui silloin hovien, hallitusten ja näiden palkattujen kynäniekkojen kesken. Eroitus on siinä, että meidän aikanamme tahtovat kansatkin saada mielipiteensä kuuluville ja keskustella sellaisia asioita sanakkaiden sanomalehtien avulla; ja kun 17:nnellä sataluvulla riippui asian menestyksestä, katsottiinko se väkivallaksi tai oikeudeksi, tapahtuu nyt, että yleinen mielipide panee vastalauseen semmoisiakin asioita vastaan, jotka jo aikoja sitten ovat paikoilleen vakautuneiksi tunnustetut. Ja samalla on naamari yhä löyhemmässä petollisten otsalla, kutsuttakoon heitä sitten valtioviisaiksi tai yksityisiksi onnenonkijoiksi.. Meidän päivinämme olisi Torsten Bertelsköld, en tahdo sanoa mahdoton, vaan ainakin helposti paljastettu.

— Ell'ei olisi Talleyrand, — virkkoi kapteeni Svanholm vähän pilkallisesti.

— Veli on urhoollinen sotilas ja etenkin uuttera postimestari, — jatkoi välskäri tuolla ivallisella totisuudella, joka sopi hänelle niin hyvin; — mutta enpä luule, että miestä, joka on pannut Napoleonin viralta pois ja viivoittanut Euroopan kartan, voidaan luotimitalla punnita. Palataksemme Bertelsköldiin, niin kuuluvat luonteet semmoiset kuin hänen oli oikeastaan

murros-aikoihin, jolloin vanhat periaatteet ovat kumotut eivätkä uudet vielä ole täysin selvinneet. Vuonna 1721 oli vapaus Ruotsissa tuskin vielä muuta kuin yksinvallan kieltämistä; siitä olivat kaikki puolueet yksimielisiä ja heillä oli siis yhteinen pohja. Mutta kun tuli kysymykseen rakentaa jotain pysyvää tälle uudelle perustukselle, silloin syntyi hetikohta juopa Hattujen ja Myssyjen välillä, ja silloin ei voinut kukaan enää olla ystävä kaikkien puolueiden kanssa, pettääkseen heitä kaikkia. Koettakaamme katsoa tätä aikaa suoraan silmiin.

— Jos minä saan sanoa ajatukseni, — sanoi vanha isoäiti päättäväisesti, — niin olisi oikein hyvä, jos voisimme päästä kaikista valtiopäiväkiistoista. Olkaa hyvä ja pankaa sulkatöyhtöjä hattuihin ja nauhoja myssyihin, ja asettakaa ne sitten tekotukilla varustettuihin päihin, joiden hiukset ovat ylöspäin sivellyt ja tukkajauhoilla sirotetut, niin tulee siitä semmoista, minkä kaikki ymmärtävät. No niin, kuinka käy kuninkaan sormuksen? En toki soisi, että se onneton kapine viimein on pilaava pienen Kaarle Viktor Bertelsköldinkin, Kustaa Bertelsköldin ja hänen rouvansa pojan, hänen rouvansa, joka oli omaa sukua Falkenberg. En voi kieltää, että olen ikäänkuin vähän mielistynyt poikaan jo edeltäkäsin: hänen vanhempansa olivat kunniallisia ja siivoja ihmisiä; toivon, ett'ei poika peri heidän haluaan maailmaa kiertelemään. Ruvenneeko hän sotamieheksi?

— Se on tietty, jos hänessä on tarmoa vähänkään, — sanoi kapteeni. — Ei hän ainakaan koulumestariksi ruvenne?

— Jos ei hän siksi kelpaa, niin voi hänestä ainakin tulla postimestari, — vastasi koulumestari pisteliäästi.

— Kummiseni — tehkää hänestä jotain oikein suurta ja komeata — tehkää hänestä kuningas tai ainakin sotapäällikkö, joka voittaa loistavia voittoja ja muodostaa uudestaan maita ja aikakausia! — sanoi Anna Sofia hehkuvin silmin, innoissaan siitä, että 18:nnen vuosisadan historia olisi muutettava pienen Kaarle Viktor Bertelsköldin eduksi.

Välskäri nyykäytti päätään suopeasti myhäillen. — Onpa suuri vahinko, — sanoi hän, — ett'ei Anna Sofia ole niitä Onnettaria, jotka kehräävät kohtalon lankoja ja

panevat aikakausia kerälle; silloin olisi meillä vaan pelkkiä sankareita ja ihania sankaritaruja. Sankarien haavoista valuvan veren hän muuttaisi vattumehuksi, ja kaikki heidän ympärillään vihmovat kyyneleet hän loihtisi lauhkeimmaksi kesäsateeksi. Ei — Kaarle XII oli viimeinen romantikko *) ja se sankari, joka hänen jälkeensä esiintyi, Fredrik II, oli nero ilman sydäntä, oli kylmä itsekäs ihminen ilman innostuksen kipinääkään povessaan. Seitsemännentoista sataluvun keskikohta oli juuri tuollainen kylmä, itsekäs aikakausi, joka ymmärryksensä avulla sai suuria aikaan, mutta sangen vähän sisällisen innostuksen avulla. Se oli Voltairen, Fredrik II:sen ja Pompadourin aikakausi . . .

— Ja Klopstock'in, Haydn'in, Svedenborg'in, Linnén aikakausi, — huomautti Anna Sofia.

— Olkoon menneeksi. Eihän ole ollut aikakautta, jolloin ihmiskunnan sydän olisi herennyt sykkimästä. Mutta elä odotakaan saavasi semmoisina aikoina tarun prinssejä kohdata. En voi mitään siihen, että me siihen aikaan esim. Ruotsista ja Suomesta turhaan saamme etsiä noita mainioita sotilaita, jotka vähää ennen hämmästyttivät maailmaa maineellaan. Sen sijaan tapaamme uuraita ihmisiä erämaita ojittamassa, kaupunkeja ja kyliä rakentamassa, maita viljelemässä ja meriä laivastoilla kyntämässä, sekä valistusta ja varallisuutta hävitettyihin seutuihin levittämässä. Hyödyn aikana tämmöisenä, jolloin kaikki oli uudesta rakennettava ja jokapäiväinen leipä ennen muuta hankittava, ei tapaa kimmeltäviä valopilkkuja, jotka silmää huikaseisivat synkkävarjoista taustaa vasten. Mutta jos rehellistä työtä kunnioitetaan; jos rauhan hyvillä töillä, valistuksen edistyksellä ja ihmisten onnella on jotain arvoa, loihtii tämä aika eteemme kuvan, joka niin monien koettelemusten perästä tekee mieltä rauhoittavan vaikutuksen. Pelkään, että Anna Sofiaa on vaikea tyydyttää. Vaan mikäpä auttanee? Jännittävä sankariaika on auttamattomasti ohi; meidän täytyy hakea uusia aiheita kuulijoita jännittääksemme; saas nähdä, kuinka se onnistuu.

— Siis saamme nyt odottaa idyllejä: Atista ja Camillaa paimenpoikineen ja — tyttöineen ja — lampaineen? Ruusuisissa nauhoissa, vai kuinka?

*) Näkyy, ett'ei välskäri ollut nähnyt Garibaldin aikakautta.
Latojan muist.

— Sitä en lupaa? Luuletko intohimojen palavan laimeammin porvarin takin kuin aatelismiehen samettinutun alla?

— Siis sarkaan puettujen seikkailuja? Arvaanko oikein?

Välskäri kopautti perät piipustaan takansyrjää vasten ja pystytti pari uutta pitkää halkoa palamaan. — Nyt käymme aarteita kaivamaan — sanoi hän.

Porvarikuningas *).

1. Valtiopäivämiesvaali.

Armon vuonna 1738 ensimmäisenä päivänä Toukokuuta olivat Vaasan kaupungin vanhimmat ja porvaristo kutsutut maistraatin eteen, valitsemaan edusmiestä läheneville lakimääräisille valtiopäiville Tukholmassa. Jo varhain aamulla oli tässä vähäisessä kaupungissa tavatonta liikettä. Käsityöläiset ja muut pienemmät porvarit olivat joukoittain lakanneet työstään, keskustellakseen päivän tärkeästä kysymyksestä kadunkulmissa tai majatalossa, joka samalla oli olutkapakka; etevimmät porvarit olivat päättäneet kokoontua pormestarin luo samasta tärkeästä asiasta keskustelemaan, ja kaupungin viskaalin nähtiin salaista

*) Välskäri sanoi tavalliseen leikilliseen tapaansa, että hän kernaammin olisi valinnut toisen nimen tälle kertomukselle, mutta Anna Sofia halusi kuningasta, hän ei tyytynyt vähempään, ja sentähden täytyi hänelle antaa kuningas mimmoinen hyvänsä.

hommaa pitäen kulkevan talosta taloon tapaamassa niitä, joilla oli enimmän sanomista. Silminnähtävästi oli nyt kaikenlaisia vaikuttimia käymässä, ja oli siinä pieni, mutta selvä kuva niiden monien pienten rattaiden pyörinästä, jotka muodostivat monimutkaisen valtiopäiväkoneiston. Eikä ollutkaan valtiopäivämies mikään vähäinen mies näinä aikoina, jolloin säädyt hallitsivat Ruotsin valtakuntaa kuninkaan ja neuvoskunnan avulla, joilla ei ollut muuta tehtävää kuin panna päätökset toimeen. Nämä kuninkaallisella vallalla varustetut säädyt tosin olivat monipäinen olento ja sitäpaitse nelijakoiset, niin että sangen vähäinen murtoma valtaa näytti tulevan kunkin valtiopäivämiehen osalle. Mutta paitse sitä, että kansan majesteetti-oikeudet tekivät tämän murtoluvun yhden kokonaisen painoiseksi, riippui päätös aina viimeksi siitä, mikä näistä monista murtoluvuista voi saada enimmän suunvuoroa valtiopäivillä ja kohota siksi ykköseksi, jolla oli enin nollia kintereillään? Ja voihan halvimmallakin sotamiehellä olla marsalkan sauva repussaan? Waasan kaupungin porvarit olivat siis vallan varmat siitä, että valtiopäiväin ja samalla myös Ruotsin- ja Suomenmaan kohtalo oli tänäpäivänä heidän käsissään, ja sentähden olivat valetukat mitä huolellisimmin harjatut, sentähden kiilsivät messinkinapit ja kengänsoljet tavattoman kirkkaina, ja sentähden vedettiin parhaat mustat juhlasukat ylös polviin, huolimatta keväisestä loasta noilla ahtailla ja kivettömillä kaduilla.

Luodakseen silmäyksen tämän valtiopäivä-myrskyjen pienoiskuvan esiripun taa, lähtenee lukija suosiollisesti käymään Pohjanmaan silloisen maaherran kreivi Kaarle Frölich'in luona hänen asunnossaan Korsholmassa.

Vanha kivirakennus oli kadonnut ajan tuskissa ja vaivoissa, ja sen sijalla kohosi vallien sisässä iso, mutta matala kaksikylkinen puuhuoneus. Korsholma oli nyt kummallinen linnoituksen ja virkatalon välilaitos. Uhkeat vallit olivat hiljakkoin korjatut, portti oli rakennettu vankemmaksi, ja korkea lankku, joka teki sisemmän varustuksen virkaa, oli taas pantu täyteen puolustuskuntoon. Portin päällä oli valtakunnan vaakuna puuhun leikattuna ja sen sydämmeen kaupungin vaakuna, kuninkaallinen vaasi; mutta sen alla upeili Frölich'in suvun kreivillinen vaakuna. Tämä kaikki selvästi

Porvarikuningas.

osoitti, että tuo uudenaikaisen ritarilinnan asukas oli ensiksikin sotilas, toiseksi ylimys.

Vanhan karoliinin kreivi Frölichin ulkomuoto osoittikin tämän arvelun oikeaksi. Hän istui työhuoneessaan ylpeänä kyllä, mutta samalla yksinkertaisena niinkuin sotilaalle sopii. Hän oli siihen aikaan 58 vuoden vanha, mutta näytti kymmentä vuotta vanhemmalta. Ei ikä, eivätkä sotaelämän pitkälliset vaivat olleet hänen kookasta varttaan koukistaneet ja hänen tukkaansa vaalistaneet, vaan olivat sen tehneet ne kaksi pahaa haavaa, jotka hän 37 vuotta sitten oli saanut Wäinäjoen yli mentäissä. Hänen oli vaikeä liikkua, sillä hänen toinen jalkansa oli kangistunut; mutta komentava ryhti ja kotkankatsanto hänen pörheiden kulmainsa alla ilmaisi ylhäisille ja alhaisille, että leijonalla vielä oli sekä kynnet että hampaat jokaista varten, joka vaan rohkeni astua häntä askelenkaan liian lähelle.

Kello oli 8 aamulla, ja vanhalla herralla oli nyt juuri vieras luonansa, jonka kanssa pantiin kova kovaa vastaan. Hän istui korkeaselkäisessä pähkinäpuisessa nojatuolissaan ja hänen edessään seisoi ukko, joka oli yhtä pitkä kuin hänkin ja yhtä suurellinen käytöksessään. Eikä tämä mies mikään vähäinen mies ollutkaan, hän oli kaupungin rikkain kauppias vanha tuttavamme Lauri Larsson Waasasta, siihen aikaan noin seitsenkymmenvuotias, vaikka hän, päinvastoin kuin kreivi, ei näyttänyt kuuttakymmentä vanhemmalta. Hänen tukkansa oli tuskin ennättänyt vielä harmaantua; hänen käsivartensa näytti kykenevän heittämään jättiläisenkin maahan, ja hänen lujassa katsannossaan loisti äly ja neuvokkuus, tarmo ja itseluottamus. Jos hän ei olisi seisonut ja kreivi istunut, olisi outo saattanut jäädä epätietoiseksi siitä, kumpiko heistä oli maaherra, sillä siltä he kumpikin näyttivät.

— Hän siis, — jatkoi maaherra nähtävästi tyytymätönnä, — pysyy lujana päätöksessään eikä mukaannu minun tarkoituksiini?

— Alamainen ajatukseni on, että rehellinen mies tekee niin kuin katsoo valtakunnalle hyödyllistä olevan, — vastasi porvari.

— Hän aikoo puolustaa liittoa Wenäjän kanssa?

— Teidän armonne tarkoittaa sopimusta, joka valtakunnan kaupalle ja menestymiselle on välttämättömästi tarpeellinen. Siinä en näe mitään pahaa.

— Vai niin! Hän mättää suunsa täyteen Wenäjän jauhoja ja kukkaronsa hopeataalereita, siinä on hänen valtioviisautensa. Hän ei älyä, että se nöyryyttää meitä sen silmissä, jonka edessä meidän tulisi ylpeimpinä esiintyä. Hän puolustaa kreivi Hornia?

— Rohkenen uskoa, että valtakunnan hoito on hyvissä käsissä.

— No, kuinka paljon on Horn maksanut hänelle hänen kallisarvoisesta alamaisuudestaan?

— Teidän armonne, jyväni myön, vaan en vakuutustani. Sitä ei myödä hyvällä eikä pahalla — ei yhdelle kreiville enemmän kuin toisellekaan.

— Hiiteen, mies, pidä veikkonen vakuutuksesi. Minä kysyn, mitä etuja hän aikoo hankkia Waasan kaupungille. Hän ei kai tyydy vähempään kuin että Waasan kaupunki saa merikaupungin oikeudet?

— Ajatukseni on, että meidän suomalaiset kaupunkimme eivät pääse edistymään, ell'ei niiden merenkulku tule vapaaksi.

— Joutavaa jaaritusta; niin ne kaikki lörpöttelevät. Juuri kuin eivät tarpeeksi rikastuisi Tukholman kaupasta! Herrat kauppiaat tahtovat käydä kauppaa Välimerellä, palataksensa kotiinsa Espanjan grandeina!

— Tukholmalaiset tarjoavat meille, mitä tahtovat, niin kauvan kuin kauppatiemme on suljettuna. Vuonna 1729 he tarjosivat meille 24 killinkiä ruistynnyristä. Ei armollinen Jumala ole luonut Suomenmaata laajoine rantamineen ja kauniine satamoineen kyökkipiiaksi Tukholmalle.

Karoliini kreivi Frölich, joka ei sotilaana eikä aatelismiehenä juuri suuresti kunnioittanut tuota kauvan allakynsin ollutta ja usein matelevaa porvarissäätyä, katseli hämmästyneenä ja vihaisena tuota rohkeata kauppiasta, joka suorana ja pelkäämätönnä uskalsi vastustaa häntä hänen omassa huoneessaan. Vanhan soturin luonto kuohahti. — En ole käskenyt häntä tänne kaupastaan väittelemään, vaan kysyäkseni, mitä järjestelmää hän aikoo puolustaa, jos hänet tänään valitaan valtiopäivämieheksi, — tiuskasi kreivi.

— Olen jo sanonut teidän armollenne, että katson valtakunnan hoidon olevan hyvissä käsissä, — vastasi Larsson,

yhtä tyvenen näköisenä kuin ennenkin ja vähääkään arastelematta maaherran tuikeita katseita.

— Vai niin. Siis on tahtoni, että kaupunki valitsee Aulinin.

— En tiedä, kenenkä kaupunki valinnee, mutta sen tiedän, että Ruotsin valtakunnan perustuslaki vuodelta 1720 vakuuttaa porvaristolle oikeuden saada itse valita edusmiehensä, vaivaamatta siihen korkeita asianomaisia.

— Piru teidät perii, mies, jos rohkenette käydä salahankkeisiin esivaltaa vastaan. Jumaliste, eikö siis tahtoni enää mitään merkitsekään Waasassa?

— Se merkitsee paljon, teidän armonne, mutta ei niin paljon kuin Ruotsin laki.

— Ulos ovesta — ulos, kirottu jyvä-juutalainen! Rohkenee vielä vastustaa minun hankkeitani! Minäpä, lempo vie, opetan teidät pöyhistelemään. Ulos, sanon minä!

Larsson kumarsi vähän, hyvin vähän vaan, uljasta otsaansa ja poistui verkalleen huolimatta enää virkkaa sanaakaan vihastuneelle esimiehelleen.

Kreivi Frölich ei oikeastaan ollutkaan mikään hirmuvaltias. Mutta vapaus oli vielä nuori, yksinvalta oli kasvanut kiinni vanhan sukupolven luonteesen, ja kuta kauvempana maaherra oli valtakunnan keskustasta, sitä suurempi oli kiusaus esiintyä satraappina.

Portailla kohtasi Larsson viskaali Spolinin, joka tuli jotain ilmoittamaan, ja joka vähän aikaa sen jälkeen taas nähtiin kaupungilla saatuja käskyjä levittämässä. Larsson naurahti: hän tunsi pohjolaisensa ja tiesi vanhastaan, mitä virkakäsky vaikuttaa.

Heti kello 9:n jälkeen alkoi vaali ja sitä kesti kello 12:een asti. Alussa näytti siltä kuin olisi ollut tulossa kiivas taistelu ja kun olisi sen tulos ollut epätietoinen, sillä alempi porvaristo katseli niinkuin tavallisesti karsain silmin kaupungin pohatoita ja oli pannut päähänsä antaa äänensä ruokakauppias Aulinille, joka lupasi vaatia kovia lakeja nurkkamestariutta ja maakauppaa vastaan. Jos nämä olisivat vetäneet yhtä köyttä, olisi kenties heidän suurempi lukumääränsä vastannut rikkaampien ääniä ja Larssonin voitto olisi ollut täperällä. Mutta kun tiedoksi tuli, että viskaali hääri maaherran asioilla Aulinin eduksi, meni yksi toisensa perästä

Larssonin puolelle, ja kun kaikki olivat äänestäneet, huomattiin Larsson valituksi Waasan kaupungin valtiopäivämieheksi niin paljoa suuremmalla enemmistöllä, että hänen vastustajansa tuskin oli saanut viidettä osaa äänistä.

Kreivi Frölich kuohui vihaa. — Vielä minä keksin keinon, jolla saan tuon porvarikuninkaan valta-istuimeltaan syöstyksi! — huudahti hän.

Nimi tuli tunnetuksi, ja siitä päivästä alkaen kutsuttiin Lauri Larssonia porvarikuninkaaksi.

2. Ratsastus.

Se paikka, jossa myöhempinä aikoina seisoi Waasan kaupungin kaunistus, komea, viimein kirkoksi muutettu hovioikeuden huoneusto, jonka Kustaa III vuonna 1784 rakennutti vastapäätä Korsholman kunnasta, oli tämän kertomuksen ajalla suurimmaksi osaksi asumaton. Nykyisen kauniin, vanhan lehtokujan sijalle, jossa kuningas Kustaan muisto joka syksy lakastuu ajan hallasta ja joka kevät jälleen puhkeaa verekseen vihantaan, nähtiin Lauri Larssonin aikana rivi pieniä, kaalilla, persiljalla ja tillillä kylvetyitä ryytimaita, jotka siellä täällä olivat reunustetut vattu- ja viinamarja-pensailla. Mutta pohjoispuolella Korsholmaa ja länteenpäin aina Salmeen asti ulottui laidunhaka, jossa nuorison oli tapana leikkiä kesällä ja jossa koululupojat tekivät sotaisia hyökkäyksiä syyttömiä valleja vastaan.

Saman Toukokuun ensimmäisenä päivänä, jolloin valtiopäivämiesvaali toimitettiin aamupäivällä, oli suuri joukko kaupungin lapsia ja nuorisoa lähtenyt iltapäiväänsä haassa viettämään. Maa, joka vähää ennen oli paljastunut, oli vielä kellahtava ja keväisen kostea, puut olivat vielä lehdettömät, ja ainoastaan päivän puolella valleja ilahdutti silmää veres vihanta nurmi. Mutta jo tämä vähäinenkin vihannuus riitti keväisiä tunteita herättämään, kun taivas oli korkea ja sininen

ja kun auringon säteet kimaltelivat Salmen silloin vielä kirkkaassa vedenpinnassa. Nuorisolla oli hauska; palloa lyötiin ja pilppaa lyötiin ja vannetta lyötiin; kissasilla ja rottasilla, väkisillä ja leskisillä oltiin ja »fria vill Simon i Sälle'ä« tanssittiin. Koulupojat, joilla oli vappu-lupa iltapäivällä, leikkivät »ruotsalaisia ja venäläisiä«. Pienimmät heistä tulivat luokittain rummuilla ja kivääreillä varustettuina ja valmiina valloittamaan maailman ja ensi aluksi Korsholman. Ei ole muistoon kirjoitettu, voittivatko ruotsalaiset vaiko venäläiset tässä merkillisessä aseiden mittelyssä, mutta luultavasti olivat molemmat sotaa käyvät vallat viime lopussa tehneet sovintoliiton keskenään, koska he myöhemmin illalla kääntyivät uutta vihollista, kaupungin oppipoikia vastaan, jotka olivat kokoontuneet valleille leikkejä katsomaan. Sukuunsa olivat jo pojat; sillä kun pohjolaisella ei ole suurta sotaa, on hän hyvin halukas käymään pientä; hän on mitä rauhallisin mies maailmassa, kunhan vaan joskus saa sydämmensä pohjasta mäikyttää. Nyt oli sitäpaitse vanhoja tappioita kostettavana, uusia voittoja saatavana, ja ennenkun aavistitkaan, oli siellä uusi kahakka käymässä »kristittyjen ja turkkilaisten« välillä; ja koska voiton, niinkuin oikeus ja kohtuus vaati, lopulta piti kallistua kristittyjen puolelle, niin tapahtuikin nyt, että oppipojat, urhoollisen vastarinnan jälkeen, vaatteet repaleina ja posket ajetuksissa, karkoitettiin tappelutanterelta.

Sill'aikaa kun tämä tapahtui kaupungin puolella Korsholmaa ja itsensä rehtorin omain silmäin alla, hänen istuessaan vallilla ja huvikseen, niinkuin vanha koulupukari ainakin, katsellessa poikain urotekoja, varoittaen heitä vaan silloin tällöin jonkun koulunpalvelijan kautta aseita käyttämästä, — nähtiin kaksi ratsastajaa lähenevän eteläpuolelta Kristiinan kaupungista tulevaa tietä ja pyörähtävän vallin mutkan ympäri, johon he sitten seisahtuivat ottelua katselemaan. Toinen ratsastaja, joka ajoi edellä, oli hoikka ja kaunis nuorukainen hyvin tunnetussa karoliinin univormussa. Hän ratsasti nuoren kimon selässä, joka liikkui kuin tanssien ja jota vaivoin voi seurata se uupunut punainen ruuna, jota toinen ratsastaja ajoi. Tämä oli vanhanpuoleinen ja hartiakas mies, puoleksi sotamies, puoleksi renki, mikäli voi päättää ratsulaukusta hänen talonpoikaisen tak-

kinsa takana ja siitä sotaisesta järjestyksestä, millä pari myttyä ja pari saapasta olivat satulannuppiin sidotut.

Molempien tultua linnanportille pidätti vanhempi hevosensa, ikäänkuin odottaakseen herraansa, joka oli ratsastanut portista ohi; mutta nuori upseeri ei tätä huomannut, vaan jatkoi ratsastustaan. Samassa sai hän näyttää, ett'ei hän ollutkaan mikään variksen poika satulassa. Turkkilaiset olivat juuri silloin joutuneet täydellisesti tappiolle ja pakenivat nyt täyttä karkua vallin sivutse, voittaneiden kristittyjen melutessa ja kiljuessa heidän takanaan. Kimo säikähti ja pillastui: tuulispäänä lensi se kivien ja kantojen yli. Kristityt ja turkkilaiset saivat varoa korviaan, mutta ratsastaja istui kuin valettu hevosensa selässä ja hänen onnistuikin, tehtyään jokseenkin pitkän kaarroksen, joka oli vaarallisempi muille kuin hänelle itselleen, hiljennettyä vauhtia palata takaisin vallien luo. — No no, — huudahti hän, taputellen ylpeää ja uljasta hevostaan kaulalle; — häpeisit Bogatir näyttämästä pahoja tapojasi Waasassa! Siivolla, sanon minä! Luuletko arolla olevasi?

Hevonen pysähtyi, mutta vilkutteli yhä korviaan, kuunnellen jokaista epäiltävää ääntä. Hevonen ja ratsastaja olivat sill'aikaa tulleet lännen puolelle valleja, eivätkä olleet kaukana Salmesta, kun yhtäkkiä uusi tapaus herätti ratsastajan huomiota.

Tällä puolen oli rauhallisempaa nuorisoa leikkimässä: lapsia, nuoria tyttöjä ja muutamia vanhempia poikia, jotka eivät huolineet niin jokapäiväisestä huvituksesta, kuin taistelu pohjoispuolella valleja oli. Outo ratsastaja hurjan hevosensa selässä oli sitä vastoin harvinainen ilmiö Waasassa ja juoksut ja leikit taukosivat, ja toinen kysyi toiseltaan, kuka tuo korea herra mahtoi olla.

Oli kuitenkin kaksi leikkivää, jotka joko eivät olleet huomanneet vierasta, tai eivät hänestä innoissaan välittäneet. Nämä olivat eräs nuori, hento ja ruskeasilmäinen tyttö, joka oli puettu lyhyeen valkoiseen hameesen, ja oli miltei vielä lapsi, ja eräs pitkäsäärinen rehtorin luokkalainen, joka haukkasilla ja kyyhkysillä oltaissa ajoi tyttöä takaa, mutta joka pitkillä jaloillaan turhaan koetti häntä saavuttaa. Tyttö teki kuin metsäkauris satoja mutkia juostessaan, ja juuri kuin oli kiinni joutumaisillaan, kiepsahti hän aina taas syrjään. Mutta

vähän aikaa paettuaan häätyi hän yhä likemmä Salmea, ja siellä hänen tietystikin täytyisi antautua. Tämä näytti häntä suututtavan, ja hän seisahtui hetkeksi rantamakasiinien luo, ikäänkuin etsiäkseen siellä pakopaikkaa. Luultavasti katsoi hän kuitenkin tämän keinon arveluttavaksi, hypähti taas syrjään ja tuli niin erään vanhan lepän juurelle, joka kasvoi rannalla, likellä vedenrajaa puoleksi riippuen veden päällä kallellaan. Nyt oli hän vankina, sillä palaamaan ei hän päässyt. Mutta ajelijan juuri lähetessä tarttui hän puunoksaan ja kiipesi kuin kissa leppään. Pitkä, saaliistaan varma koululainen seurasi kohta esimerkkiä. Ja niin istuivat kuin istuivatkin linnut samassa puussa. Mutta nyt kuului rasahdus, ja sama oksa, joka oli kestänyt pakenevan kyyhkysen, katkesi raskaamman haukan alla, ja poika pudota mulskahti pitkäkseen veteen.

Outo ratsastaja oli pakoa ja ajoa huvikseen katsellen vähitellen ratsastanut yhä likemmä. Nähtyään, mikä loppu leikistä tuli, ei hän kauvan aprikoinut, vaan hyppäsi tuota pikaa satulasta alas ja riensi rantaan hukkuvaa pelastamaan. Onneksi ei hätä ollut niin suuri kuin miltä näytti. Salmi, jossa vielä sata vuotta sitä ennen isot laivat olivat kulkeneet, oli jo 1738 melkoisesti mataloitunut Pohjanmaan suuren luonnon-ilmiön, maan ylenemisen vaikutuksesta ja tuo Waasan triviaalikoulun toivokas vesa putosi sentähden aivan pehmeästi ja viattomasti neljää tahi viittä korttelia syvään veteen, jossa oli vähän harmaata mutaa pohjassa. Ennenkun muukalainen vielä ennätti ojentaa hänelle taittuneen lepän oksan, oli hän jo likomärkänä ja liejuisena kavunnut rannalle.

Näin ratkaisevaa tappiota ei sopinut jättää kostamatta. Siipeensä ammuttu ja kovin vihastunut haukka keksi taas kyyhkysen, joka ensi hämmästyksessään oli hypännyt puusta avuksi, mutta jolle nyt, kun näki ajelijansa vaarattoman aseman ja hänen muuten tuiki surkean tilansa, pisti päähän ruveta niin raittiisti ja makeasti nauramaan kuin ainoastaan kyyhkynen voi nauraa.

— Odotahan, — huusi hurjistunut haukka — kyllä mä sinut nauramaan opetan! — ja samassa harppasi hän taas peninkulmaisen askeleen, uhaten ryvettää ajettavansa valkoiset vaatteet saven liejulla. Tyttö lähti siis uudestaan pakoon, mutta varsin vähän oli hänellä nyt enää pelastumi-

sen toivoa. Kuta enemmän hän mitteli matkaa vallille, sitä selvemmin näki hän, että pakeneminen sinne oli mahdotonta. Mitä oli hänen tehtävä? Hän turvautui siihen ainoaan keinoon, mikä hänellä enää oli tarjona, mutta johon harva tyttö hänen sijassaan olisi turvautunut: hän juoksi odottavan Bogatirin luo, pisti hyvin varmasti vasemman jalkansa jalustimeen ja istui, tiesi mitenkä, tuota pikaa satulassa. Nähtävästi ei hän ensi kertaa hevosen selässä istunut. Mutta mitä taitoa ja kykyä vaadittiin Bogatirin selässä, sitä ei hän aavis-

tanutkaan, ja tämä leikki oli päättyä pahemmin kuin haukkasilla olo. Tuskin oli virkku hevonen tuntenut keveän kuormansa satulassa, tuntematta samalla herransa pelättyjä ohjia, ennenkun hän karkasi halki ha'an kaupunkiin niin hirvittävää vauhtia, että kuulo ja näkö katosivat tyrmistyneeltä ratsastajalta. Hänen nähtiin päästävän ohjat kädestään, kallistuvan eteenpäin ja vaistomaisesti tarttuvan molemmin käsin satulan kaareen. Pian olivat hevonen ja tyttö näkymättömissä. Haukka oli loistavasti kostanut kyyhkyselle, ja nyt oli hänen vuoronsa hämmästyksestä kalpeana tuijottaa poisrientävän jälkeen.

Muukalainen upseeri koetti kaikkia niitä hyväilyjä ja uhkauksia, joita hänen Bogatirinsa ennen tavallisesti oli totellut. Se ei auttanut, ja hän ymmärsi itsekin, että vastikään säikähtynyt hevonen oli uudestaan pillastunut. Tyttö näytti olevan hukassa, eikä nyt ollut muuta neuvoa kuin kiirehtiä jalan Bogatirin jälkeen kenties tavatakseen tytön jossain pää murskautuneena ja maahan suistuneena.

Silloin kuului läheltä Korsholman valleja vihellys, niin kova ja kimeä, että se selvästi kuului kaiken sen hälinän läpi, joka oli syntynyt pillastuneen hevosen ohi karatessa. Muukalainen näkyi tuntevan tuon äänen: hän seisahtui; hän kuunteli; hänen kalpeat kasvonsa punehtuivat, ikäänkuin olisi hän hävennyt sitä, ett'ei itse voinut saada aikaan samanlaista ääntä. — Se on Istvan, se on minun uskollinen Tapanini, — sanoi hän pojalle, joka häntä seurasi. — Tuota vihellystä ei voi kukaan matkia. Bogatir tuntee sen; se on Unkarissa syntynyt, ja tuo on se merkki, jolla unkarilaiset kutsuvat hevosiaan arolta. Kuuletko! Nyt hän taas viheltää!

Tuo kimeä, läpitunkeva ääni kuului vielä toisen ja kolmannenkin kerran. Ja katso: kolmannen vihellyksen perästä nähtiin Bogatir, näöltään aivan rauhallisena, noudattavan ääntä ja hiljaista hölkkää lähenevän valleja, joiden luona toinen ratsastaja helposti sai sen seisahtumaan.

Muukalainen ja hänen seuraajansa riensivät sinne. Valkeapukuinen tyttö piti vieläkin suonenvedon tapaisesti satulasta kiinni. Mutta hän oli mennyt tainnoksiin.

— Ester! Ester kultani! Oi, hyvä Jumala, hän on kuollut! — huusi eräs vaalea ja kaunis nuori nainen, joka tunki esiin väkijoukon läpi.

— Eikö Veronika näe, että tyttö vielä pitää itseään kiinni? — huomautti eräs koulunopettaja, joka nosti tytön hevosen selästä. Olikin aika suuri työ, ennenkun kädet saatiin satulasta irti.

— Kuka tuo nuori tyttö on? — kysyi muukalainen hellällä säälillä.

— Se on Ester Larsson, rikkaan Larssonin nuorin ja rakkain lapsi, — vastasi koulunopettaja.

— Niin, niin, siinä saapi Larsson nyt nähdä, kuinka käypi, kun lennetään ylemmä kuin siivet kantavat, — jupisi eräs teurastaja, joka aamupäivän vaalissa oli kuulunut Auli-

nin puolueesen. — Saadaanpa nähdä, että hän ratsastaa uhka-uljaasti valtiopäiville, mutta miten hän sieltä ratsastaa takaisin, ja kuka silloin hänelle viheltää, sitä ei voi niin tarkoin tietää.

— Niinpä kyllä, — sanoi muuan ämmä joukosta, — muistakaa minun sanani, tämä, tämä ennustaa jotakin Larssonille. Ylpeys, ylpeys, mitä sanoo sananlasku?

3. Kreivi ja porvarityttö.

Vieras nuori upseeri näkyi tahtovan korvata sitä vahinkoa, johon hänen hurja hevosensa oli niin suuresti syypää. Hän riensi noutamaan vettä lähimmästä kaivosta, kostutteli sillä pyörtyneen tytön otsaa ja antoi hänen hengittää jotain hyvähajuista hajuvettä, jonka hän otti satulapussissa olevasta kotelosta. Hän voi nyt lähemmin tarkastella tytön kasvoja eikä hänen säälinsä suinkaan vähennyt siitä, että ne olivat tavattoman kauniit. Ester Larsson oli enintään neljän- tai viidentoista vanha; lapsi oli hän vielä, niinkuin hänen käytöksensäkin kyllä oli osoittanut, mutta lapsi nuoruuden rajalla; hoikka ja hento oli hän, tukka kiiltävän ruskea, iho vähän päivettynyt kevätauringon paisteesta, kädet liian hienot pikkukaupungin porvaritytön käsiksi. Pienoinen hohtokivillä koristettu sormus vasemmassa kädessä ja pienoiset pitsikalvoiset noista hienoisista Rauman teoksista, jotka nyt ovat tulleet yhä enemmän pois käytännöstä, sittenkun eivät enää hinnan puolesta ole voineet kilpailla belgialaisten koneteosten kanssa, vahvistivat muukalaisen ensimmäistä arvelua, että tämä nuori tyttö oli rikkaan miehen hemmoteltu lempilapsi.

Kenties joku vielä muistaa entisen pikku Veronikan, joka, samana iltana kuin ankara setä otti niin tylysti vastaan Maria Larssonin, lähetti tälle palasen sunnuntaikakkuaan lohdutukseksi*). Veronika Larsson oli kasvanut ja kukois-

*) Kymmenes kertomus, Erämaiden kevät.

tanut rakkaudessa; ei hän enää ollut nuori, hän oli jo 29 vuoden ikäinen, mutta vielä levitti hän rakkauden tuoksua ympärilleen. Hän oli hyljännyt montakin kosijaa, hoitaakseen isänsä taloutta ja omistaakseen kaiken sydämmensä nuorimmalle sisarelleen Esterille, joka niin hyvin tarvitsi hänen holhoustaan, sittenkun heidän äitinsä oli kuollut ja kun heidän isällään yhä harvemmin oli aikaa lastensa kasvatukseen ja sittenkun isä teki mitä taisi pilatakseen pientä lemmikkiään, jonka Luoja oli hänelle lahjoittanut vanhain päi-

väin iloksi. Veronika oli ainoa, joka tohti vastustaa Esterin oikkuja; hän yksin tohti kieltää häneltä jotain; ja kun jäykkä tyttö kumminkin sai tahtonsa täytetyksi, niinkuin nyt näissä Vapunpäivän leikeissä, oli Veronika aina pitämässä häntä silmällä ja korjasi samassa kaikki ne erehdykset, joita ei voinut estää. Tuota hurjaa ratsastusta ei hän voinut estää ja sai hän nyt niinkuin ainakin käydä äidin hellyydellä vaalimaan pientä ymmärtämätöntä lastaan.

— Elä nyt pelkää, Ester, vaara on ohi, ja sinä olet minun luonani! — kuiskasi hän hellästi kalpealle sisarelleen, joka hänen sylissään alkoi tointua pelästyksestään ja aukoa

silmiään. Ei ollut vanhemman sisaren sanoissa nuhteen varjoakaan kaikesta siitä julmasta levottomuudesta, jota hän äsken oli kärsinyt, tuo siivo Veronika.

Ester katseli pää pyörällä ympärilleen ja jo huomasi hän leikkitoverinsa, tuon pitkäsäärisen koululaisen, joka hämmästyksestä vieläkin hengästyneenä tuijotti häneen sisaren olan yli.

— Näethän nyt, Ringbom, — sanoi hän, ja riemuitseva, vaikkakin vielä raukea uhka ilmaantui hänen vaaleanpunaisille huulilleen, — sanoinhan minä sinulle, raukka, ett'et ikänä saisi minua kiinni!

Samassa huomasi hän toisella puolen vieraan upseerin, joka häntä säälien katseli, ja heti valahti hänen kalpeille kasvoilleen mitä helein puna. Arkana kuin ujo lapsi kätki hän heti päänsä sisarensa helmaan.

Tuo huvitti muukalaista. Hän laski kätensä tytön ruskealle tukalle ja virkkoi hymyillen: — Elä nyt enää pelkää. Bogatir on ylimielinen veitikka, joka tarvitsee kovat ohjat, ja minä olen nähnyt vanhainkin ratsastajain lentävän samasta satulasta, jossa sinä pysyit. Tulevalla kerralla käy paremmin. Tahdotko oppia ratsastamaan?

Ester katsahti puhujaan: luultavasti häntä suututti, että häntä kohdeltiin kuin lasta. — Tahdotko myödä hevosesi? — kysyi hän.

— Tuskinpa tahtonen, — vastasi muukalainen. — Luulen jo saaneesi hänestä tarpeesi.

— Isäni antaa sinulle rahaa niin paljon kuin tahdot.

— Bogatir on unkarilainen, eikä anna myödä itseään! — jatkoi nuori upseeri. — Mutta jos möisin hänet sinulle, mitä sitten tekisit? Tahtoisitko vielä kerran koettaa onneasi?

— Tahtoisinpa kyllä, — vastasi tyttö, luoden uhkaavan silmäyksen hevoseen, joka siinä jalkojaan malttamattomasti tömisteli.

— Entä jos hän ei näkisi hyväksi totella sinua? Jos hän heittäisi sinut satulasta, vauvaseni?

— Sitten antaisin ampua hänet, — vastasi Ester arvelematta.

Muukalainen naurahti. Mutta Veronikasta ei tämä leikkipuhe ollut mieleen. — Tule, menkäämme kotiin, nojaa minua vasten! — sanoi hän. — Tule, Ester, ennenkun isä saa muilta kuulla sinun olleen vaarassa.

Esterin katsanto muuttui yhtäkkiä, ja turhaan koetti hän salata levottomuuttaan. — Ei, Veronika, ei, — sanoi hän; — et saa puhua tästä isälle. Hän suuttuisi tuolle muukalaiselle herralle. — Ja isä ei ole hyvä, kun on suutuksissa! — lisäsi hän vakavasti, katsahtaen muukalaiseen.

— Mistä on kysymys? — kysyi samassa komentava ääni heidän takanaan, ja siinä seisoi maaherra kreivi Frölich, joka palasi kävelyltään satamasta ja kummastuksekseen näki tämän väentungoksen Korsholman portilla. Samassa huomasi hän nuoren upseerinkin, joka kunnioittavasti kosketti kädellään kolmikulmaista hattuansa.

— Mitä näen mä? — huudahti maaherra ranskaksi. — Kreivi Bertelsköld täällä! Ole sydämmellisesti tervetullut tänne pohjan perille. Kuustako nuori orpanani on tänne pudonnut?

Linnoitusväen luutnantti kreivi Kaarle Viktor Bertelsköld, äitinsä puolelta sukua kreivi Frölichin kanssa, unohti nämä sanat kuultuaan pienen nenäkkään porvaritytön, joka häntä nyt suurin silmin katseli. Waasassa ei ole koskaan ollut liiaksi kreivejä ja sitä ainoata, joka siellä ennestään oli, katsottiin niin erinomaisen suureksi herraksi, että hänen vertaisiaan tuskin voi olla Tukholmassakaan. Kukapa olisi uskonut, että Waasa nyt yhtäkkiä olisi saanut yhden kreivin lisää? Ester tointui tuossa paikassa niin täydellisesti, ett'ei häntä mitenkään saatu kotiin lähtemään. Hän vaan siirtyi vähän noiden ylhäisten herrain tieltä ja katseli yhä vaan lapsellisella uteliaisuudella tuota nuorta muukalaista, jonka kanssa hän vastikään oli puhellut niin ujostelematta ja jota hän vallattomuudessaan oli sinuksikin sanonut. Mutta Esterin mielestä ei se ollut niin vaarallista; tuskin oli koko Waasassa muita kuin maaherra itse, jota hän ei olisi puhutellut samalla tuttavallisella tavalla. Se vaan oli hänestä merkillistä, että tuo nuori herra oli noin komea, noin pitkä, noin ylhäinen kaikessa käytöksessään; että hänellä oli noin kirkkaat siniset silmät, vaikka hänen hiuksensa olivat niin mustat, että ne milt'ei siniselle vivahtivat; ett'ei hänellä ollut irtotukkaa; että pieni hattu sopi hänelle niin hyvin; että hänellä oli miekka ja vyö lyhyen päällystakin alla; että hän näytti olevan niin hyvä, vaikka kummallinen sallimus oli luonut hänet kreiviksi; että oli sattunut olemaan juuri hänen hevo-

sensa, joka oli ollut hänet kuoliaaksi säikäyttää, ja että tuo kreivi oli laskenut kätensä hänen otsalleen ja luvannut opettaa häntä ratsastamaan. Kaikki nämä ajatukset risteilivät pienen vallattoman tytön ruskeakiharaisessa päässä eikä hänellä ollut ollenkaan aikaa kuulla sisarensa lempeitä varoituksia.

Kreivi Kaarle Viktor — sillä siksi voimme kutsua häntä eroitukseksi hänen sedästään Torsten Bertelsköldistä — selitti nyt, ranskaksi hänkin, muutamin sanoin, mitä varten hän oli tullut Suomeen. Hän oli viime syksynä palannut Ruotsiin Wienistä ja Unkarista, jossa hän oli ottanut osaa sotaretkeen Turkkilaisia vastaan ja viisi vuotta ollut oppimassa sotataitoa suuren prinssi Eugénin johdolla. Nyt oli hänen äitinsä laskenut hänen sydämmelleen, että hänen tulisi tutustua esi-isäinsä maahan, tähän Suomenmaahan, jota hänen isänsä oli puolustanut viimeiseen mieheen asti ja rakastanut aina kuolemaansa saakka. Hänen setänsä kreivi Torsten oli neuvoskunnalta hankkinut hänelle toimeksi tarkastaa linnoituksia Suomessa ja tehdä ehdotuksia Suomen rantamaiden puolustukseksi mahdollisesti uhkaavan sodan varalta; ja koska eräs alus oli lähtenyt Kristiinaan viemään vaatteita Pohjanmaan rykmentille, oli hän käyttänyt tätä tilaisuutta pistäytyäkseen huvikseen Vaasassakin. Nyt oli hän täällä ja tahtoi, armollisen eno Frölichin luvalla, viikon tahi kaksi istua Korsholmassa.

— Ei kuitenkaan vedellä ja leivällä? — vastasi kreivi Frölich nauraen. — Tiedätkö, mon cher ami, että kravut ja aatelismiehet eivät menesty Pohjanmaalla?

— Sen tietää sukuni vanhastaan, — vastasi nuori kreivi samaan tapaan. — Melkein kaikki Bertelsköldit ovat olleet riidassa Pohjanmaan kansanvaltaisten kanssa. Itse olin tuskin jalkani tänne astunut, ennenkun hevoseni joutui erään pienen villikkotytön Larssonin käsiin . . .

— Larssoninko? Toivotan onnea; minullakin on ollut kunnia tutustumaan muutamaan heistä. Mutta tule, katsokaamme, vuotavatko Korsholman lähteet muutakin kuin kaivovettä . . .

4. Viskaali Spolin.

Ei ollut vielä kahta viikkoa kulunut siitä, kun kreivi Kaarle Viktor oli tullut Waasaan. Sill'aikaa oli hän jo ehtinyt tulla vakuutetuksi siitä, että Korsholma ei kelvannut linnoitukseksi uudemman sotataidon vaatimusten mukaan. Sitä vastoin oli hän miettinyt suunnitelman Waasan sataman suun varustamiseksi odottamatonta vihollisen hyökkäystä vastaan ja oli nyt, nämä hankkeet mielessään, seurannut maaherraa kreivi Frölichiä tämän tavalliselle iltaratsastukselle satamaan. Jää oli vielä sisemmissä lahdissa aloillaan, mutta edempänä Raippaluodon saaristossa oli ankara lounastuuli särkenyt jään, ja molemmat ratsastajat seisahduttivat vähäksi aikaa hevosensa ihaillaksensa virkistyttävää näköalaa merelle päin. He näkivät sinertävän juovan lännessä laajenevan ja selkenevän; he näkivät nuorten aaltojen siellä kaukana milloin nousevan, milloin taas laskevan, mitä kauniimpia koukeroita muodostellen; he näkivät niiden murtuvan kallioita tahi jääröykkiöitä vastaan tuolla loitolla ja taas pudotessaan räiskyttelevän sulanutta hopeaansa korkealle kuulakkaan kevätilmaan. Hylkeenampujat palasivat vaaralliselta retkeltään jääteleiltä, laahaten perässään rekien täydeltä kaatuneita vedenkoiria, jota vastoin toiset, jotka olivat ampuneet vesilintuja kuvilta jään reunassa, kantoivat saalistaan säkeissä.

Satamassa oli kahdeksan alusta, jotka kaikki hankkiutuivat merelle lähteäkseen, niinpiankun jäät ja tuulet sen

myöntäisivät; ja näistä kahdeksasta oli viisi suurinta rikkaan laivanisännän ja kauppiaan Lauri Larssonin. Yhtenä hänen rikkautensa lähteenä oli juuri se, että hän joka vuosi möi Tukholmassa kolme tahi neljä uutta alusta, jotka olivat asianalkain myytäviksi rakennetut; mutta viidennen aluksen, jonka perässä komeili Esterin nimi, oli hän määrännyt itseään varten, mutta erään tukholmalaisen laivanomistajan nimessä, kulkemaan Rostockissa ja Wismarissa.

Maaherra katseli synkein silmin näitä hankkeita ja kääntyi sitten toveriinsa, yhtäkkiä kysäisten, odottiko tämä sotaa?

Bertelsköld vastasi, että Tukholmassa yhä enemmän oltiin sotaisissa tuumissa. Tahdottiin käyttää hyväksi suotuisia olosuhteita ja ottaa takaisin Wenäjältä Uudenkaupungin rauhassa tehdyt suuret uhraukset. Mutta oli siellä olemassa säppiäkin nykyisen rauhan ovea pitämässä, nimittäin valtakunnan neuvosto ja kreivi Horn sekä rauhaa puoltava enemmistö edellisiltä valtiopäiviltä. Molemmat säpit toivoi sotapuolue pian voivansa murtaa; ja sitten merkitsisi taas sotamieskin jotain Ruotsissa.

— Aivan oikein, onkin jo aika, ett'eivät vastaleivotut kyynäräherrat vie voittoa vanhoilta kavaljeereiltä, — vastasi maaherra kiivaasti. — Tiedätkö, Kaarle, että tuohon alukseen kohta astuu valtiopäivämies, jolla on rauha taskussaan? Myyrä menestyy reiässään, ja kauppiaan näköpiiri ulottuu tiskin takaa puodin oveen. Nuo rauhan sankarit voisivat myödä Riian tynnörillisestä omenoita, Narvan voittomerkit kapallisesta suoloja ja koko Pietarin kaupungin palasesta pohjanahkaa. Mutta voinko sitä estää? En, paha kyllä, en, olemme pahaksi onneksi vapaita kansalaisia; maaherra Waasassa on tätä nykyä vähempiarvoinen kuin pormestari Pietarsaaressa! Ah, kuinka loistava menestys meillä olisi! Me saisimme voiton, joka hankkisi meille takaisin alueemme tuolla puolen Nevajokea! Me saisimme kostaa kaikki tappiomme! Ja yhtä kaikki sanotaan meille, että meidän tulee odottaa! Juuri niinkuin meillä olisi aikaa odottaa, meillä vanhoilla sotureilla, Kaarle-kuningas vainajan aikuisilla (tässä kohotti maaherra hattuaan, niinkuin vanhat karoliinit aina tekivät kuninkaan nimeä mainitessaan)! Parbleu, Charles, ne jotka

jälkeemme tulevat, malttakoot mielensä, jos mielensä tekee. Mutta meidän, joilla vaan on muutamia päiviä jälellä, täytyy korjata kunniamme ja me emme saa antaa hiirien nakertaa Kaarle-kuninkaan muistoa!

— Setä tarkoittaa myssyjä — jatkoi Bertelsköld naurahtaen, mutta lämmenneenä vanhan sotilaan muistoista.

— Mitä se merkitsee?

— Setä ei siis ole kuullut, että kuningas Fredrikin sana on tullut historialliseksi: »Sie sind alle Nachtmüssen.» *)

— Fredrik kuninkaalla on toisinaan sukkelatkin sanansa; sopisi kumminkin Ruotsin kuninkaalle itselleenkin, ett'ei hän painaisi yömyssyä liian syvälle korviinsa. Mutta tuo Larsson on sydämmikkö mies, joka rohkeudellaan, viekkaudellaan ja vaikutusvoimallaan porvarissäädyssä voi pilata koko kunniakkaan yrityksemme. Jos valta olisi ollut minulla ja minä olisin määrännyt vaalin, ei häntä ikänä olisi valittu. Se on Hornin ohjelman seurauksia; roskaväki tempaa vallan aatelistolta ja tallaa valtakunnan kunnian lokaan. Mutta se mies on nyt valtiopäivämies; sitä ei voi lempokaan auttaa; hän juuri hankkiutuu Tukholmaan lähtemään. Antaisinpa vuoden tulot koko läänistäni sille, joka voisi estää hänet menemästä.

— Suokaa anteeksi, setäseni, että satu tuulesta ja päiväpaisteesta muistuu mieleeni. Ettekö imartelevalla alavuudella — pitämällä esimerkiksi päivälliset hänen kunniakseen — voisi taivuttaa tuota jäykkää miestä ja lähentää häntä puolueesenne?

— Turhaa vaivaa! Tunnen nuo Pohjanmaan kansanvaltalaiset: ikimuistoisista ajoista asti eivät he tunnusta muuta ylimystöä kuin kirkon ja rahan ylimystön. Periaatteihinsa piintynyt mies on aina vaarallinen, ja sellainen on Larsson. Hänellä on olemassa ainoastaan kuningas ja kansa eikä mitään niiden välillä. Kuningas Fredrik tuntee känet, kuningatar suosii häntä, ja lisäksi on hän likeinen ystävä Plomgrenin, Kjerrmanin ja muiden mahtavain Ruotsin porvarien kanssa, puhumattakaan Suomesta, jossa hänellä on ehdoton kannatus. Löytyy vaan yksi keino hänen lannistamiseensa.

— Ja se on?

*) He ovat kaikki yömyssyjä.

— Hänen omain säätyveljiensä kateus. Jos hänen lähtöänsä voidaan viikkokaan viivyttää, niin ett'ei hän ehdi valtiopäivien alkuun, niin ei hänestä ole vaaraa. Mutta minä en osaa kulkea mutkateitä. Minulla on viskaali, — kas tuossa, niinhän mies tulee kuin käskettynä! Spolin!

Se, jota näin puhuteltiin, oli pienoinen, kalvakka, laiha ja vaaleaverinen mies, puettuna kuluneesen, mutta hyvästi harjattuun ja isoilla messinkinapeilla varustettuun ruskeaan takkiin ja tuli hän ratsastajia vastaan kehnoissa talonpojan kärryissä ajaen. Maaherran huudon kuultuaan hän seisahtui, hyppäsi kiireesti alas kärryistä ja lähestyi niin nöyrästi kumarrellen kuin olisi aikonut poimia kiviä maantieltä.

— No, — jatkoi maaherra, — kuinka ovat asiat?

— Hyvästi tahi pahasti, aina sen mukaan miten teidän armonne käskee, — vastasi viskaali varovasti ja luoden kysyvän syrjäkatseen nuoreen kreiviin.

— Mitä tuo merkitsee, herra koiransilmä? Puhu suusi puhtaaksi; tämä herra on minun sukulaiseni. Parin päivän perästä on meri auki; kauppiaamme aikovat lähteä merille. No, Spolin?

— Tulli ei voi panna esteitä eteen. Paperit ovat selvät.

— Vai niin? Mitä varten meillä on tullilaitos? Älyäthän, mies, ett'ei minun sovi kieltää passia valtiopäivämieheltä.

— Teidän armonne — rukoilen saadakseni alamaisuudessa kysyä, onko selkäni turvattu?

— Hm, tuo maistuu raippavitsoilta. Ethän aikone mitään konnuutta harjoittaa.

— Korkein haluni on vaan noudattaa teidän armonne käskyjä?

— Hyvä. Tee niinkuin tahdot. Ja muista, että saatoit minut ikävään asemaan 1 päivänä Toukokuuta. Sinulla on erehdys korjattavana, Spolin. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että koetat tyhmyytesi korvata. Olen ajatteleva virkasi ylennystä.

— Teidän armonne — kysymyksessä oleva henkilö ei tule lähtemään Tukholmaan; ei ainakaan Toukokuulla.

— Elä hiidessä? No-no, Spolin tekee niinkuin tahtoo, se tulee olemaan hänen asiansa. Lähtekäämme, Kaarle! — Ja kun hänelle nähtävästi oli vastenmielistä jatkaa keskustelua, kannusti maaherra hevostaan palatakseen kaupunkiin.

Mutta viskaali Spolin, jonka selkä taas oli hyvästiä heittäessä melkoisesti koukistunut, oikasi itsensä vähitellen pystyyn, kuta enemmän hänen korkea esimiehensä poistui, ja näytti hän viimein suorana seistessään olevan ainakin viiden jalan ja kahden tuuman pituinen. Sen tehtyään hän taas hypähti kärryihin ja jatkoi matkaansa satamaan jupisten itsekseen: ennen Mikkeliä minulla on Korsholman voutikunta.

— Oliko siinä näyte suomalaista kansanvaltaa? — virkkoi Bertelsköld, heidän ratsastaessa edelleen. — En tiedä, minkätähden ratsuvitsallani oli niin suuri vetovoima tuon miehen selkään.

— Niin oli minunkin ratsuvitsallani, — sanoi maaherra leikillään. — Lempo soikoon, onko se minun syyni, että keppi tarvitsee kenkäintä lokaa kosketellessaan? Mitäpä voin muuta tehdä? Vapaus voi olla hyvä kyllä kerjäläisille ja talonpojille, mutta maaherralle on se epämukava. Ei, siinä tapauksessa katson yksinvallan Kaarle kuninkaan aikana paremmaksi. Mars, mies! ja mies meni. Seis, koira! ja koira seisoi. Nyt sitä vastoin . . . Mutta kuulehan, kuka on harjoittanut Bogatiriasi?

— Renkini Istvan.

— Mies on joko hurjin uskalikko tai myös sukkelin ratsastaja maailmassa. Katsohan vaan, se elukka kuuntelee pienintäkin varpusen pyrähdystä puolen peninkulman alalla. Aivan toisenlainen oli isäsi Bogatir; muistan hänet niinkuin eilen, kun menimme Wäinäjoen poikki: suomalaista rotua, joka ei turhia hätäillyt; jalat paksut, kaula lyhyt, rinta leveä ja keuhkot hyvät; — kesti siinä, missä Wenäjän ja Puolan hevoset sortuivat kuin vasikat. Sano minulle, mistä sait tämän korkeakaulaisen kissanpojan puikkosäärineen ja kaitaisine korvineen, jotka alinomaa leimuavat?

— Täytyisi kertoa kokonainen seikkailu siitä asiasta, enoseni.

— Hyvä. Voimme säästää sen asian siksi, kunnes taas vietämme yötä vanhan Rüdesheimerini patterien suojassa. *Par miracle,* tekeepä mieleni nähdä, kumpiko heistä pietiksi joutuu: Larssonko vai Spolin. Sarvikuono on joutunut krokodiilin kynsiin.

5. Raharuhtinas.

Tämän kertomuksen aikana oli rikkaan Lauri Larssonin kartano vielä melkein samassa kunnossa kuin 16 vuotta sitten, jolloin se korjattiin ison vihan jälkeen. Sama matala sali, neljä kammaria, sama talonpoikain tupa ja makuutupa tarvekaluineen, se vaan eroa, että huoneeet olivat nyt pulskemmasti laudoitetut ja että osa huonekaluista oli valkealla öljyvärillä maalattu, mikä siihen aikaan oli suurta komeutta. Torin vieressä oikealla puolen vanhaa kartanoa oli uusi kartano, jossa asui vanhin poika Lauri lukuisan perheensä kanssa; vasemmalla puolella oli vanhempi, tytär Kaisan omistama kartano, jossa hän asui ylpeän ja mahtavan miehensä, raatimies Blomin kanssa. Kaikki kolme, Larsson itse, poika ja vävy pitivät kukin omaa kauppaansa omissa puodeissaan kilpaillen pohjolaisten tapaan tervamiehistä, voinkaupitsijoista ja suolankaupasta, mutta harjoittivat laivaliikettä yhtiömiehinä ja vallitsivat siten paikkakunnan merenkulun. Voi sanoa, että heidän keskensä vallitsi rauha ja liitto ulkomaan asioissa, mutta alituinen kiista oman maan markkinoilla; — sopu ja yksimielisyys, kun oli taisteltàva vierasten kilpailua vastaan, mutta samalla myös keskenäinen kilpailu, josta voi syntyä aika jupakoita. Jos kaksi heistä oli matkalla joillekin suurille sisämaan markkinoille, ajoivat he, jos vaan pääsivät, yöllä toistensa sivutse, ennättääkseen tuntia ennen anastamaan itselleen paraat ostajat; ja jos joku ennen tuntematon talonpoika Hämeestä tahi Savosta tuli, niinkuin silloin oli tapana, Waasaan, riensi kukin kilvalla houkuttelemaan häntä puolelleen, luvaten kukkuraisia suolamittoja tai niin ja niin monta

savipiippua kaupantekijäisiksi. Vaan kaikki tämä ei estänyt poikaa ja vävyä ulkonaisesti osoittamasta vanhalle porvarikuninkaalle ja hänen suurille pääomilleen ylen suurta kunnioitusta, niin että he ulkonakin puhuttelivat häntä hatuttomin päin, eivätkä koskaan huoneessa vastanneet hänelle istualtaan. Sitä paitse kokoontui koko tämä suuri perhekunta sunnuntaipäivinä jumalanpalveluksen jälkeen päivällisille vanhemman Larssonin kotiin, ja silloin istui vanhus siellä kuin patriarkka Abraham, rehevänä ja yksinvaltiaana, lastensa, lastenlastensa ja palkollistensa keskellä suuren perhesalin pitkän pöydän ääressä.

Nyt ei ollut sunnuntai, vaan päinvastoin tulinen arkikiire; mutta yhtähyvin nähtiin klo 11 aikana aamupäivällä molempain naapuritalojen asukasten lapsineen ja kaikkineen astuvan juhlavaatteissa vanhaan kartanoon. Ei ollut helppo asia pujotella siinä hevosten ja ihmisten välitse, jotka täyttivät kartanon. Talonpoikia, merimiehiä ja joitakuita arvokkaampia kaupunkilaisia oli keräytynyt portaille ja porstuaan odottamaan sisään päästäkseen. Talonpoikain tupaan oli pöytä katettu kaukaisille kauppavieraille; leipomatuvasta, jossa Veronika alipäällikkönsä Esterin kanssa komensi kolmea tahi neljää palavissaan juoksentelevaa piikaa, höyrysi vastaleivotun leivän suloinen lemu; makuutupa oli tulleiden matkamiesten hallussa. Asianlaita oli se, että saaristo vastikään oli jäistä puhdistunut ja Larsson oli viiden aluksensa kanssa lähdössä Tukholmaan. Tuhansia tehtäviä oli siis ennen lähtöä suoritettava, ja kaikki asiat, jotka vaativat esimiehen omaa käsittelemistä, olivat nyt ratkaistavat. Vaan ennenkun perheen isä ja päämies lähti merelle, oli perheen määrä ottaa osaa yhteisiin lähtöpäivällisiin.

Hälinän ja tungoksen ylimmillään ollessa astui kartanolle nuori kreivi Kaarle Viktor Bertelsköld nostamaan Larssonilta erästä Tukholmasta tullutta kreditiiviä. Hieno ja ylhäinen kun oli ja puettuna vaatteihin, jotka olivat omansa kaikkia Waasan tyttöjä ihmetyttämään, näytti hän olevan vähän hämillään tullessaan näin lähelle noita takkuisia kansalaisiaan ja odotti nähtävästi, että väkijoukko portailla itsestään siirtyisi hänen tieltään. Mutta siinä hän erehtyi; ei kukaan liikkunut paikaltaan, ja paria tervaista merimiestä näytti tämä tien salpaaminen huvittavankin. Herra

kreivi sai odottaa ja odottaa mielestään kenties liiankin kauvan.

— Olkaa hyvä ja siirtykää tieltä! sanoi hän merimiehille hiukan ärtyneellä äänellä.

— Herra hiljentää vauhtia, ett'ei töyttää, — sanoi toinen merimiehistä, katsellen häntä pilkallisin silmin.

— Siirtykää, minulla ei ole aikaa odottaa kauvemmin! — toisti Bertelsköld.

— Ei luonut Jumala kiirettä, — vastasi toinen merimies kädet housujen taskuissa.

Samassa juoksi hoikka tyttö, jauhoista aivan valkeana, kartanon poikki, lensi portaita ylös ja puikahti, sukkelasti kuin kissanpoika, tungoksen läpi, jättäen kuitenkin ohi kiitäessään selviä leipomahuoneen merkkiä kreivin hienoon siniseen verkatakkiin.

— Ester, — huusi kreivi hänelle, — sano isällesi, että minä haluan puhutella häntä.

Tyttö pysähtyi hetkiseksi, katsahti häneen vilkkailla, ruskeilla silmillään ja katosi sitten porstuaan.

— Seis, kryssäri! elä risteile virrassa, muuten joudut vesiajolle! — jupisi edellinen merimies ja laski pikisen kätensä tuttavallisesti kreivin olalle.

Arvattavasti ei tarkoitus ollut paha, mutta Bertelsköld ei nyt ollut leikkituulella. Hän koppasi merimiestä niskasta ja heitti hänet alas portailta.

Semmoista kohtelua ei sopinut vaasalaisen matruusin sietää. Tuskin oli kaatunut uros taas päässyt jaloilleen, kun hän vihapäissään hyökkäsi takaisin portaille, ja samalla tarttui toinenkin Ahdin poika Bertelsköldiä kaulukseen.

— Ruori tiukasti alatuuleen! — huusi merimies.

Asema oli vaarallinen ja olisi käynyt vieläkin vaarallisemmaksi, ell'ei tuo pieni jauhoinen tyttö taas olisi tunkenut esille taistelevain väliin, jolloin merimiehet laskivat kätensä alas. — Isä tulee heti! — kuiskasi hän ja kiisi kuin raketti jälleen leipomatupaan, ja piiloutui oven ta'a, nähdäkseen miten taistelu päättyisi.

Bertelsköld käytti tilaisuutta edukseen, juoksi kartanolle, asettui selin seinää vasten ja paljasti miekkansa. — Varokaa korvianne! — huusi hän.

— Kaikki miehet kannelle! — vastasivat merimiehet, koppasivat kukin kankensa ja hankkiutuivat tappelemaan. Kartanolla nousi melu ja hälinä. Useimmat merimiehet kävivät toveriensa puolelle. Pari sotamiestä, jotka sattuivat olemaan joukossa läsnä, asettautuivat ahdistetun puolelle, ja talonpojat, joita tämä rahaton näytelmä suuresti huvitti, yllyttivät vastapuolueita. — Lyökää päälle vaan! — huusivat he. — Puu terästä vastaan! Riuhtaiskaa vartaat heidän käsistään ja paistakaa niillä silakoita! Puikaa heitä, niin että ruumenet pölisee!

Näytti jo olevan nousemassa yksi noita käsirysyjä, jotka olivat ennen ja muutamin paikoin ovat vieläkin milt'ei jokapäiväisenä huvituksena Pohjanmaan kaupungeissa, — kun portaille ilmaantuva vanhan Larssonin kookas vartalo teki metelistä lopun. — Kuka rohkenee pitää pahaa ääntä minun kartanollani? — huusi hän mahtavalla äänellä. — Pois kanget! Niin totta kuin minä olen herra täällä, niin Jumala armahtakoon sitä, joka mukisee sanallakaan vastaan! Ja te, nuori herra, joka unhotatte, ett'ette nyt seisokaan turkkilaisten ja pakanain keskellä, pistäkää miekkanne tuppeen, jos henkenne

on teille kallis, ja astukaa sisään minun luokseni! Minä sanon teille, ett'ei hiuskarvaakaan tule päästänne nykäistäväksi.

Hälinä kartanolla lakkasi heti paikalla, ja nostetut aseet vaipuivat itsestään alas.

Bertelsköld ei olisi ollut suuren prinssi Eugenin oppilas, ell'ei hän olisi katsonut kunniakasta peräytymistä paremmaksi kuin vaarallista asemaa, jossa voitto voi helposti tappioksi kääntyä. Hän seurasi siis kutsumusta huolettomasti ja välinpitämättömästi ja astui väistyvän väkijoukon välitse Larssonin saliin. Tämä oli puolillaan odottavia, joista yksi kerrallaan laskettiin vasemmalla olevaan konttoriin. Kreivi sai seisoen odottaa halvimman päiväläisen seurassa, kunnes hänen vuoronsa tuli. Tapahtuiko tämä ehdoin tahdoin vai oliko tapa semmoinen? Hän ei sitä tiennyt, mutta hänen ylhäinen nuori verensä joutui taas kuohuksiin tästä, jonka hän katsoi uudeksi nöyryytykseksi ylpeän raharuhtinaan edessä.

Jo viimein tuli hänen vuoronsa, ja hän astui tuohon vähäpätöiseen huoneesen, joka oli tämän rikkaan ja arvokkaan kauppahuoneen ainoa konttori. Pähkinäpuusta tehty maalaamaton tamminen pöytä, samanlainen pulpetti, rautainen raha-arkku, halpa yhden miehen maattava sänky ja kolme tai neljä puisevaa tuolia — siinä olivat huoneen ainoat huonekalut. Pulpetin ääressä hikoili vanha kirjanpitäjä Grenman tuhansissa huolissa, kynä kummankin korvan taa pistettynä; pöydän ääressä istui mahtava Lauri Larsson itse, edessään suuri koko kirjeitä ja konttorikirjoja. Sen useampia henkilöitä ei tässä konttorissa ollut.

Bertelsköld esitti 1000:nen riksin kreditiivin, mutta sanoi, ehkä ylpeämmin kuin mihin Larsson oli tottunut: että hän toivoi viimeisen kerran tarvitsevansa vaivata miestä, jolla oli niin vähän aikaa puuttua moisiin pikkuasioihin.

— Herra mahtaa olla muukalainen tässä maassa, — vastasi Larsson kylmästi, ottaessaan raha-arkustaan muutamia kirkkailla rikseillä täytettyjä pusseja. — Jos tuntisitte olomme täällä, niin ehkä oivaltaisitte, että hävitettyä maata, jommoinen meidän maamme on, ei temmata voipumuksestaan kursailemalla ja kumartelemalla luulotellun kunnian edessä, vaan rehellisellä ahkeruudella ja suurimmilla ponnistuksilla. Teistä, joka ette ole nähneet toisia aikoja, voi näyttää siltä, että meidän halpain porvarien tulisi pitää suurena kunnia-

namme tulla teitä vastaan portaille ja nöyrimmästi anoen pyytää teitä tekemään hyvin ja ottamaan rahamme vastaan. Mutta minä, nuori herra, olen nähnyt ne päivät, jolloin tässä maassa ei ollut viidenkymmenen peninkulman alalla sen vertaa, millä olisi ostanut kymmenen tynnöriä suoloja, ja jolloin Görtzin täytyi verta imeä, haaliakseen kokoon summan, jota te sanotte pikku-asiaksi. Suokoon Jumala, ett'ette koskaan näkisi semmoisia aikoja; silloin ehkä oppisitte työtä ja työn hedelmiä paremmin kunnioittamaan. Tässä ovat rahat. Hyvästi; toivotan teille onnea matkallenne.

6. Eräs huviretki v. 1738.

Sinä ratsastat pohjoisen tullin kautta ulos. Tultuasi Weikariin kääntyy kyläntie vasemmalle kädelle merenrantaan, mutta sinä seuraat valtatietä Kyrönjokea pitkin Vähänkyrön kirkolla olevan sillan luo. Sieltä menee rantatie pohjoiseen päin Vöyriin ja Uuteenkaarlepyyhyn, mutta sinä pysyt oikealle kädelle kääntyvällä ylimaan tiellä, joka vie Isoonkyröön, ell'et katso paremmaksi olla yötä Vähänkyrön pappilassa, joka olisi turvallisempaa, sillä kulkulaiset tekevät maantiellä rauhattomuutta.

— Minä kiitän teitä, eno, ja toivon olevani ylihuomenna kotona.

— Kernaammin soisin, että jättäisit seikkailusi siksi, kunnes voin antaa sinulle miehiäni mukaan. Tätä nykyä en voi luovuttaa ainoatakaan miestä; roistoväki on liikkeellä; itse olet nähnyt, millä tuulella se on. *Par honneur*, Charles, vapaudesta olen saanut kylläni. Olla maaherrana ja joka askeleella tuntea jalassaan paula, jonka nimi on perustuslaki, etuoikeudet, tuomioistuin, — se on sietämätöntä! Perhana! Anna minullekin hiukkanen vapautta kotitarpeikseni — vapautta karata noiden riivattujen kimppuun, kun ne käyvät kovin nenäkkäiksi — vapautta antaa heille aika löylytys,

niinkuin tapamme oli Kaarle kuninkaan aikana Puolassa — ja vielä saamme nähdä, että se on oleva hyödyksi maalle ja valtakunnalle. Mutta ethän ole vielä sanonut, mikä tuottaa talonpoikaislurjuksille Isossakyrössä sen kunnian, että käyt heidän luonansa.

— Haluan vaan hauskuudekseni nähdä tätä maata vähän enemmän kuin Korsholman valleilta voin nähdä. Ja paitse sitä, enoseni, tekee mieleni tavata isäni vanhaa sotatoveria, tuota Lauria eli Laurikaista, joka kuuluu olevan jossain paikassa Kyrön pitäjässä ja jota äitini käski minun kuulustella, siinä tapauksessa että hän olisi avun tarpeessa.

— Pidä varasi. Nuo entiset kivekkäät eivät ole käytökseltään aivan hyvässä maineessa. Muutamat heistä ovat asettuneet rauhaan entisille tiloilleen ja käyvät nyt metsäin ja soiden kimppuun yhtä tuimasti kuin muinoin ahdistivat venäläisten kuormastoja. Mutta toiset, jotka eivät ole oikein osanneet rauhaan tottua, ovat asettuneet autiotiloille metsiin ja harjoittavat siellä kaikenlaista syrjä-ammattia, mikä ei oikein kelpaa kruununpalvelijoille. Esimerkiksi kruununmetsäin luvatonta hakkuuta, viinanpolttoa, kielletyn tavaran kuljetusta ja tuon tuostakin, vaihteen vuoksi, pientä rosvoustakin maantiellä. Meillä on, Kaarle, ollut uusi yhteiskunta rakennettavana, ja sellaista ei saada yhdessä miespolvessa valmiiksi. Paljon on vielä tekemättä, paljon täytyy vielä sietää semmoista, jonka vaan vähitellen saamme lain ja asetusten alle taipumaan. Näiden vanhain kivekkäiden kanssa me pulassa olemme. Väestö pelkää heitä kuin itse perkelettä; mahdotonta saada todistajia, ja nimismiehet eivät uskalla heidän pesiinsä ilman suuritta miesjoukoitta. Sanon vieläkin kerran, pidä varasi, poikaseni; elä mene metsiin seikkailemaan.

— Eno saa olla huoleti; minä olen aseilla varustettuna ja Istvan tulee kanssani.

— Niinkuin tahdot; olen sinua varoittanut, mutta en sentään aio kehoittaa vanhan ystäväni poikaa mihinkään pelkuriuteen. Hyvästi siis. Sill'aikaa tahdon katsoa, mitä voisi tehdä tuon saiturin, tuon Larssonin suhteen, jonka niskoille lempo itse hankkikoon jonkun käräjä-asian. Mutta kun tuli puhe Larssonista, etpä ole vielä sanonut minulle mielipidettäsi kahakasta hänen kartanollaan. Entä jos sillä

voisi estää hänen lähtönsä . . . Annammeko vangita merimiehet?

— Ei, enoseni, ei, minä pyydän teitä, antakaa asian jäädä siksensä. Tahdotteko sekoittaa minua käräjäjuttuun?

— Saatatpa olla oikeassa. Voin ehkä keksiä muitakin keinoja. Hyvästi ja — vielä sananen! Jos sinua hätyytetään metsissä, niin sano niille konnille nimesi. Lohtajan metsistä aina Lapväärtiin asti ei ole yhtään roistoa, joka ei olisi valmis menemään hirteen Kustaa Bertelsköldin pojan edestä. Jumala niitä riiviöitä siunatkoon, on niillä toki sydän povessa riekaleisen koiranturkkinsa alla . . .

Neljännestunnin kuluttua tämän keskustelun jälkeen maaherra kreivi Frölich'in ja hänen vieraansa, nuoren kreivi Bertelsköldin välillä, nähtiin tämä jälkimäinen uskollisen palvelijansa Istvanin seuraamana ratsastavan harmaantäplikkäällä hevosellaan Bogatirilla ulos Waasan pohjoisesta tulliportista. Nuori aatelismies oli pukeutunut yksinkertaiseen ratsastajapukuun ja pistänyt satulakoteloonsa pari vankkaa, isältään perimäänsä ratsumiehen pistoolia; mutta isän suunnattoman suuri lyömämiekka oli jo, rauhan ja muodin vaikutuksesta, vaihtunut kaitaiseen hienointa unkarilaista tekoa olevaan pistosapeliin. Istvanilla sitä vastoin oli turkkilainen damaskomiekka ja olalla, paitse reppua, lyhyt musketti.

Kello oli 3 iltapäivällä, päivä oli kaunis ja kirkas, vaikka vähän kolea. Molemmat ratsastajat ajoivat keveätä hölkkää koillista kohti ja kohta olivat Waasan matalat puuhuoneet ja kunnianarvoisa kivikirkko jääneet heidän taakseen. Ensimmäinen peninkulma oli silloin niinkuin nytkin suureksi osaksi metsätöntä, tasaista ja yksitoikkoista, ainoastaan siellä täällä oli peltovainioita, joiden ruokaisessa savimaassa vihantaa laihoa kasvoi. Kyliä ja taloja oli niinikään harvassa siihen nähden, että seutu oli niin lähellä eteläisen Pohjanmaan pääpaikkaa ja siihen aikaan varakkainta kaupunkia; laveita aloja oli vielä autioina, mutta ne talot, joita näkyi, olivat kaikki isoja ja vastarakennettuja. Kaikenlaisia kuormia tuli tiellä vastaan. Silminnähtävää oli, että näiden seutujen ruotsalaisella väestöllä, joka oli luonteeltaan levotonta ja joka harjoitti etupäässä tervanpolttoa, merenkulkua, maakauppaa ja laivain rakentamista, ei vielä ollut aikaa korjaamaan ison vihan hävityksiä maanviljelyksen alalla, varsinkin kun Pohjanmaan talonpojilla oli oikeus harjoittaa merenkulkua Ruotsissa. Ylistetty Waasan ruis kasvaakin vaan osaksi kaupungin läheisimmässä ympäristössä, sillä tämän oivallisen jyvälajin varsinaiset kasvinpaikat ovat ympärillä olevissa Wähänkyrön, Isonkyrön, Laihian ja Ilmajoen suomalaisissa pitäjissä.

Maisema muuttui toisellaiseksi heti, kun ratsastajat tulivat suomalaisen väestön alueelle, joka kaitaisena kiilana pistää ruotsalaisen alueen keskestä aina merenrantaan asti Vähänkyrön pitäjässä. Tie kulki täällä enimmäkseen pitkin tuon muinoin tyyneen Kyrönjoen rantaa, joka, jääkahleistaan juuri päästyään, vaahtoili matalain, leppää ja pajua kasvavain savirantainsa välissä. Aukeilla lakeuksilla näkyi jo jommoisiakin metsiä, jotka olivat sodan aikana saaneet aikaa kasvaakseen ja joita kirves ei vielä ollut haaskannut tervahautain tarpeiksi. Metsäin välissä kohtasi kulkija jo tiheämmässä kuin äsken paremmin hoidetuita peltovainioita: entiset alat eivät tosin vielä kaikki olleet viljelyksessä, mutta pellot olivat hyvästi aidatut, paremmin ojitetut ja ulkonäöltään semmoiset, että selvään voi nähdä maanviljelyksen olevan näillä tienoin pää-elinkeinona. Talot tihenivät, mutta pienenivät samalla ja useimmat olivat yksinäisiä, paitse kirkonkylässä, sillä suomalainen rakasti täälläkin yksinäisyyttä ja

itsenäisyyttä ja tahtoi asua väljästi; Hämäläiset ovat toisinaan keräyneet suuriin tiheästi asutuihin kyliin, ikäänkuin pitääkseen puoliaan herraskartanoiden sortoa vastaan. Väestö kävi hiljaisemman, vakavamman ja juromman näköiseksi; kun ratsastajat tulivat näkyviin, juoksi lapsia aidoille ja naisia ikkunoihin katsomaan, mutta harvoin nyt enää lakkia nostettiin tervehdykseksi, ja veräjät sai matkustaja enimmiten itse aukaista, jota hänen ei tarvinnut tehdä hilpeämmän ruotsalaisen väestön alueella lähempänä kaupunkia.

Aika suuresti hämmästyttivät Bertelsköldiä ne lukuisat lapsilaumat, joita näkyi olevan matalimmissakin majoissa. Parissa paikassa nousi hän hevosen selästä ja meni pyytämään vettä juodakseen. Yleensä kohtasi häntä sama ilmiö kaikkialla: kymmenen tai kaksikymmentäkin avojalkaista ja vaaleatukkaista lasta, joilla ei ollut verhonaan muuta kuin paljas paita; nuorenpuoleinen mies useampain naisten avustamana ulkotyössä; muutamia harmaapäisiä eukkoja ja joku ukko ja hyvin harvoin joku 40- tahi 50-vuotias mies. Syy siihen oli selvä: rauhanteon aikana 17 vuotta tätä ennen oli tuskin yhtä täysikasvanutta miestä neljää tahi viittä naista kohden, sillä lähes neljä viidettä osaa miehisestä väestöstä oli tuo hirvittävä sota niellyt. Mutta tästä ajasta alkaen huomattiin sekä täällä että muualla koko Suomessa vaikuttamassa eräs ihmeellinen luonnon voima, joka kaikkialla elämässä pyrkii suurten häiriöiden hävittämää tasapainoa korjaamaan. Kaikki, eli melkein kaikki avioliitot olivat siihen aikaan niin hedelmälliset, että aivan tavallista oli tavata samassa perheessä kymmenen, viisitoista, jopa kaksikymmentäkin lasta. Väkiluku lisääntyi niin nopeasti, että 27 vuotta rauhanteon jälkeen oli sen mukaan kuin tiedetään noussut kaksinkertaiseksi ja kasvanut 29:stä hengestä 60:neen henkeen neliöpeninkulmalla. Mutta tämä kansa oli lapsikansaa! Enin osa Suomen poikia ja tyttäriä katseli nyt kirkkain sinisin lapsensilmin onnellisempaa tulevaisuutta kohti. Ne olivat kummallisia aikoja, jotka eivät koskaan palaja. Mitä olisikaan silloin voitu tehdä kaikkien olojen uudistamiseksi ja uuden, vanhoista vammoista vapaan suvun kasvattamiseksi Herran pelvossa ja totuuden valossa, tiedossa ja hyvissä avuissa!

Oli jo ilta, kun matkustajat maaherran osoituksen mukaan saapuivat joen ahteella olevaan Vähänkyrön pappilaan. Kunnianarvoinen kirkkoherra Gumse, vanha viluinen mies, puettuna lammasnahkaturkkiin, päällyssaappaihin ja nahkakalottiin istui ulkoporstuan penkillä ja näytti parhaallaan läksyttävän erästä mylläriä, joka lakki kädessä ja suuresti huolissaan aina tuon tuostakin tapasi jauhoista tukkaansa.

— Sen sanon sinulle, Antti, — puhui rovasti isällisesti hyväntahtoisella äänellä, joka oli kummallisessa ristiriidassa puheen sisällön kanssa, — niin, sen sanon sinulle, vanha veräjänpylväs, että katalampaa talonkoiraa kuin sinä ei ole Vähänkyrön sillan ja Vöyrin pitäjänrajan välillä! Annat noiden filistealaisten varastaa hevosesi juuri nenäsi alta, sinä näivettynyt nauris, etkä edes ärähdäkään, että nimismies olisi saanut siitä vihiä, ennenkun metsään ennättivät, sinä vanha puuromylly! Luuletko sinä heidän istuvan ja odottavan kuulutusta tulevana sunnuntaina kirkossa, sinä koninraaja? Huonosti tunnet Laurin, jos luulet, että hän tuo takaisin hevosesi!

Mylläri penkoi taas tukkaansa ja vastasi ällistyksissään, että hevonen oli kadonnut laidunha'asta, mutta kuka sen oli ottanut, sitä ei hän tiennyt sanoa. Sen hän vaan tiesi, että hänen poikansa Jaakko, joka oli poiminut karpaloita metsässä, oli tänä aamuna nähnyt Laurin palaavan viuluineen eräistä kylässä pidetyistä häistä, ja sentähden ajatteli hän . . .

— Pääsi on yhtä jauhoinen kuin tukkasi, Antti parka, — jatkoi vihastunut kirkkoherra, mutta katkasi saarnansa siihen, kun näki Bertelsköldin tulevan. Bertelsköld läheni rovastia uteliaana tietämään, oliko hänen etsimänsä mies sama, jota tässä näyttiin epäiltävän myllärin hevosen anastamisesta.

7. Sadin Wähänkyrön pappilassa.

os ei korkea-arvoinen rovasti pane pahaksensa, niin pyytäisin saada kysyä, missä erään vanhan sotamiehen, Laurin eli Laurikaisen asuinpaikka on; olisin suuresti kiitollinen, jos saisin sen tietää, — sanoi Bertelsköld kohteliaasti tervehtien.

Rovasti Gumse otti esille messinkisankaiset silmälasit, pyyhki ne hyvin huolellisesti, nosti ne nenälleen ja katseli vierasta ilmeisellä uteliaisuudella. — Asuinpaikkako? — toisti hän. — Laurinko asuinpaikka? Suokaa anteeksi, mistä on herra kotoisin?

— Minä tulen Vaasasta ja minulla on asiata mainitulle miehelle, joka taitaa asua näillä seuduin.

— Asuako? — toisti rovasti taas. — Hm, hm, jos herra, niinkuin arvelen, on viskaali, hm, hm, vaikka herra vielä näkyy olevan nuori, niin — suokaa anteeksi — luuleeko herra Lauria mieheksi, joka asuu?

— Tiedän vaan hänen olleen viimeisiä maansa puolustajia viime sodan aikana, ja haluaisin mielelläni tietää jotain hänen nykyisestä asemastaan, — vastasi Bertelsköld.

— Asemastaanko? — vastasi taas itsepäinen vanhus. — Nuori mies, te saisitte yhtä hyvin kysyä pohjoistuulen asemaa, kun se humisee tuolla koivikossa, ja missä se on asentoa. Sota on suuri onnettomuus, jolla Herra on etsiskellyt meitä meidän synteimme tähden; Jumala armahtakoon sitä, joka semmoista kokee. Te, joka olette nuori, ette suinkaan ole nähnyt muuta kuin arpia, mutta kysykää siltä maalta, jonka päällä seisotte: Ammonin lasten hevosten ka-

viot ovat sitä tallanneet. Mainitkaa vaan isoa vihaa, ja te kuulette kivien puhuvan.

— Suokaa anteeksi, mutta voiko se olla sama Lauri, jonka epäillään varastaneen myllärin hevosen?

— Mitä sanotte? Minulla ei ole mitään todistuksia, ei ensinkään. Olenko sanonut, että hän on varastanut hevosen? — Ja levottomasta silmäin räpytyksestä päättäen pelkäsi pappi jostain syystä antautumasta tästä asiasta pitempiin puheisiin.

— Siinä tapauksessa pyydän nöyrimmästi saadakseni joitain tietoja, mistä minun on häntä hakeminen. Jos hänet on nähty täällä päin tänä aamuna, voin kenties saavuttaa hänet vielä tänä iltana.

— Hänetkö saavuttaa? — Hm hm, jos tyydytte vanhan miehen neuvoon, niin jääkää tänne yöksi ja pitäkää hyvänänne, mitä talo voi tarjota. Riitta, mene kokemaan makuutupaa! Luulen siellä olevan teille sijaa yhtä hyvin kuin kenellekään muullekaan.

Roteva, punaverinen tyttö ilmautui samalla kartanolle ja toi hetken kuluttua sen vastauksen, ett'ei tällä kertaa ollut muita kuin tuomarin pitkä kirjuri makuutuvassa. Aikakauden kaunis ja vierasvarainen tapa näet vaati, että talossa aina oli isonpuoleinen lämmin huone valmiina levitettyine vuoteineen kaikkein matkustavain varalla, jotka kursailematta ja ilmoittautumatta niihin poikkesivat ja joille sinne hankittiin mitä he tarvitsivat, isäntäväen useinkin tietämättä, ketä vieraat olivat. Aina tuontuostakin, etenkin aamusilla, lähetettiin joku palvelija katsomaan, ketä sinne oli poikennut ja mitä he ehkä tarvitsivat, ja tätä sanottiin *makuutuvan kokemiseksi*, aivan niinkuin kalastaja aamulla kokee rysänsä ja lohipatonsa.

Nämä vierasvaraiset satimet olivat erittäin paikallaan aikana semmoisena, jolloin niin vähän muita mukavuuksia oli matkustaville tarjona. Ei isäntä eivätkä vieraat tarvinneet nähdä sen suurempaa vaivaa kuin itse tahtoivat; Suomessa ei ollut ainoatakaan sanomalehteä, mutta jokainen matkustaja vastasi yhtä sanomalehden numeroa meidän aikanamme ja maksoi kestityksensä vereksillä uutisilla likeltä ja kaukaa. Jos sattui niin, että sadin huomattiin koettaessa tyhjäksi, tunsi monikin kunnon maalaispappi samaa pettymystä kuin jos posti sinä päivänä olisi jäänyt tulematta.

Kenties oli luullun viskaalin ulkomuodossa jotain, jonka johdosta rovasti Gumse toivoi tavallista runsaampaa saalista, sillä hän uudisti ystävällisen kutsumuksensa, käskien Riitan valmistamaan sängyn vieraalle herralle; kirjuri voisi maata penkillä, ja mies saisi maata renkituvassa; hevoset olivat juotettavat ja talliin vietävät, sillä ruohoa oli haassa vielä kovin vähän; tulisi sitäpaitse muistaa, kuinka oli käynyt Antin hevosen.

Bertelsköld suostui vaan syömään illallista pappilassa, sill'aikaa kuin hevosia ruokittiin. Hänet vietiin talon matalaan saliin, jossa ynnä kahdessa kammarissa ja kyökissä tämä varakkaan pitäjän kirkkoherra perheineen asui; apulainen, jolla oli kolmekymmentä plootua palkkaa, asui yliskammarissa. Katetun pöydän ääressä tapasi hän kodikkaan papinrouvan harmaassa villanutussa, joka oli kotona kudottu omain lammasten tuotteista, ja molemmin puolin häntä ruokahaluisen lauman lapsia ja lapsenlapsia, jotka äänettöminä tyhjentelivät suuren puurokupin sisältöä. Ei siinä huolittu kursailla, sillä istuihan täällä joka päivä vieraita samassa pöydässä kuin talonväki. Kun luultu viskaali nyt oli asetettu pöydän päähän kunnianarvoisan rovastin viereen, niin oli se luultavasti ylimääräinen kunnianosoitus, joka voi tulla siitä, että hän ulkomuodostaan päättäen oli hienompaa säätyä kuin pappilan tavalliset jokapäiväiset vieraat.

Rovasti Gumsella oli paljon kyselemistä: mitä Waasassa arveltiin valtiopäivistä; kuinka oltiin vaaliin tyytyväiset; mitä rukiista maksettiin; oliko sota tulossa; mitä voi maksoi; kuinka oli Puolan asiain laita; vietiinkö täältä paljo paloviinaa salaisesti Ruotsin puolelle; oliko Rooman keisari pahastikin sairaana; kuka pääsisi voudiksi Korsholman kihlakuntaan ja oliko siinä perää, että paavi aikoi luopua hallituksestaan. Sittenkun Bertelsköld oli näihin kysymyksiin vastannut minkä tiesi ja ehkä vähän enemmänkin, koetti hän taas kääntää puheen Lauriin. Mutta tuskin oli hän toisen kerran maininnut tämän nimen, kun syntyi äänettömyys, toinen katsoi toiseensa ja yksi pienimmistä pojista kuultiin kuiskaten kysyvän äidiltään, »tahtoiko vieras herra panna Laurin putkaan«.

Selvää oli, että tämmöiseen varovaisuuteen oli olemassa joku syy, ja kun nuorella kuljeksivalla ritarilla ei ollut ha-

lua ilmaista, kuka hän oli, kiitti hän kestityksestä ja hylkäsi kaikki kutsumukset jäämään taloon yöksi, kohteliaasti selittäen, ett'ei hänen aikansa sallinut viipyä: hänen täytyi hetikohta jatkaa matkaansa, ja hän olisi hyvin kiitollinen, jos saisi jonkun, joka kunniallista palkintoa vastaan opastaisi hänet Laurin asuntoon.

Kunnianarvoisa rovasti rykäsi pari kertaa, katsoi milloin isoon seinäkelloon, milloin muorinsa kaulahuivin nipukkaan, ikäänkuin päästäkseen selville jostain ja sanoi vihdoin viimein, että myllärin Jaakko tiesi kaikki polut metsässä ja osaisi parhaiten häntä opastaa, »jos hän välttämättömästi kernaammin tahtoi tutustua rosvoihin, soihin ja yösumuihin kuin lämpimään sänkyyn kunniallisten ihmisten luona«.

Kun Jaakko oli seurannut isäänsä pappilaan ja parast'aikaa lapioi sisäänsä puuroa renkien tuvassa, ei ehdotus kohdannut mitään erityistä estettä hänen puoleltaan, ja hetken kuluttua nähtiin molempain ratsastajain, hoikka, avojalkainen, noin 13 tahi 14 vuotias, liukkaan näköinen poika oppaanaan, lähtevän pappilasta, kaikkien sen asukasten heitä hiukan kummastellen katsellessa.

Luutnantti Bertelsköld oli kasvanut mieheksi kaukana isäinsä maasta ja oppinut tuntemaan monen muun maan olot paremmin kuin tämän, mutta taisi kuitenkin hiukan suomenkieltä. Hän oli elänyt osan nuoruutensa aikaa vanhan Topiaksen seurassa, joka ennen muinoin seurasi hänen äitiään tuolla vaarallisella retkellä Kajaanin linnaan,*) ja häneltä oppinut isäinsä kieltä. Paljo oli sitä senjälkeen unohtunut, mutta sen verran hän sitä kuitenkin osasi, että jotakuinkin voi selittää ajatuksensa pojalle, joka nyt vainukoiran ketteryydellä juosta viiletteli maantieojan reunaa molempain ratsastajain edellä. Hän sai nyt tietää, että noin peninkulman päässä pappilasta oli torppa metsässä, jossa Laurin oli tapana toisinaan oleskella. Ja jos hän ei olisi siellä, niin ehkäpä rahalla ja hyvällä puheella saataisiin tietää, mistä häntä olisi etsittävä.

Kello kävi yhtätoista illalla, kun ratsastajat Jaakon johtamina erosivat suurelta maantieltä ja poikkesivat eräälle pienemmälle kyläntielle vasempaan käteen. Tämäkin tie ka-

*) Kolmas jakso, 9:s kertomus.

peni vähitellen, sittenkun oli kulettu muutamain talojen ohi, joissa koirain haukunta houkutteli uteliaita ihmisiä pieniin ikkunoihin, joista muutamat olivat vaan luukuilla suljettavia tai avattavia reikiä. Bertelsköld huomasi, että porstuan ovet näissä taloissa olivat suljetut, jota varovaisuutta muuten harvoin käytettiin tässä rauhallisessa ja harvaan asutussa maassa.

Viimein muuttui tie kaitaseksi poluksi, rattaanjälet katosivat saviseen maahan, eivätkä ratsastajat enää voineet kiviin, kantoihin, ja katajapensaihin kompastumatta ajaa rinnan. Viimeinen talo oli jäänyt kauvas jälelle; koiran haukunta lakkasi; karjankellot eivät enää kilisseet; ei enää tuntunut tuota omituista savun hajua niistä lastuläjistä, joita kesantopelloille sytytetään palamaan lehmien suojelemiseksi sääskiltä. Valpas Toukokuun aurinko oli mennyt levolle koivujen ja kuusien taa; yö-usva nousi rämeiköistä ja levisi kuin harso märille ja alaville paikoille. Metsä tiheni, ilma viileni, hiljaisuutta häiritsi vaan sääskien surina, hevosten kavioiden kapse, jonkun taittuneen oksan rasahdus, tai laulurastaan ääni, joka tässä yksinäisyydessä helähytteli sulosointuisia säveliään puiden latvoissa.

---

8. Seikkailuja rauhan aikana.

Kuta syvemmälle ratsastajat metsään painuivat, sitä kaidemmaksi kävi tie, niin että viimein tuskin erotti muuta kuin kaitaisen karjan uran. Hevoset kompastuivat alinomaa murtoihin, kuusien oksat pieksivät ratsastajain kasvoja. Ei mitään merkkiä halkopinoista eikä muitakaan jälkiä ihmisistä voitu huomata tässä asumattomassa, metsäisessä, kivikoisessa, sammalisessa ja rämeisessä erämaassa.

— Mitäs nyt, lurjus, tiehän loppuu tähän! — huudahti Bertelsköld äreästi, kun tiheä metsä pakoitti hänet nousemaan ratsailta ja taluttamaan hevosta ohjaksista. Viimei-

setkin jälet olivat loppuneet, mutta Jaakko luikerteli yhä vielä oravan ketteryydellä ja puoleksi kontaten pensaiden välitse eteenpäin.

— Onko tie loppunut? — kysyi poika niin tyhmästi katsellen, että se missä muussa asemassa tahansa välttämättä olisi pakoittanut nauramaan.

— Ell'emme kohta tule torpalle, niin panen sinut poikkiteloin satulaan ja annan maistaaksesi koivurieskaa, — jatkoi vihastunut kreivi.

— Torpalleko? — toisti poika. — Mahtaisiko se olla torppa, joka näkyy tuolta puiden välitse? — Sieltä näkyikin joku tumma esine kuusien hämärässä varjossa.

Samassa lensi hän tiehensä kuin nuoli puunrunkojen väliin. Istvan, joka kaiken aikaa häntä oli epäluuloisin silmin seurannut, päästi ohjansa ja lähti samaa suuntaa juoksemaan. Ennen pitkää olivat molemmat näkymättömissä.

Bertelsköldillä, joka ei tiennyt mitä ajattelisi pojan katoamisesta, ei ollut muuta neuvoa kuin kytkeä hevoset puuhun ja lähteä jalkaisin sinne päin, missä tuo tumma esine häämöitti öisen sumun läpi. Ei ollut hän monta askelta astunut, ennenkun huomasi erehdyksensä. Se, mitä hän oli luullut ihmisasunnoksi, olikin vain iso sudentarha, rakennettu yhteen liitetyistä puunrungoista ja sisäpuolella varustettu ansalla. Rungot olivat useista paikoin maahan revityt, ja koko laitoksen rapistunut tila osoitti, ett'ei sitä nähtävästi oltu moneen vuoteen katsottu eikä hoidettu alkuperäistä tarkoitustaan varten. Tämä sadin oli kaikin puolin epämiellyttävämpi kuin tuo vierasvarainen sadin Wähänkyrön pappilassa.

Bertelsköld jäi kuuntelemaan. Yltympäri vallitsi hiljaisuus niinkuin meren pohjalla: ei ainoatakaan lintua, ei ainoatakaan tuulahdusta; etäältä vaan kuului hiljainen suhina, niinkuin miljoonain sääskien siivistä. Paikka oli ylhäinen, mutta heti vieressä oli räme, ja sen päällä häilyi läpinäkymätön sumu. Tämä näytti yhä enemmän laajenevan; se liukui kuin kevykäinen pumpulinen järvi puiden juurien ja runkojen ylitse; latvat vaan näkyivät vielä kevätyön omituisessa kirkkaudessa. Vähitellen nousi sumu yhä korkeammalle, eikä kestänyt kauvan, ennenkun kuljeksiva ritarimme oli niin kokonaan sumun sisässä, ett'ei voinut erottaa esineitä kymmenen askeleen päähän.

Hän huusi; ei kaikukaan vastannut. Hän vihelsi; ei vastausta. Hän luuli kuulevansa taittuneen oksan rasahduksen ja pyrki sinne päin; hän oli pettynyt; se oli metso, joka oli lentänyt jotain kuivettunutta oksaa vasten. Ei ollut enää epäilemistäkään: tuo petollinen opas oli tahallaan vienyt hänet eksyksiin erämaahan, ja hän luuli aavistavansa syynkin siihen. Häntä oli luultu matkustavaksi viskaaliksi, ja kuta enemmän hän muisteli sitä varovaisuutta, millä oli Laurista puhuttu, sitä selvemmin ymmärsi hän, että Jaakko mahtoi olla jossain liitossa tämän seikkailijan kanssa ja oli tahtonut johdattaa hänen luulotellun takaa-ajajansa harhaan, antaakseen rosvolle tietoa vaarasta.

Suutuksissaan ja pahalla tuulella hapuili Bertelsköld edelleen erämaassa, tietämättä minne meni. Ei häntä huolettanut, että ruoho oli märkä ja yöilma kolea; milloin sieltä, milloin täältä luuli hän kuulevansa toveriensa äänen. Mutta jatkettuaan tätä työlästä vaellusta, niinkuin hänestä tuntui, lähes peninkulman, oli hän jälleen sudentarhan luona, josta hän jo aikoja sitten oli lähtenyt. Hän oli kulkenut miltei säännöllisessä kehässä paikan ympäri.

Vähän ajan kuluttua kuului selviä askelia metsästä. Jotain liikkui sumussa, ja heti sen jälkeen hyppäsi hoikka haamu ihan hänen ohitsensa. Se oli tyttö; sillä oli valkoinen päähine ja luultavasti ei se häntä nähnyt, sillä kuultuaan huudon: »odotapas vähän!« säpsähti hän ja katsahti hämmästyen taaksensa; mutta pakeni heti taas linnun nopeudella ja katosi usvaan.

Vaikka tyttö niin nopeasti vilahtikin hänen ohitsensa, oli Bertelsköld kuitenkin suureksi kummastuksekseen luullut tuntevansa hänen kasvonsa. Joll'ei se ollut utukuva, haltijatar, valekuva, niin oli se ainakin hämmästyttävästi samannäköinen kuin eräs hyvin tuttu henkilö, jonka hän oli tavannut kaksitoista tuntia sitten Waasassa — sama, joka oli Vappuna ratsastanut hänen hevosellaan — pelastanut hänet aamupäivällä merimiesten käsistä — sanalla sanoen: vallaton ilkamoinen pikku porvarityttö Ester Larsson.

— Ester! Pikku, kaunis Ester, hennotko jättää minut yksinäni tähän erämaahan? — huusi nuori luutnantti hänen jälkeensä.

Ei kukaan vastannut. Bertelsköldistä näytti, niinkuin tuo oikullinen tyttö olisi kätkeynyt muutamain askelien päähän erään ison kuusen taa. Hän riensi sinne; mutta se, jota hän oli luullut tytön valkeaksi päähineeksi, olikin vaan koivun valkoinen runko, joka veljellisessä sovinnossa oli kasvanut kuusen viereen. Hänen täytyi nauraa vilkkaan mielikuvituksensa synnyttämälle näköhäiriölle. Kuinka oli hän voinut hetkeäkään luulla, että rikkaan kauppiaan tytär, isänsä lemmikki ja silmäterä, olisi yksinään keskellä yötä täällä tiettömässä erämaassa näin kaukana Waasasta?

Tyytymätönnä palasi hän takaisin sudenkuopalle, toivoen Istvanin toki viimein hakevan hänet käsiinsä tämän varman merkin luota. Tuskin oli hän kumminkaan sinne ennättänyt, ennenkun uusi haamu tunki puunrunkojen välitse esiin.

Se oli noin 50:nen ja 60:nen vuoden vaiheilla oleva mies, tavattoman lyhyt varreltaan, mutta hyvin harteva, puettu seudun tavalliseen pukuun ja kirves olallaan. Mies tuli samaa tietä kuin tyttö, — ja Bertelsköld huomasi nyt siinä vähäisen, tuskin tuntuvan polun — seisahtui hiukan ihmeissään, ja kysyi: — Mitä herra tähän aikaan metsässä tekee?

— Ja mitä te itse täällä teette, ystäväni? — vastasi kreivi tyytyväisenä, että nyt vihdoin viimeinkin oli tavannut jonkun, joka voisi vapauttaa hänet asemasta, joka jo häntä kyllästytti.

— Minä hakkaan mastopuita, vastasi mies kuivasti.

— Ja minä haen erästä lemmon poikaa, jonka piti opastaa minua ja joka karkasi tiehensä. Oletteko nähnyt häntä? Tai oletteko kohdannut palvelijaani, joka vähän aikaa sitten meni tuonnepäin?

— Muistelen kohdanneeni muutaman pojan, — virkkoi mies.

— Missä hänet kohtasitte? Ja milloin?

— Puolenpäivän aikana maantiellä.

— Kuulkaapa, mies, te tekisitte paremmin, jos sanoisitte, mistä minun tulee hakea tovereitani, sillä ilvehtimistä en suvaitse.

— Ja herra tekisi paremmin, jos tähän aikaan päivästä nukkuisi sängyssään kuin että jänisten jälessä juoksee.

— En pyydä neuvojasi, — vastasi Bertelsköld ylpeästi, — vaan vaadin, että opastat minut pois tästä kirotusta metsästä. Lupaan teille hyvän päiväpalkan.

Seikkailuja rauhan aikana.

— En pidä hänestä lukua, — vastasi mies välinpitämättömästi. — Opastaa teitä en voi; minulla on urakkatyöni ja hongat pitää olla maantiellä ennen iltaa. Mutta hyvän neuvon saatan teille antaa, ja jos ette ole kovin kopea kuunnellaksenne mastonhakkaajaa, niin kuunnelkaa tuota ääntä tuolla kaukana. Ettekö kuule mitään?

— On kuin kuulisin suhinan, niinkuin paarma suriseisi ikkunaa vasten.

— Se on iso paarma se, ja jos olisitte häntä muutamaa peninkulmaa lähempänä, niin ehkäpä ymmärtäisitte paremmin hänen aamuvirtensä. Ettekö koskaan ole kuullut Pohjanlahden koirain haukkua nalkuttavan kallioita vasten?

— Luuletteko sitä meren kohinaksi?

— Luulenpa kuin luulenkin. Auttakaa nyt itse itseänne. Jos sumulta ette näkisi aurinkoa, niin kuunnelkaa koirain haukuntaa: tuolla on teillä länsi, ja sitten saatatte laskea oman kompassinne mukaan. Kahden tunnin päästä alkaa lounastuuli puhaltaa; silloin katoo sumu, mutta samalla kompassikin; aamupuolella kämpii aurinko nahkasiinsa, ja me saamme kuulla Ukon käyvän. Hyvästi, hyvä herra; jos suotte isänne pojalle hyvää, niin elkää kengänpohjianne säästäkö. Toivotan teille onnea matkalle.

— Ettekö tahdo ansaita plootua?

— Mastoni maksaa viisikymmentä. Jumala olkoon kanssanne.

Ja näin sanottuaan oli mieskin kadonnut samalle suunnalle, minne vast'ikään tyttö. Bertelsköldin teki suuresti mieli lähteä ajamaan takaa tuota hävytöntä ja pakottaa häntä oppaakseen, mutta hän oli äsken nähnyt, kuinka semmoiset hakemiset menestyvät. Hänen tilansa oli hänestä enemmän naurettava kuin vaarallinen, ja ajatellessaan niitä paljoa vaarallisempia öitä, jotka hän oli viettänyt etuvartijana Unkarin metsissä, päätti hän tyynesti istuutua ja odottaa usvan hälvenemistä.

Sallimus näkyi kuitenkin määränneen, ett'ei Kaarle Viktor Bertelsköld, luutnantti kunink. majesteetin linnoitusväessä, tänä yönä saisi nauttia edes neljännestunnin lepoa, sillä kauvan ei kestänyt, ennenkun kimakka vihellys vingahti metsässä. Tällä kertaa oli se Istvan, ja jos joku vielä olisi sitä epäillyt, ilmaisi Bogatirin vilkas hirnunta, että hän

oli kuullut tuon hyvin tunnetun merkin. Bertelsköld vastasi unkarilaisten tavallisella sotahuudolla, eikä kestänyt kauvan, ennenkun hänen uskollinen palvelijansa astui esille aivan toiselta suunnalta kuin minne hän oli lähtenyt.

Istvan kertoi nyt kerrottavansa. Hän oli ajanut karkulaistaan liki tunnin ajan; mutta tuo viekas poika, joka tunsi seudun, oli osannut niin hyvin käyttää edukseen asemataan, että alinomaaa joku este oli ajoa keskeyttämässä: milloin räme, milloin pensaikko, milloin joku noita huoneen kokoisia vyörykiviä, joita on siellä täällä pitkin koko Pohjanmaan rannikkoa. Tämmöisen ison kivikummun taa oli Jaakko kadonnut, ja kun Istvan yksipintaisesti yhä vieläkin etsi häntä, oli hän »nähnyt väkeä vuoressa.»

Tämän sanoi hän niin vakavalla naamalla, että se nosti hymyn hänen heikkouskoisen herransa huulille. — Kai menit sisään heidän luoksensa ja pyysit heitä sinulle tietä neuvomaan? — kysyi Bertelsköld.

— Minäkö menisin vuoreen! toisti Istvan teeskentelemättömällä hämmästyksellä. — Minä menen minne teidän armonne käskee, vaikka sinne, missä teräs pystyy nahkaan ja missä kuulat eivät maalistaan kilpisty; mutta minä olen ihminen, teidän armonne, enkä tahdo olla missään tekemisissä sen kanssa, mitä näin. Minä ymmärsin, ett'ei kaikki asiat ole oikeinpäin täällä metsässä ja laputin pois niin pian kuin pääsin hakemaan teidän armoanne; mutta siitä olen varma, että tuo ilkeä sumu on asianalkain meitä varten lähetetty, ja niin olen juossut kehässä kuin jänis, kun koirat ovat hänen kintereillään.

— Sinä olet narri. Olen kuullut sanottavan, että täällä vielä on paljon lymypaikkoja metsissä ison vihan ajoilta, jolloin ihmiset piilivät maakuoppiin ja vuorenkoloihin, välttääkseen vihollista. Kuka tietää, emmekö juuri siitä kolosta löydä sitä miestä, jota etsimme.

Istvanin huomio oli kuitenkin toisaalle kiintynyt. Hän paneusi alas, korva maata vasten, makasi siinä minuutin ajan yhdessä kohti henkeänsä pidättäen ja kysyi sitten yhtäkkiä: — Onko teidän armonne päästänyt hevoset irti?

— Minä kytkin ne tähän likelle, ja ne eivät ole voineet kiskoutua irti, sillä minä kuulin Bogatirin hirnuvan samalla paikalla, jonne olin sen jättänyt.

Istvan kuunteli. — Ne ovat irti, ne ovat kappaleen matkan päässä itäänpäin täältä — ne etenevät — nyt seisahtuvat — nyt taas astuvat — verkalleen — ne astuvat pölkkyjen ja kuivain oksain päälle — niiden askeleet ovat raskaammat ja tasaisemmat kuin hevosten, jotka ovat karkuteillä . . . Teidän armonne! Hevosemme ovat varastetut; noin astuvat vaan hevoset, joilla on ratsastajat selässään.

— Tule, — sanoi Bertelsköld, joka hyvin kyllä tiesi Istvanin lapsuudesta asti kasvaneen vaaroissa ja aarniometsissä, missä aistit terovat tavallista paljoa tarkemmiksi; — kohta näemme, oletko arvannut oikein ja silloin alkaa ajo, jonka rinnalla tähänastinen on ollut lapsenleikkiä.

---

9. Uduttaren sukkanauha.

ian olivat nämä kuleksijat Vähänkyrön metsissä sillä paikalla, mihin olivat hevosensa kytkeneet ja Istvanin tarkka kuulo ei ollut häntä pettänyt. Paikka oli tyhjä, pehmeässä sammalessa näkyi vereksiä jälkiä, ja hevoset olivat poissa. Mahdotonta oli, että ne olisivat pudistaneet päitsensä pois tai repineet itsensä irti. Ei edes niiden puiden kuorissa, joihin hevoset olivat olleet sidotut, näkynyt pienintäkään merkkiä kiskomisesta.

Istvan heittäytyi maahan, ryömi nelinkontin ja nuuski jälkiä kuin metsäkoira. — Kas tässä! — kiljasi hän; — Bogatir on karannut pystyyn. Eivät olekaan noin vaan päässeet hänen selkäänsä eivätkä varmaankaan olisi satulassa pysyneet, ell'ei tuo lemmon metsä olisi näin tiheä.

— Seis! He ovat jotain pudottaneet! — huudahti Bertelsköld, kumartuen alas ja ottaen kiiltävän esineen lähimmäisestä katajapensaasta. Se oli pieni ja sievä hopeasolella varustettu silkkinen sukkanauha, joka kiilsi kuin hohtokivi kastehelmien keskessä.

Istvan katseli kapinetta mielestään hyvinkin oikeutetulla kauhulla. — Johan ma sen sanoin! — riemuitsi hän. — Kyllä tunnen sen ja kyllä tiedän, mitä se merkitsee. Juuri noin löysin sen kerta Bukovian vuorilla Zablatovin ja Kolomean välillä. Se oli yöllä, kirkkaassa kuutamossa, mutta vähän sumua oli joen rannalla; me kuulimme uskottomain hevosten hirnuvan joen laaksossa. Minusta olisi voinut tulla mahtava pasha, mutta enpä onneani ymmärtänyt, nakkasin pahuksen Pruthiin! Päivän koittaessa oli vihollinen kimpussamme ja me saimme selkäämme. Miksi olin tyhmä?

— Niin vaarallinen ei toki mokoma nauhanpala liene, — vastasi Bertelsköld naurahtaen. — Minusta se on ihmeesti tytön sukkanauhan näköinen.

— Näköinenkö? Niin, herra, se on vaikka minkä näköinen, milloin tuon milloin tämän. Se, joka sen on pudottanut, voi niinikään olla milloin yhden milloin toisen näköinen: välistä kannon, välistä kiven, välistä akan, välistä tytön. Kaikki on siinä, mikä aika on päivästä ja millä tuulella on se, joka sumussa liehuu.

— Minkätähden viskaisin minä luotani sen, jonka avulla ehkä voin saada varkaat ilmi?

— Sen sanon teidän armollenne, että olin tyhmä kuin bosnialainen, kun viskasin sen pois; vaan sen huomasin vasta jälestäpäin. Minun olisi pitänyt kätkeä se takkini alle, niin olisin tullut haavoittumattomaksi ja se, joka oli sen pudottanut, olisi ollut pakotettu tulemaan luokseni ja pyytämään sitä takaisin. Silloin olisin saattanut ehtoni sanoa, teidän armonne, vaikka olisin kruunua pyytänyt. Ja silloin olisi se, joka sumussa liehui, antanut minulle mitä olisin

pyytänyt. Pankaa se talteen, herra, mutta pankaa tuohta ympärille, taikka pankaa kahden litteän kiven väliin liivintaskuunne: se ehkä polttaa tuohen läpi.

— Narri olet, suurin ihme on tässä se tyttö, joka . . . Mutta sill'aikaa kuin kuuntelen tyhmiä taikauskojasi, päästämme me varkaat menemään.

— Sandec'in vuoren kautta, niinpä on kuin herra sanoo. Seuratkaa minua, jos voitte, ja jos taas tulemme tasaiselle maalle, niin näytän minä niille veitikoille, kuka käskee.

Niin sanottuaan paneutui Istvan taas korva maata vasten, ja päästyään selville suunnasta, jonne heidän oli lähdettävä saavuttaakseen varkaat, alkoi hän, enemmän ryömien kuin juosten pensaiden ja puunrunkojen välitse tunkeutua eteenpäin niin nopeasti, että hänen herrallaan, vaikka oli melkoista nuorempi, oli täysi työ häntä seuratessa. Ihmeellistä oli nähdä, millä tarkkuudella unkarilainen innoissaan otti selkoa jokaisesta merkistä, joka osoitti hevosten jälkiä tässä erämaassa. Milloin oli siinä mätästä tallattu, milloin oksa taitettu, milloin näkyi kavion jälki kaatuneessa, lahoavassa puunrungossa; milloin taas näyttivät jälet katoavan kivikkoon, ja silloin ilmaisi hänelle tien joku paikka, josta sammal oli irtautunut tai joku kumolleen kääntynyt pieni kivi, jonka märkä puoli oli ylöspäin. Bertelsköld luuli huomaavansa, että he nyt kulkivat itään päin ja melkein suorassa kulmassa sitä suuntaa vastaan, jota he olivat metsään tulleet; mutta sitten oli hänestä taas niinkuin hän olisi nähnyt sen ja sen männyn, sen ja sen sammaltuneen mukurakiven jo edellisenä iltana. Tästä päätti hän, että heidän petollinen oppaansa Vähänkyrön pappilasta tahallaan oli vienyt heidät mutkaista kaartotietä metsään, estääkseen heidät omin päin osaamasta takaisin.

Tässä luulossaan vahvistui hän vielä enemmän, kun he kovin vaivaloisen matkan perästä ja ennenkun osasivat toivoakaan, näkivät metsän harvenevan ja taas lähenivät viljeltyjä seutuja. Aamuruskosta päättäen saattoi kello olla ehkä 2, mutta sumu, joka sakeana peitti märkiä niittyjä, esti näkemästä edemmä kuin viidenkymmenen askeleen päähän. He tulivat aidan luo: toisella puolen sitä oli vasta kuokittu kytömaa. Täällä ei ollut mitään hyötyä korvan panemisesta maata vasten: kaikki kaukaisen äänen kumina

katosi tuohon pehmeään mutaiseen savimultaan. Heidän täytyi juosta pitkin ojan reunoja ja tulivat he vähäiselle tielle, jota kun muutamia minuuttia olivat seuranneet, näkivät pienoisen talon edessään sumussa.

— Seis! — huusi Bertelsköld, ihan väsyksissään ja kiukuissaan. — Koputa ovea, koira, ja levähtäkäämme tunnin aika; en kestä kauvempaa. Olen marssinut yökausia Unkarin aroilla, ja minulla on ollut yhtä hyvä pohjanahka jalkaini alla kuin sinullakin, mutta hiisi sinua kauvemmin seuratkoon. Mars, mies, mitä siinä ällistelet?

— Arvelen, että tämän kummun alla on vuori, — vastasi palvelija, eikä ollut kuulevinaankaan herransa käskyä. Sen sijaan kävi hän sormin raappimaan multaa mäenrinteeltä aidan vieressä, ja heti sen jälkeen näkyi hän taas kumartuvan maahan kuuntelemaan. Siinä ne nyt taas ovat! — huusi hän. — He ovat neljännespeninkulman päässä täältä. Nyt saamme nähdä, ymmärtääkö Bogatir isäinsä kieltä!

Sen sanottuaan lähti Istvan juoksemaan mäkeä ylös niin keveästi kuin ei olisi koko yönä askeltakaan astunut. Mäen päälle tultuaan kiipesi hän siellä kasvavaan haapaan ja päästi suustaan yhden noita kimakoita vihellyksiä, joilla hän osasi viiltää ilmaa kuin naskalilla. Vaikka aamu oli sumuinen, lienee tämä vihellys kuulunut hyvinkin kauvas, kun ääntä kantoi vieno tuuli, joka jo alkoi tuntua kukkulalla ja puhalsi koillista kohti sinne päin, minne Istvan kääntyi.

Parin minuutin ajan on kaikki hiljaa hänen ympärillään; kuuluu vaan pienen keväisen puron sorina, joka koukertelee kivien välitse mäen rinteellä. Istvan vihelsi toisen kerran, kolmannen kerran. Ei ääntäkään vastaukseksi.

Mutta kolmannen merkin annettuaan laskeutui hän puusta alas, asettui kuuntelevaan asentoonsa ja ilmoitti vilkkailla liikkeillä, että hän kuuli Bogatirin kavioiden lähenevän. Kohta huomasi Bertelsköldkin niin olevan. Ennenkun vielä usvan läpi voi mitään eroittaa, kuuli hän uskollisen ratsunsa lähenevän tuota lyhyttä tunnettua laukkaa, joka oli saattanut ratsastajatytön Korsholman luona niin suureen pulaan. Ja muutamien minuuttien kuluttua tulikin merkkiä totteleva Bogatir, laukaten noiden eläinten ihmeellisellä vaistolla suoraan halki sumun kaitaista kyläntietä pitkin.

Mutta hän ei tullut yksin. Matkamiesten suureksi huviksi ja ihmeeksi näkyi hänen selässään sekä surkuteltava että naurettava olento, joka kaikin voimin piti hevosen harjasta kiinni, sill'aikaa kun paljaat jalat, jotka olivat liika lyhyet jalustimiin ulottuakseen, huiskivat kuin rummunkapulat kahden puolen satulaa. Ja kuka oli tuo ratsas-

taja parka? Ei kukaan muu kuin Jaakko, tuo poikanulikka, tuo opas, jonka nyt joku kummallinen sallimus toi vastoin hänen tahtoaan vastaamaan töistään niiden edessä, jotka hänen koirankuriensa tähden olivat saaneet kaiken yötä metsässä harhailla. Hänen rangaistuksensa oli täydellinen, kun Bogatir, joka oli hyvin harjoitettu kaikenlaisiin sotatemppuihin, milt'ei täydestä laukasta seisahtui herransa eteen sillä

seurauksella, että onneton ratsastaja silmänräpäyksessä suistui hevosen kaulan yli päistikkaa maahan.

Oli tämä kuitenkin Jaakolle sangen onnellinen sattuma, sillä se säästi tämän toivehikkaan nuorukaisen muutoin varmaankin välttämättömästä selkäsaunasta. Sen sijaan saivat hänen tuomarinsa nyt auttaa hänet jaloilleen jälleen ja tutkia, oliko hän vahingoittunut pudotessaan. Onneksi oli hän lentänyt aivan pehmeään tien vieressä olevaan savirapakkoon ja nousi siitä, joskaan ei aivan siistin näköisenä, niin kuitenkin ehyenä kuin savikukko.

Jaakkoparan vastoinkäymiset eivät kuitenkaan vielä olleet lopussa. Sillaikaa kuin Istvan sysäsi hänet ylenkatseellisesti syrjään ja meni hevosta taputtelemaan sillä hellyydellä, jota tämmöisissä tiloissa osoitetaan kauvan kaivatulle ja taas tavatulle ystävälle, ryhtyi hänen herransa pitämään sitä tutkimusta, johon asianhaarat antoivat aihetta. Vaan tuo pieni veitikka ei ollutkaan niin helppo tutkittava. Niin pian kun hän vähän oli hengähtänyt ja näki olevansa pinteissä, alkoi hän ulvoa taidolla semmoisella, että sudenpenikkakin olisi saattanut häneltä sitä kadehtia. Mahdotonta saada häneltä ainoatakaan ymmärrettävää sanaa.

— Istvan, — sanoi Bertelsköld vakaiseksi tekeytyen, — mene ja palmikoi luja vitsa tuosta koivusta!

Ulvonta kävi nyt kahta rajummaksi, mutta kun ei se auttanut, näki veitikka hyväksi ruveta rukoilemaan. Herrain pitäisi antaa hänelle anteeksi, ei hän ollut hevosia ottanut, Lauri ne oli irroittanut ja pakoittanut hänet olemaan apunaan. Tyttö ei ollut uskaltanut istua kimon selkään ja sai sentähden ratsastaa toisella hevosella, kun Lauri talutti sitä ohjista; sitten oli Lauri ottanut kimonkin, ett'eivät herrat häntä saavuttaisi; ja niin oli Jaakon tehnyt mieli vähän ratsastaa ja niin — uhuu (tässä alkoi ulvonta, kun Jaakko ajatteli sitä huvitusta, joka oli niin lyhyeen loppunut) — niin olivat he tulleet maantielle, kun kimoon yht'äkkiä oli sattunut noidan nuoli ja se oli lähtenyt karkaamaan usvan läpi — ja sitten — uhuu (musiikki alkoi taas, kunnes pieni näppäys vitsasta teki tarpeellisen vaikutuksen).

— Oliko se Lauri, joka vastikään meni sudenhaudan sivutse? kysyi kreivi. Poika sanoi niin olleen.

— Kuka oli tyttö, joka häntä seurasi?

— Tyttö? — toisti veitikka tyhmäksi tekeytyen. — Kai se oli hänen oma tyttärensä.

— Elä koetakaan koukutella! — vastasi hänen jäykkä kurittajansa. — Mitä tiedät tytöstä?

— Uhuu — ihmiset sanovat Laurin olevan hänen kumminsa — nyyhkytti poika.

— Herra, — kuiskasi Istvan, — ei ole hyvä puhua semmoisista, niin kauvan kuin sumu vielä peittää niityn.

— Sinä parahiksi muistutat minua toisesta asiasta, — jatkoi Bertelsköld. — En tahdo aivan hukkaan kahlanneeni näitä kirottuja rämeitä. — Mars, lurjus! — jatkoi hän Jaakolle, — opasta meidät kivirauniolle metsässä, jossa miehet piilevät. Tällä kertaa olen katsova, ett'et vedä meitä nenästä.

Istvanin vastaväitteet olivat yhtä turhia kuin Jaakon musiikki, ja kohta nähtiin matkue taas liikkeellä metsään päin, Bertelsköld ratsain ja hänen edellään tuo vastahakoinen poika, suistettuna kuin vikuri varsa vitsasköydellä, jonka toinen pää oli Istvanin kouran ympärille käärittynä.